

12—13 maj

Debatter m. m.

Tisdagen den 13 maj	Sid.
Det statliga partistödets konstruktion	5
Vidareutbildning och fördelning av läkare	13
Anpassningsåtgärder för invandrare	36
Länsstyrelsernas datamaskinanläggningar	39
Meddelande ang. enkla frågor:	
av herr Nilsson, Nils, (cp) ang. ansvaret för visst, kommuner- na ålagt arbete avseende regional planering	41
av herr Nilsson, Nils, (cp) ang. länsstyrelsernas planeringsråd	41
Sänkning av myndighetsåldern m. m.	42
De studiesociala förmånerna	46
Barn tillsyn för studerandefamiljer	62
Åtgärder för att främja fritidsfisket	65
Bidrag till bildande av fiskevårdsområden	73
Utnyttjande av åkerjord	76
Överförande av mark till s. k. åkerreserv	80
Om förebyggande åtgärder inom hälso- och sjukvården	84

Samtliga avgjorda ärenden

Tisdagen den 13 maj	
Andra lagutskottets utlåtande nr 49, ang. begränsning av samhälls- stöd vid arbetskonflikt, m. m.	5
Konstitutionsutskottets utlåtande nr 22, om information i författ- ningsfrågan	5
— nr 23, ang. utredning om det statliga partistödets konstruk- tion m. m.	5

	Sid.
Statsutskottets utlåtande nr 60, ang. anslag till bidrag till politiska partier	12
— nr 83, ang. vidareutbildning och fördelning av läkare m. m. och ang. anslag till efterutbildning av viss sjukvårdspersonal m. m.	13
— nr 84, ang. fortsatt disposition av visst äldre anslag inom socialdepartementets verksamhetsområde	36
— nr 85, ang. vissa avtal rörande universitetssjukhusen, m. m. ..	36
— nr 86, ang. organisationen av statens invandrarverk, m. m. och ang. anslag till omhändertagande av flyktingar	36
— nr 87, ang. ändring av avtal den 5 maj 1948 mellan staten och Svensk Interkontinental Lufttrafik Aktiebolag	39
— nr 91, ang. vissa pensionsfrågor m. m.	39
— nr 92, ang. organisationen av länsstyrelsernas datamaskinläggningar	39
— memorial nr 98, ang. överlämnande till bankoutskottet av två till statsutskottet hänvisade motioner	41
Första lagutskottets utlåtande nr 32, ang. ändring i föräldrabalken, m. m.	42
Bevillningsutskottets betänkande nr 33, ang. ändring i föräldrabalken, m. m.	46
Första lagutskottets utlåtande nr 33, ang. uttagande av utländsk skatt och allmän avgift	46
Andra lagutskottets utlåtande nr 38, ang. anslag till studiebidrag m. m., såvitt avser ändring i studiehjälpsreglementet och studiemedelsförordningen	46
Statsutskottets utlåtande nr 51, ang. anslag till studiebidrag m. m.	62
Andra lagutskottets utlåtande nr 47, om barnbidrag till svenskar i u-landstjänst	65
— nr 51, ang. ändring i värnpliktslagen	65
— memorial nr 54, ang. uppskov med behandlingen av vissa ärenden	65
Tredje lagutskottets utlåtande nr 32, ang. åtgärder för att främja fritidsfisket, m. m.	65
Jordbruksutskottets utlåtande nr 16, ang. åtgärder för att främja fritidsfisket, m. m.	73
Tredje lagutskottets utlåtande nr 38, ang. viss reglering av tillverkning av och handel med fodermedel avsedda för fisk	75
— nr 39, ang. upphävande av förordningen med vissa bestämmelser angående nötboskapsaveln	76
Jordbruksutskottets utlåtande nr 21, ang. utnyttjande av åkerjord m. m.	76
— nr 22, ang. överförande av mark till s. k. åkerreserv	80
Allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 42, ang. skadeverkningarna av antibiotika	84
— nr 43, om förebyggande åtgärder inom hälso- och sjukvården, m. m.	84

Måndagen den 12 maj

Kammaren sammanträdde kl. 16.00; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Anmälades och godkändes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 155, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om rätt för innehavare av järnväg att påkalla ägoutbyte.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 187, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av ett statligt aktiebolag för konsultverksamhet på rationaliseringsområdet jämte motion;

nr 188, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1969/70 till regional utveckling, m. m., jämte motioner; samt

nr 189, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1969/70 för arbetsmarknadsändamål m. m. och Kungl. Maj:ts proposition angående minimibelopp för statligt omställningsbidrag, jämte motioner.

Föredrogos och hänvisades till lagutskott motionerna nr 1050 och 1051.

Föredrogos och bordlades ånyo konstitutionsutskottets utlåtanden nr 22 och 23, statsutskottets utlåtanden nr 51, 60, 83—87, 91 och 92 samt memorial nr 98, bevillningsutskottets betänkande nr 33, första lagutskottets utlåtanden nr 32 och 33, andra lagutskot-

tets utlåtanden nr 38, 47, 49 och 51 samt memorial nr 54, tredje lagutskottets utlåtanden nr 32, 38 och 39, jordbruksutskottets utlåtanden nr 16, 21 och 22 ävensom allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 42 och 43.

På framställning av herr förste vice talmannen beslöts att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle uppföras

dels andra lagutskottets utlåtande nr 49 främst bland två gånger bordlagda ärenden,

dels statsutskottets utlåtande nr 51 näst efter andra lagutskottets utlåtande nr 38,

dels bevillningsutskottets betänkande nr 33 näst efter första lagutskottets utlåtande nr 32,

dels ock jordbruksutskottets utlåtanden nr 16 näst efter tredje lagutskottets utlåtande nr 32.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående forskarutbildning och forskarkarriär m. m. jämte motioner, såvitt propositionen och motionerna hänvisats till statsutskottet;

nr 94, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1969/70 till byggnadsarbeten samt inredning och utrustning av lokaler vid universitet, högskolor m. m.;

nr 95, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående professur i historia, särskilt stads- och kommunhistoria, vid universitetet i Stockholm;

nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning rörande farleder m. m. i Hjälm-

maren och Kungl. Maj:ts proposition angående ny organisation av sjöfartsverket, m. m., sistnämnda proposition i vad den hänvisats till statsutskottet, jämte motioner;

nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anledning av ändrad fördelning av ärendena mellan statsdepartementen;

nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statlig garanti för Aktiebolaget ASEA-ATOM:s förpliktelser m. m.;

nr 100, i anledning av motioner om anslag ur Norrlandsfonden till samerna;

nr 101, i anledning av motion om undersökning angående förekomsten av naturgas och olja på östgötaslätten; samt

nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Täckning av merkostnader för löner och pensioner m. m. för budgetåret 1969/70;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ny organisation

av sjöfartsverket, m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott; samt nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående forskarutbildning och forskarkarriär m. m., såvitt avser ändring i studiemedelsförordningen; ävensom

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ny organisation av sjöfartsverket, m. m. jämte motioner, såvitt propositionen och motionerna hänvisats till jordbruksutskottet; samt

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående forskarutbildning och forskarkarriär m. m. såvitt avser vissa kostnader för doktorandstipendier vid jordbrukets högskolor.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.07.

In fidem

Bengt Lambe

/Solveig Gemert

Tisdagen den 13 maj förmiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 14.00.

Justerades protokollet för den 5 innevarande månad.

Föredrogos och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 93—97 och 99—102, andra lagutskottets utlåtanden nr 50 och 55 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 17 och 20.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om begränsning av samhällsstöd vid arbetskonflikt, m. m., jämte i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande nr 22, i anledning av motioner om information i författningsfrågan, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. det statliga partistödets konstruktion

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 23, i anledning av motioner angående utredning om det statliga partistödets konstruktion m. m.

Konstitutionsutskottet hade till behandling förehaft de likalydande motionerna I: 97, av herr *Virgin m. fl.*, och II: 115, av herr *Holmberg m. fl.*, i vilka motioner anhållits, utom annat, att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte begära en allsidig utredning om det statliga partistödets konstruktion och om andra i

motionerna berörda frågor som sammanhängde med partiernas finansiering.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte avslå motionerna I: 97 och II: 115, i den del som behandlats i detta utlåtande.

Reservation hade avgivits av herrar *Sveningsson (m)*, *Hernelius (m)*, *Sörenson (fp)*, *Richardson (fp)*, *Axel Georg Pettersson (cp)*, *Boo (cp)*, *Nelander (fp)*, *Gustafsson i Stenkyrka (cp)*, *Werner (m)* och *Strömberg (fp)*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte anhålla hos Kungl. Maj:t om en översyn av reglerna för det statliga partistödet.

Herr talmannen anförde, att överläggningen vid förevarande utlåtande jämväl finge omfatta statsutskottets utlåtande nr 60.

Herr SVENINGSSON (m):

Herr talman! När det statliga partistödet tillkom 1965 var vi inom dåvarande högerpartiet motståndare till att detta stöd av statliga medel skulle utgå. Vårt parti har också vid riksdagarna fram till i år yrkat avslag på detta statliga stöd till partiernas verksamhet. Vi känner alltjämt betänkligheter mot att övergå från en på frivilliga och enskilda bidrag och medlemsavgifter uppbyggd finansiering av de politiska partierna till ett system med bidrag från stat och kommun, inte minst om även ett kommunalt partistöd skall införas. Det vore enligt min mening lyckligast om partierna alltjämt levde sitt fria liv utan skattepengar. Vi har

Ang. det statliga partistödets konstruktion

haft principiella betänkligheter, och de har inte minskat med åren.

Men nu är partistödet ett faktum, och vi har för vår del i år inte någon avslagsmotion. Det har utvecklats som vi befarade 1965, så att det i och med tillkomsten av partistödet har blivit svårare att under de former som använts tidigare finansiera partiernas verksamhet. Moderata samlingspartiet har inte — det bör uppmärksammas — föreslagit något höjt partistöd, däremot har vi föreslagit en översyn av bestämmelserna och grunderna enligt vilka stödet utgår.

Även om vi nu betraktar partistödet som ett politiskt faktum kan vi inte acceptera den godtyckliga konstruktion som stödet har fått. Vad som starkt talar för en översyn av bestämmelserna är det förhållandet att när partistödet tillkom 1965 skedde detta utan någon utredning. Det har varit en utredning om presstöd, men sedan denna utredning blivit mycket starkt kritiserad av remissinstanserna ändrade man hastigt presstödsförslaget till ett partistöd, godtyckligt tillyxat i kanslihuset.

Detta förhållande blev också 1965 starkt kritiserat av de tre oppositionspartierna. Dessa partier förde fram den bestämda uppfattningen att förslaget borde ha blivit föremål för en parlamentarisk utredning.

Det finns mycket som talar för att om partistöd skall utgå så skall det utgå efter andra grunder än de nuvarande. Stödet borde vara uppdelat i ett fast grundbidrag och sedan ett mindre bidrag per riksdagsman. Det kan knappast vara en god demokratisk ordning att partistödet skall vara utformat på ett sådant sätt, att det ovillkorligen gynnar det största partiet.

Samtliga partier har fasta kostnader, som inte kan sägas vara förorsakade av antalet mandat i riksdagen. Om man ser på de förskjutningar som skedde vid det senaste valet, vilket var det första riksdagsmannavalet efter stödets tillkomst, finner man att socialdemokra-

tiska partiet i ytterligare belöning av skattebetalarna får 720 000 kronor. Att stödet utformas på detta sätt är majoritetspartiet intresserat av, men det är en betänklig utformning ur olika synpunkter. Det är inte enbart statsrådets många framträdanden i radio och TV som har sin stora betydelse i den politiska propagandan utan även det arbete som utföres ute i landet.

Nu har den del av moderata samlingspartiets partimotion som behandlas i detta utskottsutlåtande varit remitterad till partierna för yttrande — en rätt ovanlig anordning. Socialdemokratiska partiet gör då ett uttalande, som man kan ifrågasätta om det inte medvetet är felaktigt. Det är ett uttalande om att partistödet, i dess nuvarande utformning, förhåller sig neutralt till partistrukturen; stödet stimulerar varken till partisplittring eller till partikoncentration. Partistödet kan emellertid inte vara neutralt till partistrukturen. Visst är det riktigt att stödet inte stimulerar till partisplittring, men självfallet stimulerar det till partikoncentration.

Riksdagen uttalade 1965 att när erfarenheter vunnits om stödets praktiska tillämpning borde systemets detaljutformning bli föremål för översyn samt att vad som då beslutades inte skulle vara en för framtiden orubblig ordning. Tyvärr gjorde konstitutionsutskottets ordförande helt nyligen i en intervju i radio ett uttalande, som jag tolkade så att det var ytterst ovisst om man någonsin skulle göra en översyn av dessa bestämmelser. Samma uppfattning har vi fått vid utskottsbehandlingen.

Vi yrkar nu på att det statliga partistödet skall bli föremål för en allsidig utredning, och vi finner tidpunkten lämplig inte minst med hänsyn till enkammarriksdagens införande 1971.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Här instämde herr *Svenungsson* (m).

Herr RICHARDSON (fp):

Herr talman: »Partier är fria staters liv.» Det är ett berömt yttrande från frihetstiden, speglande den politiska uppfattningen som tog sig uttryck i ett slags parlamentarism redan under 1700-talet. »Den svenska demokratin är en folkstyrelse genom partier.» Det är ett annat yttrande, inte lika berömt och inte lika ofta citerat, men en god beskrivning av vårt politiska system i dagens Sverige. Det utgör inledningsorden i departementschefens yttrande i proposition nr 174 till 1965 års riksdag.

Det är genom partier som väljarna påverkar politikens utformning, och det är genom partier som folkets representer i riksdag och kommunala församlingar utses. Om partiernas betydelse i ett demokratiskt styrt samhälle heter det vidare: »För att väljarna skall kunna utöva ett verkligt inflytande på politiken fordras inte endast en i princip oinskränkt yttrande- och tryckfrihet samt rätt att bilda politiska partier och andra organisationer av ideell och intressebetonad karaktär. Det krävs också att dessa fri- och rättigheter kan utnyttjas på ett sådant sätt att väljarna får tillfälle att värdera politiska handlingar och beslut och kan väga olika åsikter och politiska program mot varandra. En så rikt differentierad opinionsbildning, som är nödvändig för att demokratin skall fungera tillfredsställande, kan inte åstadkommas utan politiska partier som har god kontakt med sina medlemmar och allmänheten.»

Om dessa grundläggande förutsättningar för en vital och funktionsduglig demokrati rådde inga delade meningar. Däremot fanns olika uppfattningar om det lämpliga i att anslå statliga medel till politisk partiverksamhet. Sedan partierna efter partistödets införande — naturligt nog — anpassat sig till den nya situationen och sedan erfarenheterna visat sig vara i stort sett goda, torde uppfattningen att staten skall täcka en

Ang. det statliga partistödets konstruktion väsentlig del av utgifterna ha stöd i en bred opinion.

Partistödet tillkom utan att någon utredning genomfördes. Framställda krav på utredning avvisades. I riksdagens beslut hänvisades till en översyn av fördelningsreglerna sedan, som det hette, »nödvändig erfarenhet» vunnits. Situationen har under de år som gått sedan beslutet fattades förändrats i ett par väsentliga hänseenden. Författningsreformen har genom det nya valsystemet och den nya enkammarriksdagen skapat ett nytt läge. Det förhållandet att kommunerna sannolikt kommer att få möjlighet att ge bidrag till politiska partier utgör också ett motiv att företa en översyn av reglerna för samhällets stöd till de politiska partierna.

Situationen har också förändrats i ytterligare ett avseende. Det framhölls i propositionen att man ville undvika att bidragssystemet skulle inbjuda till partisplittring. Sedan starka garantier mot sådana tendenser byggts in i det nya valsystemet har skälet för en strikt proportionalitet i fråga om det statliga stödets storlek förlorat mycket av sitt berättigande. Frågan om ett fast grundbelopp och ett därpå liggande belopp proportionellt mot partiets storlek bör kunna diskuteras.

Konstitutionsutskottet har i sitt utlåtande framhållit, att själva grunderna för det statliga stödets konstruktion enligt 1965 års beslut inte kan frångås. Denna uppfattning förefaller mig i alltför hög grad vara präglad av en statisk syn. Den torde heller inte ha det stöd i riksdagens ställningstagande 1965 som man vill göra gällande. I konstitutionsutskottets utlåtande nr 44/1965 heter det nämligen: »Med anknytning till propositionens förslag om årlig omprövning av bidragens storlek och till motionerna I: 816 och II: 970», i vilka man krävt just särskilda överväganden om stödets utformning, »vill utskottet därför förorda, att fördelningsreglerna underkastas en förutsättningslös översyn,

Ang. det statliga partistödets konstruktion

sedan nödvändig erfarenhet erhållits av deras tillämpning.»

Tar man del av protokollet från plenardebatterna finner man vidare auktoritativa uttalanden som stöder tanken på översyn. Statsminister Erlander förklarade i andra kammaren apropå kraven på en utredning redan innan riksdagen fattade beslut i frågan, att det man nu gjorde inte var någonting evigt och att man mycket väl kunde göra om det. Men låt oss först, sade han, se på resultatet och undersöka, om det beträffande detaljerna finns ting som man behöver justera.

Enligt en betydande opinion finns det nu behov av en sådan översyn, men intresset tycks ha svalnat hos de makt-havande. Eller menade man kanske inte allvar 1965?

I denna kammare behandlades samma fråga av konstitutionsutskottets ord-förande, som yttrade följande: »Jag tycker vi skulle kunna vara tillfreds med vad utskottet föreslår, att vi nu inför detta stöd, så att det kan användas under år 1966, då vi har kommunalval, samt att den översyn som man önskat kan ske sedan stödet väl införts och att de synpunkter som nu har framförts i motioner och i reservationer då kan komma att beaktas.» Det system som infördes 1965 har tillämpats inte bara under valåret 1966 utan också vid riksdagsvalet 1968. Att nu vägra den översyn som förespeglades vid partistödets införande ter sig nära nog som ett löf-tesbrott.

Då de här anförda skälen för en översyn av gällande regler för det statliga partistödet otvivelaktigt är tungt vägande och då intet hinder i 1965 års beslut föreligger utan tvärtom en översyn ställdes i utsikt ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som fogats till konstitutionsutskottets utlåtande nr 23.

Frågan om det statliga partistödet har också behandlats av statsutskottet. I ett par enskilda motioner har förslag framförts om en höjning av det statliga bi-

draget. Avsikten har varit att riksdagen därigenom skulle ge kompensation för de kostnadsstegringar som skett sedan stödet infördes och dessutom ge partierna reellt ökade möjligheter att bedriva den politiska verksamhet, vars betydelse ingen ansvarig politiker ifrågasätter.

Utskottet har avvisat motionskravet, då detta, som det heter, inte syntes »erforderligt underbyggt». Det är visserligen riktigt, att något utredningsmaterial av statistisk art inte lämnats. Att det skett en inte oväsentlig kostnadsstegring sedan 1965 är dock så väl känt, att det inte lär behöva dokumenteras med siffermaterial. Låt mig bara peka på en utgiftspost som är av stor betydelse för de politiska partierna, nämligen portoavgifterna! Sedan 1965 har portot för vissa brev höjts med inte mindre än 100 procent. Enbart i år har portot för de vanligaste breven höjts från 45 till 55 öre — alltså med mer än 20 procent. För vissa paket har avgiften höjts med över 50 procent.

Utskottets ställningstagande förefaller mig mot denna bakgrund rätt anmärkningsvärt. Det innebär ju, att man inte är villig att ge de politiska partierna samma ekonomiska resurser som de fick då stödet infördes. Kostnadsstegringarna har ju i realiteten lett till en faktisk minskning av de varor och tjänster som man kan skaffa sig för de anslagna medlen.

Det finns emellertid starka skäl till att inte bara justera beloppen för att kompensera för kostnadsstegringar utan också att ge en reell höjning. Erfarenheterna från de senaste åren har visat, att en modern valrörelse är mycket kostnadssträvande, och all sannolikhet talar för att det nya valsystemet kommer att leda till än mer kostnadskrävande valarbete. Redan nästa år får vi ju ett val till både riksdag, landsting och kommunala församlingar samtidigt. Ytterligare en sak som utgör ett starkt skäl för en höjning är att antalet mandat i den nya enkammarriksdagen blir

lägre än det sammanlagda antalet i den nuvarande riksdagen. Det kommer alltså att leda till även en nominell minskning, om inte anslaget per mandat höjs. Gentemot detta argument kan givetvis invändas, att det finns möjligheter att genomföra en höjning vid nästa riksdag. Med tanke på att valrörelserna kräver lång förberedelsestid skulle det emellertid ha varit värdefullt, om man inom partiledningarna kunnat överblicka den ekonomiska situationen litet längre tid i förväg.

Slutligen finns ytterligare ett skäl för en höjning. Man har från alla håll deklarerat, att det skulle vara av stort värde, om de politiska partierna bleve mindre beroende av bidrag från utomstående. Menar man allvar med det talet, bör man också ta konsekvenserna när det gäller att ta ställning till frågan om statliga medel. Eller för att citera justitieminister Kling från debatten i denna kammare 1965: »Vad saken gäller är — — — ingenting mindre än ekonomiska stödåtgärder för att trygga fortbeståndet av en effektiv demokrati.»

Då ingen reservation föreligger, skall jag, herr talman, avstå från att framställa något yrkande. Jag tar för givet att frågan om statligt stöd till partierna tas under omprövning till nästa års riksdag.

Herr **PETTERSSON, GEORG**, (s):

Herr talman! Sedan 1965 har det skett en mycket väsentlig förändring i denna fråga. Två talare har nu varit uppe i detta ärende före mig och talat nära nog varmt för partistödet och ansett att stödet är oundgängligt. Det är att märka att 1965 förekom en mycket hård debatt beträffande partistödet med just företrädare för de två partier som dessa talare representerar. Då ville man inte vara med om att införa stödet. Beträffande mitt uttalande 1965, att partistödet borde kunna införas 1966, vill jag säga att folkpartiet ville ha ytterli-

Ang. det statliga partistödets konstruktion

gare utredning i ärendet och på detta sätt skjuta frågan framför sig enligt vad som yrkades i de då avgivna reservationerna. Förändringen innebär naturligtvis att vi i dag på ett helt annat sätt och från andra utgångspunkter kan diskutera frågan om partistöd och att vi slipper den irritation som faktiskt förelåg 1965. Vi kan diskutera den från andra utgångspunkter, och då blir frågan om tiden är inne att ändra på konstruktionen och om man över huvud taget skall ändra den när det gäller partistödet efter vad som här har sagts.

Om man skulle införa ett gemensamt grundbidrag så att varje parti får lika mycket, stimulerar det till partisplittning. Jag förstår inte herr Sveningsson. Han har ingen rädsla för det och varnar närmast för att man skulle få en partikoncentration. Är det på det sättet att man vill försöka bygga upp ett partistöd som skall verka hindrande när det gäller partikoncentration och uppmuntrande för att åstadkomma partisplittning i den svenska riksdagen? Om vi ser på vad som åstadkommit när det gäller mellanpartier, mittenpartier, medborgerlig samling osv. anser jag att dessa strävanden måste vara felaktigt inriktade med hänsyn till de önskemål som har uttalats om en samling på den borgerliga kanten.

Det kan finnas skäl som talar för att vi inte nu, efter erfarenheterna från år 1966 och år 1968, skall göra en översyn. Det är en kort tid, och erfarenheten har i varje fall blivit att man accepterar partistödet. Det är alltså en mycket god erfarenhet som har utvunnits under de här två åren.

Men innan man börjar ändra det hela tror jag att man måste försöka skaffa sig ännu mer erfarenhet. Enkammeriksdagen kommer ju också att föra med sig att det blir längre mellan valen. Vi har tidigare haft val vartannat år, och de gemensamma valen blir i fortsättningen vart tredje år. Detta kan medföra kostnadsminskningar i förhållande till vad som tidigare varit fallet.

Ang. det statliga partistödets konstruktion

Dessutom räknar vi med att partistöd skall utgå inte bara via riksdagen utan också via de kommunala församlingarna. Det kommer säkerligen att hända något på detta område, och frågan är om man inte skall avvakta tills man kan se helheten. I varje fall har vi i utskottsmajoriteten resonerat på det viset att tidpunkten nu inte är den rätta. Vi vill ha rikare erfarenhet och vi vill också se vad de nya stöden kommer att innebära för partiernas politiska verksamhet.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan i detta avseende.

Herr SVENINGSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Konstitutionsutskottets ärade ordförande har här försökt göra gällande att vad jag egentligen vill med mina uttalanden är att åstadkomma partisplittring och inte mycket annat. Jag är inte särskilt rädd för att några nya partier kan uppträda och bli av betydelse även om partistödet inte så starkt skulle vara knutet till att gynna det största partiet.

Vi fick också höra att vi har ändrat mening sedan år 1965. Då var vi inom mitt parti och även inom stora delar av folkpartiet emot partistödet. Men då kunde väl herr ordföranden också ha talat om att litet längre tillbaka i tiden, ungefär vid 1960-talets början, var även det socialdemokratiska partiet motståndare till ett allmänt partistöd av skattemedel. Jag tror faktiskt att det så sent som för tio år sedan inte ens var tillåtet här i landet att anordna lotterier där nettobehållningen gick till politisk verksamhet inom ett parti. Jag är inte riktigt säker på årtalet, men jag vet bestämt att sådana lotterier inte var tillåtna för omkring tio år sedan.

Jag vill också passa på att säga att vi inte bör glömma bort att det inte var högerpartiet som framlade förslaget om ett allmänt partistöd. Förslaget

framfördes av det socialdemokratiska partiet och accepterades av ännu ett parti meddetsamma. Nu är stödet, som vi har sagt, ett politiskt faktum, och följden har blivit den som vi förutsåg, nämligen att det skulle bli svårare att finansiera den politiska verksamheten på det sätt som var det vanliga före stödets tillkomst. Jag tror också att jag kan lova att konstitutionsutskottet inte får uppleva att moderata samlingspartiet kommer med förslag till ökning av partistödet.

Herr RICHARDSON (fp):

Herr talman! Konstitutionsutskottets ordförande anser att en konstruktion med ett gemensamt grundbidrag skulle inbjuda till partisplittring. Jag framhöll nyss att situationen har förändrats i det avseendet sedan beslutet fattades 1965. Med de spärregler som införts i den nya författningen finns inte några sådana risker att tala om.

Jag tycker att man bör se detta med ett lika stort grundbidrag som en rättvisefråga. Det är alldeles uppenbart att många kostnader är lika stora för alla partier, vilket också herr Sveningsson sade i sitt första anförande. Om ett parti, som har fem procent av rösterna, vill distribuera valmaterial, kan det inte begränsa sig till att sända detta till fem procent av hushållen, utan materialet måste spridas till alla.

Herr Petterssons inställning präglas, tycker jag, litet väl mycket av passivitet. Han sade att vi bör avvakta tills vi får se helheten. Jag anser att det vore lämpligt att riksdagen tar initiativ och själv medverkar till att skapa den helhet som vi tycker är lämplig. Jag vill återigen påpeka att det 1965 faktiskt antydde eller till och med ställdes i utsikt att en översyn av reglerna skulle företas. Jag upprepar vad herr Pettersson själv sade den gången att vad vi nu gör är att vi inför detta stöd, »så att det kan användas under år 1966, då vi har kommunalval, samt att den över-

syn som man önskat kan ske sedan stödet väl införts och att de synpunkter som nu har framförts i motioner och i reservationer då kan komma att beaktas». Det talas inte om någon längre tidsperiod.

Herr PETTERSSON, GEORG, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag undrar om herr Sveningsson inte tar litet för stora in-teckningar i framtiden, när han säger att moderata samlingspartiet inte skall komma med några förslag om ökning av partistödet. Varför inte läsa det särskilda yttrandet i statsutskottets utlåtande, herr Sveningsson? Vad jag kan finna, har herr Sveningssons partivänner en annan uppfattning än den han själv givit till känna. Jag tror att herr Sveningsson sa litet för mycket, och det skulle vara värdefullt om han ville medge att han inte riktigt menade vad han sa.

Jag har inte avvisat frågan om översyn, men jag anser att tidpunkten inte är lämplig för närvarande med tanke på de ytterligare stödformer som nu är på tal. Låt oss få litet längre tid på oss och litet mera erfarenhet! Jag tror att det också finns anledning att skaffa sig erfarenhet av arbetet i enkammarriksdagen. Just nu tror vi att det blir så och så. Det är bättre att få diskutera när vi vet att det har blivit på det eller det sättet. Att säga att jag skulle vara motståndare till en översyn är fel. Frågan är bara när översynen bör ske.

Herr SVENINGSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Utskottets ordförande tog i sitt anförande upp det särskilda yttrandet i statsutskottets utlåtande nr 60 och gjorde gällande att detta inte överensstämmer med det uttalande jag gjorde, nämligen att jag inte tror att det kommer något förslag från modera-

Ang. det statliga partistödets konstruktion ta samlingspartiet om en höjning av det statliga partistödet.

Jag vill till herr ordföranden i konstitutionsutskottet säga att liksom fallet är när det gäller vår reservation står tre partier bakom det särskilda yttrandet. När tre partier skriver under ett särskilt yttrande eller en reservation — det är ju ett förhållande som ordföranden i utskottet inte har någon erfarenhet av — så kan det inträffa att någon rad kommer med i skrivningen som kanske inte borde ha varit med.

Jag hade nästan väntat att jag skulle bli angripen för vad jag uttalat i reservationen till konstitutionsutskottets utlåtande, ty där förekommer några rader som inte heller jag har så stora sympatier för. Det är dock inte uteslutet att herr ordföranden och hans parti framdeles får uppleva samma sak — det hoppas jag — och därigenom erfara hur det är att samarbeta med andra partier, när det gäller att skriva särskilda yttranden eller reservationer.

Herr SÖRENSON (fp):

Herr talman! Vi lever i en utomordentligt dynamisk tid, då vi tvingas anpassa oss till nya situationer. Det gäller också partistödet. Vi lever i ett annat samhälle än vi tidigare gjorde. Vi är på det klara med att frivilliglinjen inte räcker till för att helt täcka partiernas ökade behov av medel för att kunna arbeta på ett effektivt sätt.

Jag tror att det är viktigt i rådande situation att historieskrivningen blir någorlunda klar. Det äger sin riktighet att när vi år 1965 införde partistödet så yrkade tre personer från det parti som jag tillhör avslag på propositionen. Motiveringen var ideologisk. Man menade att det är väsentligt att partierna arbetar på ett fritt sätt, utan förbundenhet med staten på något sätt. Jag hörde till dem som yrkade avslag på propositionen, men jag gav klart uttryck för att jag själv och majoriteten av det

Ang. det statliga partistödets konstruktion

parti, till vilket jag hör, ansåg tiden vara inne för införande av ett effektivt partistöd. Vi ville emellertid — det framhöll jag också — att en mera omfattande översyn skulle göras än som hade gjorts i den proposition som då förelåg. För mig och för många av oss är det helt logiskt att, när nu så pass många år har gått sedan det nya partistödet infördes, en översyn verkligen kommer till stånd.

Jag undrar, herr Pettersson, om det är möjligt att vidhålla att tiden ännu inte är inne för en översyn. Vi har varit med om ett rikssval där ett parti gjort stora vinster, ett annat parti stora förluster. Vi står inför frågan huruvida kommunerna skall få rätt att införa partistöd. En arbetspromemoria har utarbetats därom, men det är mycket väsentligt att en enhetlighet kommer till stånd i kommunernas liv.

Det ligger tyngd i de argument som framföres till stöd för önskan om en översyn i detta avseende. Därför vill jag, herr talman, yrka bifall till den reservation som föreligger.

Jag vill än en gång betona att i det parti jag tillhör var det en majoritet som önskade att partistödet skulle införas. Denna majoritet ville emellertid också att en noggrann genomgång skulle ske av förutsättningarna för stödet. Vi vidhåller behovet av en sådan noggrann genomgång i dag och menar att tiden verkligen är inne i nuvarande läge att göra en översyn.

Jag vill också med detta anförande få fastslaget att någon omvändelse i frågan icke har skett inom det parti jag tillhör. Majoriteten inom mitt parti har haft samma grundsyn hela tiden, och nu är det ett samlat uttryck för var vi står.

Därför yrkar jag, herr talman, bifall till reservationen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets

hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att ha varit upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Sveningsson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 23, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen änyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Sveningsson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 65;

Nej — 60.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1969/70 till bidrag till politiska partier jämte motioner, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. vidareutbildning och fördelning av läkare

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vidareutbildning och fördelning av läkare m. m. jämte motioner och Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till efterutbildning av viss sjukvårdspersonal m. m.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 35, under åberopande av utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 21 februari 1969,

1. föreslagit riksdagen att godkänna vad som i statsrådsprotokollet förordats

- a. rörande grundutbildning för läkare av fem och ett halvt år,

- b. om systematisk undervisning under vidareutbildning av läkare,

2. berett riksdagen tillfälle att yttra sig angående vad som i statsrådsprotokollet anförts om vidareutbildning av läkare m. m. i övrigt,

3. föreslagit riksdagen att till Vidareutbildning av läkare för budgetåret 1969/70 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 600 000 kronor.

I propositionen hade redovisats ett förslag från socialstyrelsen och universitetskanslersämbetet om läkares grundutbildning och vidareutbildning. Till grund för förslaget låge bland annat ett förslag till överenskommelse mellan de nordiska länderna om enhetliga regler rörande specialistkompetens för läkare.

Propositionen uppbyres av grundtanken att läkarnas vidareutbildning skulle inordnas i den allmänna sjukvårdsplaneringen. Läkarnas vidareutbildning skulle därvid utformas som ett led i en strävan efter en balanserad expansion av sjukvårdens olika grenar. Det framhölls i detta sammanhang, att viktiga områden som behövde byggas ut vore den öppna vården utanför sjukhusen, den psykiatriska vården och långtidssjukvården.

Ett program framlades för användningen av läkartillskottet i landet fram till år 1975.

Tiden för grundutbildningen för läkare fram till läkarexamen — som avsåges ersätta nuvarande medicine licentiatexamen — hade föreslagits bli va förkortad från sex och ett halvt år till fem och ett halvt år, huvudsakligen genom att de s. k. assistenttjänstgöringarna på nio månader utginge ur grundutbildningen. Läkarexamen enligt den nya studieordningen beräknades komma att avläggas första gången i början av år 1973.

Vidare föresloges, att vidareutbildningen, som läkaren skulle fullgöra i underordnad ställning, skulle inledas med en allmän utbildningsperiod, kallad allmäntjänstgöring. I propositionen uttalades, att den obligatoriska allmäntjänstgöringen — vars omfattning och innehåll bestämdes av Kungl. Maj:t — borde omfatta 21 månader, av vilka bland annat sex månader inom öppen vård och tre månader inom psykiatri.

Den fortsatta vidareutbildningen avsåges komma att äga rum i form av antingen en specialistutbildning, som i regel skulle omfatta tjänstgöringar under sammanlagt 4—5 år, eller en utbildning till allmänpraktiker under tre år. Härunder skulle läkaren följa viss systematisk undervisning.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t, enligt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 3 januari 1969, föreslagit riksdagen att till Efterutbildning av viss sjukvårdspersonal m. m. för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 620 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat följande i anledning av propositionen nr 35 väckta motioner, nämligen

dels de likalydande motionerna I: 926, av herr *Kaijser m. fl.*, och II: 1059, av herr förste vice talmannen *von Friesen m. fl.*,

Ang. vidareutbildning och fördelning av läkare

dels de likalydande motionerna I: 935, av fru *Hamrin-Thorell m. fl.*, och II: 1073, av fru *Frænkel m. fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 936, av herr *Kaijser m. fl.*, samt II: 1075, av herr *Magnusson* i Borås och herr *Nelander*,

dels de likalydande motionerna I: 937, av herr *Sörenson*, och II: 1074, av herr *Jönsson* i Ingemarsgården,

dels de likalydande motionerna I: 938, av herr *Sörlin m. fl.*, och II: 1072, av herr *Eskel m. fl.*

Vidare hade utskottet behandlat de vid riksdagens början väckta likalydande motionerna I: 109, av herr *Nils-son, Nils, m. fl.*, och II: 128, av herr *Jonasson m. fl.*

I motionerna I: 926 och II: 1059 hade anhållits, att riksdagen vid behandling av propositionen nr 35, angående vidareutbildning och fördelning av läkare m. m., måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att specialiteten invärtesmedicinska allergisjukdomar borde inrättas som självständig specialitet, eller att, därest grenspecialiteter redan nu principiellt skulle införas, specialiteten invärtesmedicinska allergisjukdomar borde inrättas som grenspecialitet inom specialiteten allmän invärtes medicin.

I motionerna I: 936 och II: 1075 hade föreslagits,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle uttala,

att rätten att tillsätta ytterligare läkartjänster borde givas sjukvårdshuvudmännen, dock inom av socialstyrelsen angivna ramar, samt

att allmäntjänstgöring icke borde införas inom psykiatri och öppen vård innan tillfredsställande handledning kunde tillförsäkras de tjänstgörande läkarna.

I motionerna I: 937 och II: 1074 hade yrkats, att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva till känna,

1. att vid läkares grundutbildning mer tid borde givas åt ämnet psykiatri, särskilt då vad gällde psykoterapi, än vad som rymdes i det föreliggande förslaget,

2. att vid fastställande av specialistutbildningen i psykiatri ämnets innehåll, omfattning och inriktning borde givas en ställning fullt jämbördig med de somatiska specialiteterna.

I motionerna I: 938 och II: 1072 hade framställts yrkande om att riksdagen i anledning av propositionen nr 35 skulle uttala, att Kungl. Maj:t snarast borde utfärda eller angiva tidpunkt för erforderliga bestämmelser i frågan om höjda kompetenskrav för provinsialläkartjänst.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

1. att riksdagen måtte godkänna vad i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 21 februari 1969 förordats rörande grundutbildning för läkare av fem och ett halvt år,

2. beträffande nya ämnesmoment i grundutbildningen att riksdagen måtte avslå motionerna I: 935 och II: 1073 samt I: 937 och II: 1074, samtliga såvitt nu vore i fråga,

3. beträffande antagning till grundutbildning att riksdagen måtte avslå motionerna I: 935 och II: 1073, såvitt nu vore i fråga,

4. beträffande tjänster för forskarutbildning att riksdagen som sin mening måtte giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört,

5. beträffande inrättande av nya läkartjänster att riksdagen måtte avslå motionerna I: 936 och II: 1075, såvitt nu vore i fråga,

6. beträffande en översyn av provinsialläkarväsendet att riksdagen måtte avslå motionerna I: 109 och II: 128,

7. beträffande en personalbudget att riksdagen måtte avslå motionerna I: 935 och II: 1073, såvitt nu vore i fråga,

Ang. vidareutbildning och fördelning av läkare

8. beträffande allmäntjänstgöringen att riksdagen måtte avslå motionerna I:936 och II:1075, såvitt nu vore i fråga,

9. beträffande vidareutbildning vid mindre lasarett att riksdagen måtte avslå motionerna I:935 och II:1073, såvitt nu vore i fråga,

10. beträffande specialistutbildningen i psykiatri att riksdagen måtte avslå motionerna I:937 och II:1074, såvitt nu vore i fråga,

11. beträffande specialiteten internmedicinska allergisjukdomar att riksdagen måtte avslå motionerna I:926 och II:1059,

12. beträffande kompetenskrav för provinsialläkartjänst att riksdagen i anledning av motionerna I:938 och II:1072 som sin mening måtte giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört,

13. att riksdagen med avslag å motionerna I:935 och II:1073, nämnda motioner såvitt nu vore i fråga, måtte godkänna vad i statsrådsprotokollet förordats om systematisk undervisning under vidareutbildning av läkare,

14. beträffande kostnadsfördelningen att riksdagen måtte avslå motionerna I:935 och II:1073, såvitt nu vore i fråga,

15. beträffande vad i statsrådsprotokollet anförts om vidareutbildning av läkare m. m. i vad det icke behandlats under 4—14 att riksdagen som sin mening måtte giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört,

16. att riksdagen för budgetåret 1969/70 på driftbudgeten under femte huvudtiteln måtte anvisa

a. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag till Vidareutbildning av läkare ett förslagsanslag av 1 600 000 kronor,

b. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till Efterutbildning av viss sjukvårdspersonal m. m. ett förslagsanslag av 420 000 kronor.

I sitt yttrande hade utskottet å s. 6 i det tryckta utlåtandet anfört bland annat följande:

»Forskarutbildningen i kliniska ämnen berörs av chefen för utbildningsdepartementet i propositionen nr 31 (s. 67—68). Utskottet har förutsatt att det nämnda programmet ger utrymme för erforderligt antal *tjänster för forskarutbildning* som kan ge nödvändig praktisk klinisk erfarenhet.»

Reservationer hade avgivits

1, beträffande *tjänster för forskarutbildning*, av herr *Ottosson* (m), fru *Diesen* (m), herr *Bohman* (m) och fröken *Ljungberg* (m), vilka ansett, att det nyss återgivna stycket av utskottets yttrande bort hava följande lydelse:

»Forskarutbildningen i kliniska ämnen berörs av chefen för utbildningsdepartementet i propositionen nr 31 (s. 67—68). Departementschefen utgår däri från en genomsnittlig forskarutbildningstid av 4 år men framhåller att den kliniska utbildningen måste kombineras med omfattande klinisk erfarenhet och att den sammanlagda tiden därför måste få omfatta mer än 4 år. Utskottet vill i anledning härav beträffande *tjänster för forskarutbildning* understryka vikten av att underläkartjänsterna vid universitetsklinikerna ges sådan konstruktion att detta syfte kan förverkligas och att den nu föreslagna utbildningsgången inte genomförs på sådant sätt att detta försvåras. Konstruktionen av läkartjänsterna vid undervisningssjukhusen torde därför lämpligen böra utformas i samråd mellan universitetsmyndigheterna, socialstyrelsen och de berörda sjukvårdshuvudmännen.»

2, beträffande *inrättande av nya läkartjänster*, av herr *Ottosson* (m), fru *Diesen* (m), herr *Bohman* (m) och fröken *Ljungberg* (m), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 5 hemställa, beträffande inrättande av nya läkartjänster, att riksdagen i anledning av motionerna I:936 och II:1075, såvitt nu vore i fråga, som sin

Ang. vidareutbildning och fördelning av läkare

mening måtte giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört;

3, beträffande *specialiteten internmedicinska allergisjukdomar*, av herr *Ottosson* (m), fru *Diesen* (m), herr *Bohman* (m) och fröken *Ljungberg* (m), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 11 hemställa, beträffande specialiteten internmedicinska allergisjukdomar, att riksdagen med bifall till motionerna I: 926 och II: 1059 som sin mening måtte giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört.

Herr **KAJSER** (m):

Herr talman! När vi i dag går att fatta beslut om vidareutbildning och fördelning av läkare kan det vara av värde att konstatera att uppläggningsen av utbildningen i stort inte givit anledning till egentliga invändningar. Man kan säga att utbildningen bygger på principer som vi redan har. Det är dock en viktig ändring som skall införas.

Den del av den praktiska utbildningen som hittills genomgått i form av assistenttjänstgöring före den egentliga läkarexamen skall i fortsättningen göras efter denna examen. Dessa tjänstgöringar skall i framtiden omfatta sammanlagt sex månader i medicin, sex månader i kirurgi — varav en å två månader bör fullgöras vid intesivvårdsavdelning — sex månader i öppen vård samt tre månader vid psykiatrisk eller barn- och ungdomspsykiatrisk klinik. Det är sammanlagt 21 månader.

De blivande läkarna skall i denna tjänstgöring fungera som läkare med läkares uppgifter och läkares ansvar. De båda ämbetsverk som berett ärendet understryker angelägenheten från utbildningssynpunkt av att allmäntjänstgöring kan fullgöras under handledning av överordnad läkare samt att läkarna under denna utbildningstjänstgöring får tillfälle att delta i konferenser och demonstrationsronder.

Ämbetsverken är emellertid medvetna om att det kan föreligga svårigheter, i varje fall inledningsvis, att anordna från utbildningssynpunkt fullt tillfredsställande tjänstgöringsplatser i öppen vård. Det torde sålunda inte vara möjligt att redan från början fordra att arbetet i den öppna vården skall ske under övervakning, anför ämbetsverken.

Det är just när det gäller anordnandet av sådana tjänstgöringar som kontroversiella synpunkter har kommit fram. Dessa synpunkter, som har sin grund i de reella faktorer som ligger bakom det anförda yttrandet, kan sägas beröra dels utbildningen, dels patientvården. Mot den ämnesinriktning som givits dessa tjänstgöringar har man däremot inte opponerat sig. Man respekterar syftet med dem, nämligen att åstadkomma en viss styrning i riktning mot områden som är dåligt försedda med läkare. Det är framför allt inom psykiatri och inom den öppna vården som läkarbristen i våra dagar gör sig märkbar. Den nu beskrivna tjänstgöringen kommer att tillföra den öppna vården en arbetskraft som motsvarar 450 tjänster — naturligtvis i och för sig ett bra tillskott — och den psykiatriska vården en arbetskraft motsvarande 225 tjänster. Alla de ungefär 900 läkare som varje år kommer att passera utbildningen skall ju vara skyldiga att tjänstgöra sex respektive tre månader inom dessa båda specialiteter.

Den inriktningen av vidareutbildningen bör sålunda bidra till att minska läkarbristen inom dessa båda områden. Men det är fråga om korta — i ämnet psykiatri extremt korta — förordnanden för läkare som tidigare har mycket kort praktisk erfarenhet inom sjukvård över huvud taget och alls ingen inom de båda områden det här gäller. På tre månader hinner man knappt mer än komma in i de metoder som används i psykiatri. I öppen vård hinner man på sex månader så långt att man får en viss rutin med vad man skulle kunna kalla normalfallen.

Ang. vidareutbildning och fördelning av läkare

Särskilt från Sveriges förenade studentkårer har framförts den synpunkten att allmäntjänstgöring inom psykiatri och öppen vård inte bör anordnas förrän tillfredsställande handledning kan tillförsäkras de tjänstgörande. Man kan inom Sveriges förenade studentkårer inte dela den uppfattning som framförts av de båda ämbetsverken och som departementschefen i propositionen har anslutit sig till, att den nuvarande läkarbristen inom dessa båda områden motiverar en allmäntjänstgöring redan innan en handledning kunnat ordnas. Man förstår studenternas representanter. De tycker inte att de kommer att få tillräcklig utbildning inom de båda verksamhetsområdena det här gäller, en utbildning som de känner att de behöver. De vill ha tillgång till en äldre, erfaren kollega, som de kan fråga till råds i besvärliga situationer. De känner sig insufficianta inför de uppgifter som kommer att läggas på dem och de känner sitt ansvar inför de patienter de skall ta hand om.

Vid flerläkarstationer kan det finnas möjlighet till en sådan handledning. I varje fall finns möjlighet att fråga. Men de flesta provinsialläkare är inte vid flerläkarstationer. En organisation med biträdande provinsialläkare skulle kunna ge möjlighet till sådan handledning, och det på arbetsplatsen. En sådan anordning kräver nya tjänster men skulle kanske dessutom kunna göra de ordinarie provinsialläkartjänsterna mera attraktiva. Den skulle kunna minska bundenheten, isoleringen och den långa arbetstiden för den äldre kamraten.

Det är inte bara i fråga om dessa tjänstgöringar man upplever en viss oro. Det gör man också inom de båda andra områden där allmänutbildning inom vidareutbildningen skall äga rum. Man känner denna oro dels på grund av vissa formuleringar departementschefen gjort, dels — och i nästan ännu högre grad — på grund av de förklaringar socialstyrelsens chef lämnat när

man från visst håll uttalat sin oro för framtiden.

Herr talman, jag vill göra en liten utvikning för att redogöra för hur förhållandena ter sig nu.

På medicinsk och kirurgisk klinik finns för närvarande överläkare och biträdande överläkare samt därjämte underläkare med treårsförordnanden och ettårsförordnanden — det sista för läkare som önskar s. k. randutbildning i medicin eller kirurgi. Vissa av underläkarna med treårsförordnande kan få sina förordnanden förlängda till sex år och eventuellt mera; i allmänhet gäller detta en vid varje klinik.

Alla läkare med upp till treårsförordnanden fullgör, särskilt under sina senare år, högst kvalificerade uppgifter. De utför tekniskt krävande uppgifter, operationer och liknande. Jag har ju erfarenhet bara från kirurgisk klinik, men enligt vad jag hört sägas gäller detsamma också på medicinska kliniker. Sådana tekniskt krävande saker lär man sig inte utföra på ett halvår, än mindre på fyra månader. Man behöver några år för det. Överläkaren och de biträdande överläkarna hinner ingalunda ensamma utföra alla de krävande uppgifterna. De måste ha hjälp av sina underläkare. Det är därför nödvändigt, att läkare i de tjänsterna finns kvar även i fortsättningen.

Även i den öppna mottagningen, framför allt i jourtjänsten på mottagningen för akuta fall — ofta mer eller mindre lömska bukfall eller olycksfall på den kirurgiska avdelningen, hjärtinfarkter och liknande fall av mer eller mindre grav natur på den medicinska avdelningen — måste det vara folk med en viss erfarenhet, vilka som ansvariga läkare skall sköta arbetet. En sådan erfarenhet har inte de som går in i denna tjänstgöring under vidareutbildningen. De hinner knappast få det under de fyra eller högst sex månader som de går på en kirurgisk eller medicinsk avdelning. När de på ett nöjaktigt sätt kommer in i arbetet, skall

Ang. vidareutbildning och fördelning av läkare

de ge sig i väg igen och ersättas med en ny som inte hunnit få någon erfarenhet ännu.

Det gäller för dessa läkare att ta ställning till akuta problem, vars bedömning kräver både kunskaper och erfarenhet. Visst kan man säga att det på ett sjukhus alltid finns möjligheter att fråga till råds, men det gäller just att veta när man skall fråga till råds. Det är ingalunda säkert att en oerfaren vet detta. Därav har jag livlig erfarenhet som chef för en kirurgisk klinik. »Du får aldrig ovet om du frågar, men du kan få ovet om du inte frågar», så brukade jag formulera mitt råd. Men det var inte säkert att jag fick några frågor i alla fall.

Om en sjuk person kommer till en kirurgisk specialavdelning bör han ha rätt att begära att den läkare som tar hand om honom och i första hand skall bedöma hans tillstånd skall ha åtminstone så mycket utbildning i kirurgi som en allmänpraktiserande läkare minst måste ha. De läkare som genomgår vidareutbildning har inte nått så långt, men de kommer att vara skyldiga att på eget ansvar delta i jourtjänsten på dessa avdelningar. I deras uppgifter måste ingå att ta emot de sjuka för deras första behandling.

När jag tidigare studerat dessa frågor räknade jag med att de underläkare som nu finns skall kvarstanna och handleda sina yngre kolleger. Detta var ju avsikten att så skulle ske vid den nuvarande assistentutbildningen, men det har tyvärr i den nödsituation som rått de senaste åren inte kunnat genomföras. Assistenterna har till följd av bristen på färdigutbildade läkare fått vikariera på läkartjänster, och jag skulle kunna berätta en hel del om vilka risker detta förhållande inneburit. Nu är det — skulle man kunna säga — meningen att permanenta den rådande nödsituationen. Så tror i varje fall jag.

När departementschefen skriver att man skall ha två olika slag av läkartjänster i sjukvården, nämligen dels

fasta tjänster, dels tjänster för läkare under vidareutbildning, och att den sist nämnda kategorin inte skall utgöras av flera befattningshavare än som vid varje tidpunkt motsvarar det antal läkare som efterfrågar en sådan utbildning, så har jag inte reagerat mot detta. Statsrådets formuleringar är här enligt min uppfattning fullt riktiga. När han säger att tjänsterna bör vara fördelade på sjukvårdens olika sektorer så att detta motsvarar det sjukvårdsbehov som kan förutses är också detta i princip riktigt, även om man kanske vill ställa sig litet frågande på grund av formuleringarna.

I detta avseende har jag nämligen haft samma uppfattning som Landsförbundet och Stadsförbundet, nämligen att tjänsterna i vidareutbildningen inte gäller sådan läkarverksamhet som i dag bedrivs av underläkare och som helt föranleds av sjukvårdens behov. Förbunden har ju yrkat på att frågor som sammanhänger med kostnadsfördelningen beträffande dessa tjänster skall tas upp till förhandling, eftersom tjänsterna delvis ingår i undervisningen och delvis i sjukvården.

När departementschefen sedan skriver att en viss omstrukturering av befintliga tjänster förutses kunna ske särskilt inom andra områden än öppen vård, psykiatri och långtidsvård, bl. a. genom att vakanta tjänster byts ut mot nya, då blir jag orolig. Erfarna underläkare vid kirurgiska kliniker som utför gallstensoperationer m. m. skall ersättas av sådana läkare som startar utan erfarenhet och som skall tjänstgöra vid dessa avdelningar under högst fyra—fem månader, som det förefaller. Det är den aspekten som gör mig orolig.

Än mera orolig har jag egentligen blivit när jag läst generaldirektör Rexeds skrift med anledning av ett inlägg av professor Giertz, alltså ordföranden i Svensk kirurgisk förening. Generaldirektör Rexed säger att det nu finns 298 underläkartjänster av det här slaget vid de sjukhus som skall ha hand om ut-

Ang. vidareutbildning och fördelning av läkare

bildningen och att dessa tjänster täcker medelbehovet för utbildning fram till 1976. Jag skall gärna erkänna att jag inte gjort någon kontrollräkning, men det låter som om man skulle plocka bort alla de nuvarande underläkarna och ersätta dem med läkare i vidareutbildning med högst 4—6 månaders utbildning. Jag tror inte detta är riktigt, men det är i alla fall vad som utlöst vår oro.

Svensk sjukvård kan inte sägas vara betjänt av att alla de underläkare som nu har treårsförordnande efter tre år skall lämna sina tjänster och ersättas med sådana som har fyra—fem månaders sammanlagt förordnande. Men med det fasta fixerandet av hur det ökade antalet läkare skall placeras, som av departementschefen görs i propositionen, tycks det bli så. Vi kan inte tro att detta är rätt, och därför vill vi med hänsyn till sjukvårdens behov ha mer flexibla möjligheter. Generaldirektör Rexed sade visserligen att det är rimligt att ett antal underordnade nya tjänster inom kirurgin under de närmaste åren kommer till. Det betyder en viss ändring mot vad som står i propositionen. Det är möjligt att man kan läsa det på olika sätt, men vi vill vara förvissade om möjligheterna att få behålla de tjänster med utbildade läkare som behövs. Vi tycker att huvudmännen som verkar på det lokala planet och mest får känna av behoven måste få avgöra vilka nya tjänster som erfordras, naturligtvis inom de ramar som socialstyrelsen angivit.

Detta borde inte vara någon partipolitisk fråga. Det är inga ideologiska synpunkter som ligger till grund för vårt ställningstagande. Det är inte heller någon facklig fråga. Det gäller inte pengar, inte tjänstetider och inte förhövet om de patienter som skall söka råd och bot i vår sjukvård — i öppen vård, vid våra sjukhus, i psykiatrisk, medicinsk och kirurgisk sjukvård. Det är omtanken om dem som gör att vi ställer

det yrkande som ingår i reservation nr 2.

Det finns en sak till i detta sammanhang som berörs i reservation nr 1. Det gäller tjänster för forskarutbildning, och vårt yrkande hänger samman med forskarutbildningen i kliniska ämnen som berörs av chefen för utbildningsdepartementet i proposition nr 31. Departementschefen utgår där från en genomsnittlig forskarutbildningstid på fyra år men framhåller att den kliniska utbildningen måste kombineras med omfattande klinisk erfarenhet och att den sammanlagda tiden därför måste omfatta mer än fyra år.

Det är angeläget att underläkartjänsterna vid universitetsklinikerna ges en sådan konstruktion att detta syfte kan förverkligas. Konstruktionen av dessa tjänster bör lämpligen utformas i samråd mellan universitetsmyndigheterna, socialstyrelsen och sjukvårdshuvudmännen. En ny behandlingsmetod kan vara det som man vill undersöka. Man vill få resultatet även på lång sikt. Man kan hitta på en ny behandlingsmetod som man måste börja med, men man behöver se resultatet på lång sikt innan man blir färdig. Det kan ta tid. Det kan komma en ny sjukdomsbild som man inte har sett förut, och man kan få en idé om vad som kan vara dess orsak. Man vill kanske ha möjlighet att pröva om den idén kan vara riktig nästa gång ett sådant fall inträffar. Det brukar komma sådana om man har uppmärksamheten direkt riktad på just det symtomet och just den detaljen i sjukdomsbilden, och den idé man har fått kan kanske lösa en gåta, ge en förklaring och ge en möjlighet att bota. Man sätter i gång en mängd undersökningar på bred bas, men det kan vara svårt att bedöma hur lång tid det tar innan man kan verifiera sin idé. Tjänsterna måste konstrueras så att man får möjlighet att fullfölja en sådan idé.

Vissa frågor tas inte upp till avgörande i propositionen. Det gäller bland annat den viktiga frågan om legitimation

Ang. vidareutbildning och fördelning av läkare

som läkare och behörighet för vissa tjänster. Skall legitimation meddelas redan efter läkarexamen men före obligatorisk 21 månaders tjänstgöring, eller skall man vänta med det tills dessa tjänstgöringsmånader är fullgjorda?

Skall man ha en tidig legitimation, förenad med skärpta krav på behörighet för olika tjänster? Departementschefen tar inte ställning till den frågan i propositionen, och jag skall gärna erkänna att man förvisso kan ha olika uppfattningar om detta. Inte heller uttalar sig departementschefen om de nya specialitetsbestämmelser som sedan flera år efterfrågats från läkarhåll. De nuvarande bestämmelserna är föråldrade liksom i ännu högre grad en hel del av de nuvarande behörighetsbestämmelserna. Det är Kungl. Maj:t som har rätt att bestämma i dessa frågor liksom också i fråga om vilka specialiteter som skall finnas. Jag vill uttala den förhoppningen att de regler som fordras på dessa områden rätt snart måtte fastställas.

I utskottsutlåtandet finns en reservation som gäller vilka specialiteter som skall inrättas. Det är reservation 3, som yrkar på att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall framföra åsikten att specialiteten internmedicinska allergisjukdomar skall inrättas. I den frågan kan ju Kungl. Maj:t göra som Kungl. Maj:t vill. Vårt yrkande, som bara innebär en framställning till Kungl. Maj:t om att denna specialitet måtte inrättas, har framförts många gånger tidigare. Det hade bättre förespråkare än i mig förr om åren i professor Edström, som tyvärr inte är kvar längre i kammaren. Yrkandet bygger i år på en motion som är undertecknad av ledamöter av alla de fyra demokratiska partierna. Det är herr förste vice talmannen Strand, herr Birger Lundström, herr Harald Pettersson samt fru Hultell och jag från vårt parti som har undertecknat den.

Det är framför allt astmasjuka som skulle beröras av denna specialitet, men det finns också många andra invärtes-

medicinska åkommor som är av allergisk natur. Jag känner till detta en smula, eftersom jag för drygt 20 år sedan disputerade på en avhandling rörande en del sådana åkommor i buken. Det är dock framför allt astmasjukdomen det här gäller med dess speciella diagnostiska problem, där allergidiagnostiken är en väsentlig ingrediens och där inte bara laboratoriemetoder utan också klinisk erfarenhet har sin mycket stora betydelse. Där finns mycket stora terapeutiska problem, där behandlingen är mycket speciell, kräver en stor erfarenhet, och där sjukdomen — om man inte lyckas komma till rätta med behandlingen — kan leda till en höggradig invaliditet. Enligt min mening gör allt detta att det redan i och för sig skulle vara motiverat med en specialitet för just den sjukdomen, men det är kanske riktigare att specialiteten omfattar invärtesmedicinska allergiska sjukdomar över huvud taget.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till samtliga tre vid detta utlåtande fogade reservationer.

Fru HULTELL (m):

Herr talman! Herr Kaijser har utförligt motiverat reservanternas ställningstagande i de tre reservationer som är fogade till statsutskottets utlåtande nr 83. Som medmotionär vill jag ändå framlägga några synpunkter i anslutning till reservation 3 beträffande specialiteten internmedicinska allergisjukdomar. Under senare år har från patientorganisationer uttryckts önskemål om möjligheten att erhålla ökad specialistvård för invärtesmedicinska allergifall. Riksförbundet mot allergi framhöll också i ett remissyttrande över en utredning om allergivårdens organisation år 1966 att det är ytterligt svårt för allergisjuka att erhålla specialistvård. Det var alltså år 1966. Förhållandena har inte förbättrats. Allt fler människor i vårt land får allergiska besvär. Det beräknas att omkring 500 000 människor i

Ang. vidareutbildning och fördelning av läkare

Sverige har en allergisk sjukdom som är så besvärande att de söker läkare. Det finns 70 000 astmasjuka. Hösnuva eller rättare sagt pollensnuva är också en välkänd och besvärlig åkomma som många lider av under hela sommaren. Det betyder att det finns många människor som ogärna tar ut semester under sommarhalvåret. Detta är ett stort problem t. ex. för anställda i industrier som stänger helt under semestertid.

Det finns även allergiframkallande ämnen i vår föda. Dessa allergier ger ofta astma, snuva och nässelfeber. De svåraste yttringarna av dessa allergier kräver ofta lång behandlingstid, ibland flera år, och för närvarande kan inte alla patienter få den vård de behöver.

Enligt en nyligen gjord handikappundersökning är astma en av de vanligaste orsakerna till nedsatt funktionsförmåga. Det finns omkring 3 000 astmasjuka som har förtidspension på grund av sjukdomen.

Att allergisjukdomarna ökat så kraftigt beror bl. a. på den ökade användningen av syntetiska medel, såsom tvättmedel, plaster, nylon, läkemedel och kosmetiska preparat. Det beror säkert också på föroreningar i vatten och luft. Det finns mängder av ämnen som framkallar allergier, och nya tillförs i rask takt. Allergisjukdomarna utgör en allvarlig och växande folksjukdom. För de människor som drabbas av sjukdomen måste man åstadkomma en verklig upprustning av allergivården genom ökad forskning och utbyggnad av vårdresurserna och kanske främst utbildning av specialiserade läkare.

Tillkomsten av specialiteten allergologi skulle säkert stimulera yngre läkare att ägna sig åt detta område, och det skulle också, tror jag, stimulera forskningen.

Statsutskottet har inte tillstyrkt yrkandet i motionsparet I: 926 och II: 1059 om ett uttalande för att specialiteten internmedicinska allergisjukdomar inrättas som särskild specialitet eller grenspecialitet. Jag beklagar livligt

att utskottet ej ville tillstyrka motionen. Jag tror att ett uttalande från riksdagens sida enligt motionen hade påskyndat frågans lösning.

Utskottet utgår ifrån att nämnden för läkares vidareutbildning kommer att pröva frågan. Det är också min förhoppning, därest riksdagen i dag ej bifaller reservation 3, att denna nämnd snarast tar upp denna fråga, som är så angelägen för många människor, och att nämnden också föreslår en självständig specialitet eller grenspecialitet. Skulle någon specialitet ej inrättas, föreligger risk dels att läkare som för närvarande ägnar sig åt hithörande ämnesområden lämnar dessa, dels att intresset hos blivande läkare försvinner. Det vore verkligen beklagligt med hänsyn till den ökande frekvensen av de allergiska sjukdomarna.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservation 3 i statsutskottets utlåtande.

Häri instämde herr *Pettersson, Harald*, (cp).

Herr SÖRENSON (fp):

Herr talman! Frågan om läkarutbildningen är enligt min mening en av de väsentligaste frågor riksdagen har att behandla under denna vårsession. Frågan om sjukdomen och dess övervinnande har både ekonomiska och humanitära aspekter av för enskilda människor och samhället djupt ingripande art.

Enligt min uppfattning föreligger en viss snedbelastning i det sätt på vilket det svenska samhället betraktar sjukdomssituationen. Man har överbetonat intresset för de somatiska sjukdomarna och undervärderat de psykiska sjukdomarnas smärta och nöd för både enskilda människor och samhället. Såvitt jag kan se är inte något sjukdomsområde viktigare än ett annat när det gäller att ge hjälp. Som regel betraktas cancer och gallåkommor som somatiska sjukdomar. Man ägnar stor uppmärksamhet åt dessa sjukdomar, medan man för psykiska sjukdomar gör betydligt mindre. Detta är ett stort problem för de drabbade människorna och för samhället som helhet. Det är därför av största vikt att riksdagen tar upp denna fråga och uttalar sig om den. Jag ber om att riksdagen skulle bifalla reservation 3 i statsutskottets utlåtande.

Ang. vidareutbildning och fördelning av läkare

samhet däråt — med all rätt. För mig är en depression, en schizofreni, en ångestneuros, eller vad vi nu skall anförä som exempel på psykisk sjukdom, av samma dignitet, av samma svårighetsgrad, med samma grad av lidande för de människor som drabbats därav som en somatisk sjukdom.

Detta är bakgrunden till de yrkanden som har ställts i den motion jag har väckt i denna kammare och som ställts i en likalydande motion i andra kammaren av herr Jönsson i Ingemarsgården, nämligen I: 937 och II: 1074. Vi har inte kunnat göra annat än att hemställa att riksdagen skulle anmäla för Kungl. Maj:t en viss grundsyn i detta avseende.

När det gäller läkares grundutbildning har vi önskat att riksdagen skulle uttala att mer uppmärksamhet bör vad gäller läkarnas utbildning ägnas åt de psykiska sjukdomarna. Vi har då särskilt angivit psykoterapin, eftersom den står i blickpunkten och för närvarande diskuteras och eftersom den enligt vad jag tror står inför en anmärkningsvärd utveckling i vårt samhälle utan att staten ännu framlagt några konkreta och skapande förslag till utbildning i facket.

Vi har vidare anmält att riksdagen, då den nu har förmånen att få yttra sig om specialistutbildningen, bör säga till Kungl. Maj:t att ämnet psykiatri bör jämföras med, betraktas som fullt jämbördigt med de skilda somatiska specialiteterna.

Jag vidhåller att jag här berör en ytterst väsentlig fråga. Jag har den uppfattningen att utskottet icke tagit tillbörlig hänsyn till den situation som vi befinner oss i som folk, då vi bedömer sjukdomarna och deras botande.

Utskottet anför att utskottet i likhet med föredragande departementschefen finner förslaget till allmänutbildning väl avvägt. Jag delar icke denna uppfattning. Jag anser att avvägningen inte är gjord på rätt sätt. Jag menar att mer tid i läkarutbildningen borde ägnas åt de psykiska sjukdomarnas smärta

och lidande, än vad som nu föreslås, och jag gör det så mycket mer som jag är ganska övertygad om att forskningens har kommit så långt att vi, om samhället på ett effektivt sätt ville ställa resurser till förfogande, skulle kunna hjälpa många människor som inte nu blir hjälpta i detta avseende.

Det har gång på gång påpekats att det ganska ofta på somatiska sjukvårdsplatser ligger människor som har sina sjukdomsrötter i psykiska störningar av skilda slag. Det finns möjlighet att här i viss mån avlasta de somatiska sjukvårdsinrättningarna de psykiska fallen, om vi skulle satsa hårt på psykisk vård och därmed öka möjligheten till en effektiv somatisk vård. Jag tror att en sådan möjlighet föreligger och att riksdagen bör vara tillräckligt insiktsfull för att nu säga sitt ord i detta avseende.

Utskottet förutsätter nu att denna utveckling noggrant följs, och det är ju en optimistisk och hoppfull tro. Självfallet har man tidigare arbetat med saken, men jag måste säga att min uppfattning är att man icke med tillräcklig energi sökt sig fram på konkreta och skapande vägar. Jag tror alltså att utskottets förhoppning är för löst grundad för att riksdagen skulle kunna sätta tilltro till vad utskottet här säger.

När det gäller frågan om specialistutbildning har vi förordat att de psykiska specialiteterna skall ha samma dignitet som de somatiska. Ärade kammarledamöter! Är det inte en ganska rimlig hemställan att de psykiska specialiteterna skall ha samma dignitet som de många somatiska specialiteterna? Men utskottet finner icke anledning att uttala sig om detta. Om man verkligen ser allvaret i den situation som jag här har tecknat, varför kan man då inte säga till Kungl. Maj:t, som skall utforma specialistutbildningen, att detta är riksdagens ansvariga inställning?

Jag anser att det föreligger en allvarlig brist i behandlingen av de psykiska sjukdomarna hos vårt folk när det gäller att skaffa en tillräckligt kvalifice-

Ang. vidareutbildning och fördelning av läkare

rad läkarstab som kan hjälpa människor som i psykiskt avseende lider och plågas. Det är lika väsentligt att dessa människor får effektiv hjälp som att de människor som drabbas av en somatisk sjukdom får det.

Men vad jag nu anfört, herr talman, ber jag, trots att ingen reservation föreligger, att få yrka bifall till motionerna I: 937 och II: 1074.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Vad som uppkallat mig till att säga några ord i den här frågan är det förhållandet att reservationen nr 3 beträffande specialiteten internmedicinska allergisjukdomar är avgiven endast av moderata samlingspartiets ledamöter. Det skulle tyda på att man här har att göra med en partipolitiskt skiljaktig fråga. Jag tror mig kunna garantera att så icke är fallet. Att här endast fyra ledamöter av moderata samlingspartiet har reserverat sig och att de andra partiernas utskottsledamöter inte har gjort det måste vara en olycklig omständighet. Jag vill passa på tillfället att starkt understryka att det krav som framställs i de flerpartimotioner som avgivits och som påyrkas i reservationen är ett krav som omfattas av mycket vida kretsar.

Var och en som har varit i närmare kontakt med besvärliga allergisjukdomar har — hur okunnig han än är om specialiteter och läkarkonst — lärt sig förstå hur oändligt svårdiagnostiserade och svårbehandlade dessa sjukdomar är. Den enskilda människans intresse är att hon, om hon får en sådan här sjukdom, skall ha möjlighet att konsultera en läkare som har större kunskaper och bättre möjligheter att diagnostisera och behandla på det sjukdomsområde det här gäller än vad läkare i allmänhet har.

Kravet på särskild utbildning för att nå denna kunnighet är väl ganska förklarligt. Vederbörande läkare förutsätter ju att han skall få den trygghet som

en specialisering ger honom, och jag skulle beklaga om det går ytterligare flera år innan denna specialitet blir erkänd. Så länge nuvarande förhållanden råder kommer intresset bland läkarna att skaffa sig den grundliga utbildning och utföra den forskning som kan erfordras att vara mindre än det annars skulle ha varit och mindre än det borde vara. Denna vetenskap kommer att släpa efter i utvecklingen.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen nr 3 och beklagar att de flesta av kammarens ledamöter kanske inte har haft tillfälle att läsa den motion som reservationen bygger på. De flesta kommer nog att följa sina partikamrater i utskottet, men jag vill klargöra åtminstone för dem som nu lyssnar att detta *inte* är någon partiskiljande fråga utan en angelägenhet som berör oss alla på precis samma sätt. Ett starkare uttalande från riksdagens sida kan ha sin betydelse vid den framtida behandlingen av frågan. Här föreligger en meningsskiljaktighet mellan å ena sidan Svenska läkaresällskapet, som vill ha en sådan här specialitet, och å andra sidan socialstyrelsen och regeringen, vilka har sagt nej. Den senare inställningen tror jag kommer att ändras med tiden, och jag hoppas att det inte dröjer alltför länge.

I detta anförande instämde herr Sörenson (fp).

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s):

Herr talman! I ett och annat inlägg i den hittills förda debatten har det nästan påståtts att utskottet inte sett på detta ärende med tillbörligt allvar och intresse. Jag kan dock försäkra att detta är ett av de ärenden som statsutskottets tredje avdelning nedlagt mera tid på än någon annan fråga under nu pågående riksdag. Vi har haft hos oss representanter från olika organisationer — generaldirektören för socialstyrelsen, sju företrädare för Svenska läkaresällskapet samt representanter för Sveriges

Ang. vidareutbildning och fördelning av läkare

förenade studentkårer — och vi har haft mycket utförliga och ingående diskussioner innan vi slutligen var redo att ta ställning.

För oss var mycket av detta nytt. Det gällde för oss att lära åtskilligt och att komma underfund med vart förslagen syftade. Vi var alla medvetna om att ett av syftena var att äntligen komma ifrån läkarbristen, att få till stånd en ökad utbildning av läkare och göra det möjligt för landsting och kommuner — framför allt för avlägsna orter — att äntligen få sina läkartjänster besatta.

När nu riksdagen har fått tillfälle att yttra sig angående den redovisning som regeringen har lämnat i proposition nr 35 om vidareutbildning av läkare, så är vi glada för det. Förslagen ligger i de grundläggande delarna inom Kungl. Maj:ts eget kompetensområde. Frågorna har emellertid bedömts som så viktiga att riksdagen bör få yttra sig. Att det är fråga om viktiga saker är höjt över allt tvivel.

Den mest grundläggande faktorn i reformredovisningen är att läkarnas vidareutbildning inordnas i den allmänna sjukvårdsplaneringen. Detta förhållande bör redan från början sättas in i sitt sammanhang. Sjukvårdssidan har expanderat mycket kraftigt, av flera skäl — de vetenskapliga medicinska framstegen och därmed delvis sammanhängande höjning av vad som bedömts vara rimliga vårdkrav, ändrade levnadsvanor, en fortgående urbanisering och ändrad ålderssammansättning för att nu bara nämna några faktorer.

Expansionen har även medfört krav på ett större antal läkare. För att möta detta krav har läkarutbildningen byggts ut, och vi får under de närmaste åren en stark ökning av läkarantalet i landet. Nettotillskottet är så stort att antalet läkare fram till år 1975 beräknas öka med 6 000 utöver de nuvarande knappt 10 000, eller med cirka 60 procent.

En annan följd av den snabba medicinska utvecklingen, som i och för sig

gett anledning till en översyn av läkarutbildningen, är kraven på en kortare grundutbildning och en systematiserad vidareutbildning. Detta är en internationell företeelse. Vad som händer är att utvecklingstendenserna och de olika intressena vägs ihop. Utskottet har varit helt enigt om att den sammanvägning som föreslagits skall kunna ske på sådant sätt att intresset för läkarnas yrkeskunnighet och intresset av att tillgodose de olika sjukvårdsbehoven kan förenas. Det föreligger inte heller någon uttalad oenighet om att det föreslagna systemet skall vara i faktisk tillämpning under 1970-talets senare del.

Det är givetvis ofrånkomligt att övergången till det nya systemet har skapat farhågor från vissa håll. Det framgick inte minst av herr Kaijers inlägg. I huvudsak hänför sig dessa farhågor till en av huvudpunkterna i regeringens redovisning, nämligen det program som läggs fram när det gäller användningen av läkartillskottet i landet fram till år 1975. Detta program är avsett att tjäna som riktlinje för socialstyrelsens planering av sjukvårdens närmaste utbyggnad. Avsikten är att programmet fortlöpande skall kunna revideras.

Programmet innebär i huvudsak att cirka 1 600 nya läkartjänster får inrättas vid sjukhusen för att man år 1975, med tillgång även till underläkartjänsterna, skall ha det behövliga antalet tjänster för utbildningsändamål. Inom den öppna vården nyinrättas 1 200 tjänster, varav cirka 650 för utbildningen. De läkare inom ökningens ram som inte uppehåller dessa 2 800 tjänster får besätta cirka 600 nya tjänster utanför utbildningsfältet, främst inom psykiatri och långtidsvård, och för övrigt fylla vakanser och tillgodose behovet av övrig öppen vård. Allt detta styr läkarutredningen mot en önskad balanserad expansion och tillgodoser de nu mest framträdande behoven.

I reservation nr 2 har viss invändning rests mot tanken att socialstyrelsen skulle få möjlighet att styra inrättandet av

Ang. vidareutbildning och fördelning av läkare

de nya tjänsterna enligt programmet. Reservanterna har ansett att sjukvårdshuvudmännen skulle få inrätta de nya tjänsterna i samråd med socialstyrelsen.

Utskottets majoritet skriver att det kan finnas skäl för att huvudmännen på längre sikt själva får möjlighet att inrätta nya tjänster. Under övergången och innan bristerna täckts bör dock, säger majoriteten, fördelningen ske centralt i samverkan med sjukvårdshuvudmännen. Redan reservationen som sådan är ett uttryck för att sjukvårdshuvudmännen inte ensamma och var och en på sitt håll kan medverka till att få övergången totalt sett så smidig och effektiv som alla önskar. Bakom reservationen ligger väl inte heller i första hand ett avståndstagande från fördelningsprincipen utan farhågor för att sjukhusklinikerna dels inte får ett tillräckligt antal utbildningstjänster, dels får en kvalitetsförsämring genom att välutbildade underläkare ersätts med läkare under utbildning.

Under utskottsbehandlingen har framkommit att dessa farhågor till mycket stor del har sin grund i en olycklig formulering i propositionen. Jag har nämnt att 1 600 nya tjänster enligt programmet skall inrättas vid sjukhusen. Av dessa tjänster är, enligt vad som upplysts, knappt 600 avsedda för psykiatri och långtidsvård och drygt 1 000 för sjukhusen i övrigt. Propositionen kan ge underlag för den uppfattningen att fördelningen skulle vara den motsatta. När nu detta förhållande retts ut bör väl farhågorna ha minskat betydligt.

Den kvalitetsmässiga ändringen, närmast inom kirurgin, måste också få en nyanserad bedömning. Som nämnts tillföres sjukhusen även ett antal nya läkartjänster, som inte är utbildningstjänster. Vidare är det inte endast fråga om rena nybörjare, och det ökade antalet tjänster måste på flera områden kunna avlasta överläkarna och de mer välutbildade en avsevärd del av sjukvårdsuppgifterna. Generaldirektör Bror

Rexed har bland annat konstaterat att det inte föreligger något omedelbart behov av att tvinga nuvarande kirurgiunderläkare att lämna sina tjänster, och han har fäst uppmärksamheten på det relativt stora antalet vakanta tjänster på berörda kliniker. Det är inte minst viktigt att komma ihåg att den avlastning av den slutna vården som kommer att ske just genom det kritiserade programmet tillför den öppna vården väl utbildade läkare.

Reservation 1 knyter an till fördelningsprogrammet. Där föreligger i huvudfrågan, nämligen frågan om tillgång till kliniska forskartjänster, en uppenbar enighet om att programmet inte bör hindra att tjänster inrättas som kan ge hygglig klinisk erfarenhet. Hur dessa tjänster sedan rent praktiskt konstrueras faller knappast inom ramen för vad vi kan diskutera här och nu. Reservanterna bör knappast vara oroliga för att inte såväl universitetsmyndigheterna, socialstyrelsen som sjukvårdshuvudmännen får tillfälle att ange sina synpunkter. Den fortsatta diskussionen kan enligt min mening lämpligen föras i anslutning till behandlingen av utskottets utlåtande om forskarutbildningen. Jag hoppas att skillnaden mellan forskarutbildning och fortsatt tillämplad forskning då hålls i minnet.

I reservation 3, som flera ledamöter redan talat för, förordas en grenspecialitet för internmedicinska allergisjukdomar. Majoriteten har inte sagt nej men känt sin begränsning i en fråga där även läkarna har delade meningar. Majoriteten har ansett att nämnden för läkares vidareutbildning bör behandla specialitetsfrågorna. Vi har annars inom majoriteten väl förstått hur allvarliga allergisjukdomarna är. Även vi vet att man bör göra allt för att komma till rätta med allergin. Men vi har ansett att nämnden bör kunna klara detta utan att riksdagen behöver säga ifrån någonting i detta avseende.

Det bör slutligen och sammanfattande konstateras att det reformförslag som

Ang. vidareutbildning och fördelning av läkare

förelagts riksdagen måste anses som en verkligt avgörande och väsentlig del av strävandena att anpassa sjukvårdsutvecklingen till önskemål och behov på ett sätt som kan ge märkbara utslag inom nu överskådlig tid. Det är också glädjande att huvudpunkterna godtagits utan delade meningar i utskottet. Jag tror att vi även har visat förståelse för de synpunkter som anförts av herr Sörenson. Vi hoppas inom utskottet att, när alla dessa frågor så småningom skall lösas, även de bekymren skall kunna undanröjas på så sätt att man får en ordentlig avvägning mellan kroppssjukdomar och mentala åkommor.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr SÖRENSON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag ifrågasätter inte utskottets tredje avdelnings allvar och intresse för den fråga som här föreligger. Huruvida utskottet har ägnat tillbörligt intresse åt saken kan diskuteras — det är ju en värderingsfråga. Jag förstår att herr Andersson och de som arbetar kring honom har uppfattningen att tillbörligt intresse och tillbörligt ansvar här har visats. Jag ifrågasätter allvarligt om detta har skett. Jag tror inte att det beror på medveten vilja att icke ge utrymme för detta sjukdomsområde. Jag vågar tro att det beror på bristande insikt i vad saken gäller, att det beror på brist på helhetssyn på människan. Alltså tror jag inte att tillbörligt intresse har ägnats frågan.

Vi har här ett sjukdomsområde som av tradition har behandlats styvmoderligt i vårt land. Alltjämt är det så, och det föreliggande förslaget visar inga tecken på att en avgörande förändring kommer att äga rum. Alltjämt kommer det psykiska sjukdomsområdet att vara eftersatt i jämförelse med det somatiska området. Det är tacknämligt och beundransvärt att läkarnas antal kommer att öka under en viss tid med 60 procent, som herr Andersson har an-

fört. Men den stora frågan är vilken ökning vi är beredda att ge när det gäller kunniga och insiktsfulla läkare som hjälper de psykiskt störda människorna, i relation till den totala mängd läkare vi har.

Den psykiska sektorn är och kommer att bli undervärderad — för att använda ett ord som är lånat från den ekonomiska teorin. Nu står vårt hopp till den energi och vilja som herr statsrådet kommer att visa i detta ärende. Herr Andersson har sagt att vi har förhoppningen att de ansvariga myndigheterna kommer att visa sig intresserade och följa utvecklingen. Herr Aspling! Ge oss ett löfte om att den förhoppning herr Andersson har givit uttryck åt verkligen är sakligt grundad!

Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till motionerna I: 937 och II: 1074.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är helt naturligt att vi inte kan ha en helhetssyn på allt detta i den meningen att vi kan sätta oss in i forskares och läkares många komplicerade uppgifter. Vi har dock efter överläggningar med sakkunniga på olika områden kommit fram till det ställningstagande som redovisas i utskottets förslag. Vi är lekmän, känner oss som lekmän och har handlat som lekmän.

Herr SÖRENSON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har den allra största respekt för vad herr Andersson anför, men vi står för närvarande i vårt land i den situationen att vi måste fråga oss: Är det specialister, tekniker, läkare och andra tjänstemän som skall ha det avgörande ordet? Är vi politiker bara privatmän, som kan lyssna till vad experterna har att säga och sedan följa deras rekommendationer?

Jag vill uttala den förhoppningen att tredje avdelningen ökar sin insikt, så

Ang. vidareutbildning och fördelning av läkare

att man på ett mer självständigt sätt kan ta ställning till de stora och väsentliga frågor det här gäller.

All respekt för den läkarkunnighet som finns, men svenskt läkarintresse har inte givit den tyngd som är tillbörlig åt den psykiska delen av mänsklig skada. Det borde man i utskottet ha kunnat säga till om. Jag tycker att riksdagen borde klart göra uttalandet: Mer utrymme åt den psykiska vården!

Herr **ANDERSSON, BIRGER**, (s) kort genmäle:

Herr talman! Ja, det ligger mycket i vad herr Sörenson säger, men det är inte så enkelt att avgöra vad som är rätt och riktigt. Utan att på något sätt såra herr Kaijser skall jag tala om att vi hade två läkare i tredje avdelningen, den ene kirurg och den andre reumatolog. De hade skilda uppfattningar, och då fick vi lekmän försöka få fram vad vi tyckte vara ur lekmannens synpunkt riktigt.

Herr statsrådet **ASPLING**:

Herr talman! Jag har med stort intresse lyssnat till denna intressanta debatt, och jag skulle väl inte behöva förlänga den under denna något stilla eftermiddag. Det mesta kanske är sagt, men några inlägg har ändå föranlett mig att begära ordet.

Herr Kaijser uttalade i många avseenden allmän oro för en del av de ting vi föreslår i propositionen. I moderata samlingspartiets reservation framhålles att det är angeläget att antalet väl utbildade underläkare vid vissa sjukhuskliniker inte minskar.

Kärnpunkten i läkarutbildningsförslaget är emellertid att tillgängliga läkarresurser skall fördelas i samhället så att de utnyttjas på bästa sätt. För närvarande är det mest angeläget att bland annat den öppna vården utanför sjukhusen tillförs väl utbildade läkare. Följden av läkarutbildningsförslaget blir att samhället och patienterna totalt

sett kommer att få det största utbytet av läkarnas insatser. Naturligtvis måste patienternas intresse av att få ökad tillgång till erfarna läkare inom den öppna vården gå före det intresse enskilda läkare kan ha att i stället tjänstgöra på sjukhus.

Jag har i propositionen framhållit att jag anser det angeläget att allmän-tjänstgöringen, bl. a. inom den öppna vården, kan fullgöras under handledning. Under en övergångsperiod bör emellertid vissa provisoriska anordningar kunna accepteras.

Jag vill här nämna att socialstyrelsen i samråd med sjukvårdshuvudmännen överväger att låta inrätta ett antal tjänster för biträdande provinsialläkare som kan utnyttjas för allmäntjänstgöringen. Härigenom kommer tjänstgöringen som regel att kunna ske under effektiv handledning.

I de fall tjänstgöringen genomförs i form av vikariat på en mer självständig läkartjänst inom den öppna vården, kan de unga läkarna räkna med att få stöd och tillsyn i olika former.

Jag tror, herr Kaijser, att man inte behöver känna sig så orolig på den här punkten.

Slutligen vill jag erinra om att det här är fråga om läkare som avlagt läkarexamen och har sin grundläggande teoretiska och kliniska utbildning bakom sig.

För att, herr talman, bemöta några andra inlägg vill jag gärna yttra mig om vad fru Hultell med instämmande av herr Lundström sade beträffande de allergiska sjukdomarna.

Vi är väl medvetna om att det sjukdomspanorama det här är fråga om är utomordentligt stort, vitt förgrenat och kanske i många avseenden också svårt att specificera.

Departementet har i dagarna fått ett remissyttrande från socialstyrelsen som jag skall tillåta mig citera en del av, eftersom det kan vara av intresse för dem som är starkt engagerade i denna fråga.

Ang. vidareutbildning och fördelning av läkare

Socialstyrelsen säger bland annat att man ser »de största framstegen i fråga om allergisjukdomarna för närvarande vara att förvänta inom den laboratoriediagnostiska sektorn. Generellt kännetecknas för övrigt allergiforskningen av en mycket bred angreppsfront som spänner över många skilda discipliner. Mot bakgrund av detta förhållande finner styrelsen, att det inte är motiverat att bryta ut just ett av dessa områden genom att ge detta ställning som en specialitet. Förhoppningsvis kommer emellertid utvecklingen att gå snabbt inom allergologins skilda områden. I takt med att metoder och förutsättningar för diagnostik och terapi inom detta fält utvecklas finns det anledning att på nytt ta upp frågan om de allergologiska deldisciplinernas avgränsning gentemot andra specialitetsområden.» Med hänvisning till det anförda anser styrelsen i sitt remissvar att man just nu inte kan aktualisera frågan men säger att den kommer att följas med uppmärksamhet av den nämnd som nu skall inrättas för att bland annat handlägga en del av de härmed sammanhängande problemen.

Jag har förstäelse, herr talman, för det engagemang som fått sitt uttryck här, men det är en medicinsk och vetenskaplig bedömning som måste ligga i botten av diskussionen. Självklart kommer vi också från departementets sida att med intresse följa utvecklingen på detta område. Låt mig samtidigt betona att det också föreligger önskemål om många andra specialiteter i detta sammanhang.

Beträffande herr Sörensons inlägg kan jag i vissa delar dela hans uppfattning. Han sade bland annat att psykiatri i vissa avseenden inte har fått riktigt den dignitet inom sjukvården som han anser den borde ha.

Det ligger säkerligen mycket i detta yttrande. Men jag tycker att herr Sörenson i detta fall bortser från att vi i den aktuella propositionen där vi behandlar vidareutbildningen för in en

period på 21 månader med allmänutbildning i vilken tre månaders undervisning i psykiatri utgör en obligatorisk del. Detta innebär att vi i hög grad styr in utbildningen på det område som herr Sörenson i dag så värtaligt har engagerat sig för. Jag tycker inte detta skall falla bort ur debatten, ty då får den en sned balans. Vi för ju fram psykiatrin. Det är tre områden som vi framför allt anser skall ha prioritet: den öppna vården, psykiatrin och långtidsvården. Detta faktum får man inte glömma bort i denna debatt. Jag begär inte att herr Sörenson skall vara tillfredsställd, men det finns anledning understryka att vi med det förslag som riksdagen nu har att behandla tar ett icke oväsentligt steg på detta område.

Den proposition vi nu behandlar kommer utan tvivel att få stor betydelse för svensk sjukvård. Denna reform är viktig för läkarna, eftersom de efter sin examen får en systematiserad vidareutbildning genom tjänstgöring i offentlig sjukvård. Den är viktig för patienterna därför att läkarresurserna tack vare det nya systemet för läkarutbildningen kan kanaliseras till de delar av landet och de områden inom sjukvården där vårdbehovet är störst. Detta är ett led i en effektivare sjukvårdsplanering. Jag har i propositionen pekat på de viktiga områden som behöver byggas ut, och jag upprepar dem. Det är den öppna vården utanför sjukhusen, den psykiatriska vården och långtidssjukvården.

Reformen är viktig också från politiska utgångspunkter. Den innebär nämligen ett ökat samhällsinflytande över fördelningen av våra läkarresurser, och detta sker i ett läge då en ökad läkarutbildning redan igångsatts. Under de närmaste åren kommer examination av nya läkare som bekant att öka kraftigt. Herr Andersson har redan redogjort för ökningsgraden och utvecklingstakten. Vi har i dag 10 000 legitimerade läkare i landet. På sex sju år kommer läkarantalet att öka med

Ang. vidareutbildning och fördelning av läkare

60 procent, och år 1975 beräknas det vara uppe i 16 000.

Herr talman! Jag kan inte underlåta att göra en annan reflexion av mera politisk innebörd. Det är intressant att folkpartiet både i detta sammanhang och vid andra tillfällen under senare tid tycks ha slutat med sin tidigare onyanserade kritik mot vårt lands sjukvård. Det är inte så särskilt länge sedan folkpartiet drev en kampanj som satte rubriken »Vårdkris» över hela den svenska sjukvården. Jag vill gärna hälsa folkpartiet välkommet att i stället delta i en konstruktiv sjukvårdsdebatt, där det väsentliga är att vi med utgångspunkt i dagens situation formar och planerar den fortsatta utvecklingen så att våra resurser kommer till bästa möjliga användning.

Jag vill understryka att det finns starka skäl för samhället att anordna en systematiserad vidareutbildning av unga läkare. Som jag framhållit i propositionen bör olika intressen därvid vägas samman till patienternas förmån. Vidareutbildningens betydelse för läkarnas yrkeskunnighet är uppenbar. Lika uppenbart är att läkarutbildningen i vidsträckt mening måste inordnas i den allmänna sjukvårdsplaneringen. Vårdplatsutbyggandet avser främst vården av långvarigt och psykiskt sjuka. För den icke sjukhusbundna läkarvården ökas kapaciteten med mer än 30 procent från år 1966 till år 1970 genom en utbyggnad av flerläkarstationer. Läkarutbildningen måste redan från början anordnas så att dessa områden tillgodoses i all den utsträckning som är möjlig.

Jag vill i det sammanhanget peka på att den obligatoriska tjänstgöringen i öppen vård och psykiatri inom den föreslagna allmäntjänstgöringen med omedelbar verkan kommer att underlätta läkarsituationen inom dessa områden. Den plan som regeringen har föreslagit i propositionen om fördelningen av vidareutbildningen av läkare kommer under de närmaste åren att

innebära en kraftig förstärkning av den öppna läkarvården i samhällets regi. Det är en kardinalpunkt. Jag vill i det sammanhanget nämna att ett förslag till reformering av sjukförsäkringens ersättningssystem för den i samhällets regi bedrivna öppna läkarvården kommer att läggas fram. Därigenom underlättas också en utbyggnad av den offentliga öppna läkarvården. Det är med andra ord ett växelspel mellan dessa båda reformer.

Riksdagens godkännande av den föreliggande propositionen kommer att ge samhället ett kraftigt ökat inflytande över fördelningen av våra läkarresurser, samtidigt som beslutet kommer att ge läkarna möjligheter att genom samhällets medverkan få en systematiserad vidareutbildning. Jag vill till allra sist understryka att detta är en reform som i vidsträckt mening är av mycket stor betydelse för vår sjukvård.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdet fortsättande kl. 19.30.

Herr KAIJSER (m):

Herr talman! Jag vill understryka att jag i varje fall sagt att jag respekterar principen att under allmänutbildningen sex månader skall avsättas till öppen vård och tre månader till psykiatri. Det kommer att tillföra dessa områden väsentligt ökad arbetskraft. Både herr Birger Andersson och departementschefen har sagt att den öppna vården skall tillföras väl utbildade läkare. Vi är litet rädda för att om man inte planerar utbildningen på riktigt sätt och ordnar handledning för de unga läkare som skall ut i denna tjänstgöring, så får man inte väl utbildade läkare till den öppna vården utan läkare, som visserligen har sin nya form av läkarexamen med en teoretisk bakgrund men som har mycket liten erfarenhet från praktisk verksamhet. Det är inte väl utbildade läkare.

Ang. vidareutbildning och fördelning av läkare

Jag vill också erinra om att även jag talat om biträdande provinsialläkare.

Departementschefen säger att det väsentliga är att samhället har inflytande på fördelningen av läkarna och att det därför är nödvändigt att socialstyrelsen får bestämma fördelningen. Enligt propositionen får emellertid socialstyrelsen inte ändra fördelningen utan att först ha talat med regeringen. Man frågar sig f. ö. här om inte sjukvårdshuvudmännen, dvs. landstingen, också företräder samhället.

I fråga om allergisjukdomarna har stora framsteg gjorts inom allergidiagnostiken vid åkommor där man kan påvisa antikroppar, s. k. reaginer. De nya laboratoriemetoderna har varit mycket betydelsefulla då det gäller att undersöka förekomsten av sådana antikroppar. Det finns emellertid många allergiska åkommor — bl. a. troligen alla läkemedelsallergier — där man inte kan påvisa några reaginer. Man kan helt enkelt många gånger inte påvisa några antikroppar, men det kan ändå vara fråga om en allergisk sjukdom. Därför är inte bara laborierdiagnostiken betydelsefull utan också, vilket jag försökte framhålla i mitt första anförande, förutom denna speciella typ av diagnostik även den diagnostik som bygger på personlig erfarenhet. De speciella förhållandena beträffande behandlingen av dessa allvarliga sjukdomar motiveerar också inrättandet av en specialitet inom detta område.

Slutligen vill jag beträffande den föreslagna enhetstaxan säga att det är möjligt att den kommer att medföra att allmänheten i ännu högre grad än tidigare söker sig till sjukhusen. Man kommer kanske att tycka att man där får mer valuta för de sju kronorna än man får i den öppna vården. Denna farhåga har uttalats från flera håll. Jag vågar inte ha någon uppfattning i denna fråga, men vill dock säga att det väl inte är alldeles entydigt att meningarna går i en riktning.

Herr SÖRENSON (fp):

Herr talman! Jag noterar med tacksamhet att statsrådet Aspling har anförts att i det nya förslaget till läkarutbildning är det tre områden som getts särskild betoning, varav psykiatri är en riktning. Jag känner mig tacksam för det och har förhoppningar inför framtiden.

Tre månaders insikt i psykiatriska sjukdomar under grundutbildningen skapar dock inga effektiva läkare på detta område. Det blir nödvändigt att utbilda läkare som kan mer om dessa ting än vad de unga läkarna lär sig under grundutbildningen. Då kommer frågan om specialutbildningen i blickpunkten. I propositionens skrivning kunde jag inte finna att specialistutbildningen i psykiatriska sjukdomar fått samma ställning som specialistutbildningen inom olika somatiska discipliner. Det är därför, herr Aspling, som jag vill att riksdagen skall ge uttryck för den uppfattningen, att vid utformningen av specialistutbildningen bör möjligheten till specialutbildning i psykiatri ha samma dignitet som annan utbildning.

Beträffande folkpartiet och dess tidigare kritik skall jag inte säga särskilt mycket. Jag vill bara anföras att det ibland kan vara nödvändigt att sätta fingret på en öm punkt för att kunna åstadkomma en varaktig förbättring. Man kan naturligtvis se folkpartiets agerande tidigare på olika sätt. Vill man se det positivt kan man väl ändå säga att partiet har försökt peka på en svår situation. Att situationen inte varit tillfredsställande framgår ju bl. a. av att det i propositionen nu förklaras att det skall bli 60 procent flera läkare. Det skulle vi väl inte ha fått om det inte hade funnits en viss kris i vårdfrågan. Men vi har, det vill jag försäkra herr Aspling för min egen del och jag tror också för hela folkpartiets del, en enda djupt liggande ambition, nämligen att så konstruktivt som möjligt bidra

Ang. vidareutbildning och fördelning av läkare

till ett bättre hälsotillstånd för vårt folk.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Eftersom statsrådet föredrog ett litet avsnitt ur socialstyrelsens yttrande beträffande specialiteten allergisjukdomar vill jag passa på att föredra en liten notis rörande Svenska läkaresällskapets ståndpunkt.

Svenska läkaresällskapet framhöll vid remissbehandlingen av utredningen bl. a. att en specialitet för internmedicinska allergisjukdomar borde inrättas.

Här föreligger alltså två olika meningar bland expertisen. I det läget är det angeläget att riksdagen säger ifrån att vi som inte är läkare och inte förstår alla finesser men som kanske då och då blir sjuka önskar att vi blir behandlade av läkare som på bästa möjliga sätt förstår vår sjukdom. Jag anser att det är nödvändigt att de allergiska sjukdomarna godkännes som specialitet, om man skall få läkarna att fördjupa sin utbildning på detta område, vilket väl ändå är vad vi alla önskar. Jag hoppas därför att så många som möjligt röstar för reservation 3.

Herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Jag vill till herr Sörenson säga att utbildningen i psykiatri omfattar tre månader i själva grundutbildningen och tre månader i allmän-tjänstgöring. Det är alltså en icke obetydlig förstärkning som här sker. I propositionen anför jag att det på sikt kan bli anledning att öka tiden för tjänstgöring i psykiatri. Jag tror att vi genom den utformning som både grundutbildningen och vidareutbildningen har fått kommer att på ett helt annat sätt än tidigare både stimulera och engagera — det är i varje fall min förhoppning — den unga generationen för psykiatrin. Detta är önskvärt mot bakgrunden av att det här gäller ett område, där utan tvekan bekymmer förelägg.

Jag är angelägen att betona detta, så att man inte får den uppfattningen att vi inte grundligt behandlat den fråga som herr Sörenson här har talat om.

Till herr Kaijer vill jag säga att det råder full enighet mellan socialdepartementet och sjukvårdshuvudmännen både när det gäller styrningen och läkarfördelningen och när det gäller den kommande sjukförsäkringsreformen. När jag talar om ett ökat samhälleligt inflytande på detta område, är det självklart att jag innesluter sjukvårdshuvudmännen i samhället — det behöver jag väl inte särskilt understryka.

Jag skall inte, herr Sörenson, ta upp en debatt om vad folkpartiet har tillåtit sig att i det förgångna säga om tillståndet inom den svenska sjukvården — uttalanden och dokument talar sitt tydliga språk på den punkten — men såvitt jag i varje fall kunnat följa debatten, har herr Sörenson inte varit någon utformare av denna propaganda.

Herr JACOBSSON, PER, (fp):

Herr talman! Jag skall inte heller förlänga debatten mycket, men jag vill nog säga att herr statsrådet har tagit upp denna diskussion. Huruvida vi skall föra den vidare, kan ju bero på om vi anser det vara nödvändigt eller inte just i detta sammanhang.

Herr statsrådet sade att han uttryckte sin glädje över att folkpartiet hade övergett sin onyanserade kritik av den svenska sjukvårdssituationen. Jag vill säga att det finns många områden som den svenska sjukvården omspannar. I dag diskuterar vi frågan om vidareutbildning och fördelning av läkare m. m. Det är en sida av sjukvårdsområdet. Vi har från folkpartiets sida här haft vissa kritiska anmärkningar — något som har framkommit i vissa motioner t. ex. i anslutning till den föreliggande propositionen. Men vi har ändå inte ansett dessa anmärkningar vara så väsentliga. De har i någon mån tillgodosetts i utskottets skrivning och också genom utskot-

Ang. vidareutbildning och fördelning av läkare

tets behandling, och vi har inte ansett att de är av den arten att våra resoreringar bör fullföljas ytterligare genom särskilda reservationer.

Det finns många vårdområden där situationen är minst sagt otillfredsställande och där vi naturligtvis i fortsättningen vill förbehålla oss rätten att föra en kritisk bevakning. Vi föredrar i så fall att sätta in frågorna i de sammanhang där de naturligt hör hemma.

Det är bra om det kan bereda herr statsrådet någon glädje att vi i någon mån dämpat vår kritik på detta område. Men då kanske det också kan vara tilllätt för oss att uttala att även vi känner en viss tillfredsställelse över den positiva utveckling som herr statsrådet själv i detta avseende förefaller att ha undergått.

Herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Jag skall söka följa det goda exemplet att vara kortfattad.

Herr Per Jacobsson ville inte ta upp någon diskussion om vad folkpartiet presterat i sjukvårdsdebatten tidigare. Herr Jacobsson säger sedan att man inte funnit anledning att i anslutning till behandlingen av denna proposition markera någon särskild ståndpunkt. Jag hälsar med tillfredsställelse att folkpartiet, som jag sade i mitt tidigare anförande, nu har kommit över på ett mer konstruktivt plan då det gäller att föra debatten om den svenska sjukvården. Jag har redan sagt att om vi skulle redovisa den mycket onyanserade propaganda folkpartiet har fört om den svenska sjukvården, så skulle dokumenten tala sitt eget tydliga språk.

Men, herr talman, jag skall inte gräva i det förgångna. Är det så att folkpartiet i fortsättningen vill medverka i en konstruktiv debatt, är detta inte bara av intresse utan också av betydelse för den svenska sjukvården. Det händer mycket på detta område. Det är ett stort, vittomfattande område, som också är i stark expansion. Jag har aldrig dolt att

det finns bekymmer och problem inom svensk sjukvård, men vi har försökt att steg för steg komma till rätta med problemen.

Sjukvårdshuvudmännen har gjort utomordentliga insatser, regeringen har å sin sida sökt stimulera och medverka i reformarbetet. Det är en av de allra viktigaste reformerna för den svenska sjukvårdens framtid vi behandlar just nu. Jag vill betona att dess verkningar i framtiden kommer att bli mycket stora. Det är en viktig reform för svensk sjukvård som riksdagen nu har att ta ställning till.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag hade inte tänkt att säga något ytterligare i den här frågan. Men eftersom jag vid många tillfällen haft debatter med herr Aspling om den s. k. vårdkrisen vill jag, när man nu gör denna satsning — som vi har krävt i många år och då talat om en kris, mot vilken något borde göras — bara fråga, varför inte vi med tillfredsställelse skulle hälsa detta framsteg?

I propositionen står det ju att genom denna åtgärd kommer det att finnas ytterligare 6 000 läkare år 1976. Detta anses vara mycket betydelsefullt — och därvidlag delar jag helt statsrådets uppfattning. Men just detta måste väl om något vara ett bevis på att något väsentligt tidigare har saknats, att vi inom sjukvården haft en krissituation, som man nu försöker bemästra.

Jag tycker inte att det då finns någon anledning att ta upp en debatt om gamla meningsskiften. Om man nu genom att förbättra läkarutbildningen får möjlighet att undanröja de brister i fråga om sjukvården som tidigare funnits, är det väl all anledning för oss alla att med tillfredsställelse notera detta.

Herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Jag märker att i varje fall herr Lundströms språkbruk har

Ang. vidareutbildning och fördelning av läkare

undergått en förändring. Han sade nämligen »den s. k. vårdkrisen». Så har folkpartiets företrädare inte uttryckt sig tidigare, utan då har de varit käckare i sina påståenden.

Emellertid vill jag fästa herr Lundströms uppmärksamhet på att förstärkningen av den svenska sjukvården har pågått under mycket lång tid. Jag vill bara erinra om att intagningen till våra medicinska läroanstalter har ökat mycket kraftigt under 1960-talet från ca 400 i början av årtiondet till över 900 vid dess slut. Folkpartiet kan inte ha varit okunnigt om den väldiga satsning som skett inom svensk sjukvård under 1960-talet.

Med den reform som vi beslutar i dag styr vi utvecklingen in i 1970-talet på de områden som vi anser vara angelägna — den öppna vården, psykiatrin och långtidsvården — samtidigt som vi får möjlighet att tillgodose de delar av vårt land där man har bekymmer bland annat i fråga om läkare. Detta är vad vi beslutar i dag, men vi skulle sannerligen inte kunna göra det, om vi inte haft bakom oss en stark uppbyggnadsperiod.

Herr **KALJSER** (m):

Herr talman! Jag vill bara säga några ord om värderingen av de olika reformer som har genomförts.

För mig var det ett viktigare beslut när vi bestämde oss för att öka tillströmningen av studerande till medicinsk utbildning. Att öka antalet intagningar från 350 till 916 varje år anser jag har varit den väsentliga reformen.

Vad som skall bestämmas i dag är hur utbildningen för dessa skall ordnas på ett praktiskt sätt. Om man inte förut hade beslutat en ökning av antalet intagna studerande, hade dagens beslut inte varit möjligt att genomföra.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yr-

kats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje punkt av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan, varvid dock vissa punkter, vid vilka endast yrkats bifall till utskottets hemställan, komme att sammanföras.

På gjord proposition bifölls utskottets hemställan i *punkten 1*.

I fråga om *punkten 2*, fortsatte herr talmannen, komme propositioner att framställas först särskilt angående utskottets hemställan såvitt avsåge motionerna I: 937 och II: 1074 i denna del samt därefter särskilt rörande utskottets hemställan i övrigt.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till utskottets hemställan i vad anginge motionerna I: 937 och II: 1074, såvitt nu vore i fråga, samt vidare på bifall till nämnda motioner i denna del; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionerna på bifall till utskottets hemställan i förevarande del, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Sörenson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 83 punkten 2 i vad angår motionerna I: 937 och II: 1074 såvitt nu är i fråga, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles nämnda motioner i förevarande del.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Ang. vidareutbildning och fördelning av läkare

Då emellertid herr *Sörenson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 97;
Nej — 23.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Därefter bifölls på särskilda propositioner dels vad utskottet i övrigt hemställt i punkten 2, dels ock utskottets hemställan i *punkten 3*.

Vidare gjorde herr talmannen i enlighet med de beträffande *punkten 4* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering samt vidare därpå att kammaren skulle bifalla utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som förordats i den av herr Ottosson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Kaijser* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 83 punkten 4 med godkännande av utskottets motivering, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som förordats i den av herr Ottosson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr

talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Kaijser* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 100;
Nej — 21.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ytterligare gjorde herr talmannen enligt de avseende *punkten 5* framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Ottosson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Kaijser* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 83 punkten 5, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Ottosson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Kaijser* begärde rösträkning, verkställdes nu votering

Ang. vidareutbildning och fördelning av läkare

medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 99;
Nej — 21.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

På gjord proposition bifölls därpå vad utskottet hemställt i *punkterna 6—9*.

Vidkommande *punkten 10*, anförde nu herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle bifalla motionerna I: 937 och II: 1074, såvitt nu vore i fråga.

Härefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Sörenson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 83 *punkten 10*, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, bifalles motionerna I: 937 och II: 1074, såvitt nu är i fråga.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Sörenson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 94;
Nej — 24.

Därjämte hade 8 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Rörande *punkten 11* gjorde herr talmannen härpå propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr *Ottosson* m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 3 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Kaijser* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 83 *punkten 11*, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Ottosson* m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 3 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Kaijser* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 79;
Nej — 44.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Slutligen bifölls på gjord proposition vad utskottet hemställt i *punkterna 12—16*.

Ang. anpassningsåtgärder för invandrare

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av visst äldre anslag inom socialdepartementets verksamhetsområde; och

nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avtal rörande universitetssjukhusen, m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölles.

Ang. anpassningsåtgärder för invandrare

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtande nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisationen av statens invandrarverk, m. m., och Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning rörande anslag till omhändertagande av flyktingar jämte motioner.

Sedan Kungl. Maj:t i propositionen nr 1 beräknat medel för centralt verk för invandrarfrågor och för anpassningsåtgärder för invandrare hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 53, under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 7 mars 1969, föreslagit riksdagen att

1. bemyndiga Kungl. Maj:t att vid statens invandrarverk inrätta en tjänst för generaldirektör i Cp 5, en extra ordinarie tjänst för avdelningschef samt fyra extra ordinarie tjänster för byråchefer,

2. till Statens invandrarverk för budgetåret 1969/70 under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 9 000 000 kronor,

3. till Anpassningsåtgärder för invandrare för budgetåret 1969/70 under elfte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 2 000 000 kronor.

Kungl. Maj:t hade vidare i propositionen nr 1, enligt utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den

3 januari 1969, föreslagit riksdagen att till Omhändertagande av flyktingar för budgetåret 1969/70 under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 6 300 000 kronor.

I de vid riksdagens början väckta likalydande motionerna I: 56, av herr *Virgin m. fl.*, och II: 63, av herr *Holmberg m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att motionerna måtte överlämnas till invandrarutredningen för beaktande vid dess fortsatta utredningsarbete. I dessa motioner hade upptagits frågor om bland annat invandrarernas arbetsmarknadsanknytning samt om deras möjligheter att bevara sitt kulturella, religiösa och språkliga arv.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

1. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att vid statens invandrarverk inrätta en tjänst för generaldirektör i Cp 5, en extra ordinarie tjänst för avdelningschef samt fyra extra ordinarie tjänster för byråchefer,

2. att riksdagen för budgetåret 1969/70 på driftbudgeten under elfte huvudtiteln måtte anvisa

a. till Statens invandrarverk ett förslagsanslag av 9 000 000 kronor,

b. till Anpassningsåtgärder för invandrare ett reservationsanslag av 2 000 000 kronor,

c. till Omhändertagande av flyktingar ett förslagsanslag av 6 300 000 kronor,

3. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 56 och II: 63.

Reservation hade anförts, beträffande överlämnande av motioner till invandrarutredningen, av herr *Ottosson* (m), fru *Diesen* (m), herr *Bohman* (m) och fröken *Ljungberg* (m), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 3 hemställa, att riksdagen med

bifall till motionerna I:56 och II:63 som sin mening måtte giva Kungl. Maj:t till känna, att de nämnda motionerna borde överlämnas till invandrarutredningen för beaktande.

Herr KAUJSER (m):

Herr talman! Till detta utskottsutlåtande, beträffande vilket utskottets ledamöter är överens i alla väsentliga frågor, har vi från moderata samlingspartiet fogat en reservation som bygger på ett motionspar som vi väckte vid riksdagens början. Vi har yrkat att motionerna skall överlämnas till invandrarutredningen för beaktande.

Invandrings- och minoritetsfrågorna är viktiga i vårt land numera. Sverige är nu ett land med ett ganska stort invandraröverskott, som torde uppgå till cirka 10 000 personer om året. Vad som behöver göras för att åstadkomma en så smidig anpassning som möjligt av invandrarna i det svenska samhället är åtgärder av helt andra dimensioner och helt annan valör än tidigare. Åtgärderna har också fått en helt annan karaktär än förut.

Med den relativt obetydliga inflyttningen i Sverige fram till 1940-talet var en invandringspolitik som syftade till en snabb och fullständig integrering med landets övriga befolkning i och för sig ganska naturlig. Små befolkningstillskott av olika nationaliteter kunde genom direktkontakter med svenskar beredas den gemenskap som erfordrades för en sammansmälning utan större problem. Det var endast i undantagsfall fråga om så stora grupper att de kom att etablera ett eget, mer eller mindre fast sammanhållet samfundsliv i stället för att skingras.

I dag är förhållandet ett annat. Invandringen har en sådan kvantitativ omfattning att gruppbildningar på språklig, nationell eller religiös grund är naturliga. Den stora omfattningen gör också att den inhemska befolkningens förmåga att individuellt ta sig an

Ang. anpassningsåtgärder för invandrare invandrarna blivit begränsad. Den spontana känslan av att man bör ta hand om och hjälpa till rätta en isolerad, övergiven och ensam främling försvinner när det gäller en hel grupp, där det redan finns och där det vidare utbildas en allt större inbördes gemenskap. Detta ställer på visst sätt större anspråk på samhället att inträda.

I vår motion framhålls principiella synpunkter på åtgärder som från vårt samhälles sida bör göras för att bereda invandrare och andra minoritetsgrupper en tillvaro som kan motsvara deras förväntningar och som kan tillfredsställa inte bara deras materiella utan också deras kulturella behov. Jag skall inte mera utförligt gå in på allt det som framförts i motionen. Låt mig bara peka på en detalj.

För att kunna förverkliga sina materiella förväntningar måste invandrarna i viss utsträckning lära sig invandrarlandets språk. De språkkunskaper som behövs för detta inhämtar i regel också alla invandrare, och de får även hjälp till det. Deras höga yrkesintensitet visar att de i princip också når det målet.

Helt annorlunda är emellertid situationen beträffande invandrarernas kunskaper i svenska språket som ett kommunikationsmedel i kulturellt hänseende. I det avseendet är flertalet av dem mer eller mindre isolerade. Språkkunskaper på en mera kvalificerad nivå för att med utbyte följa kvalificerade framställningar i radio, TV, litteratur och teater kan i varje fall den första generationen invandrare mera sällan tillägna sig. Det är därför följdriktigt att språkliga grupper utvecklar sådana samhällsaktiviteter som syftar till att upprätthålla och vidareutveckla den medhavda kulturen. De kulturinslag som de utländska minoritetsgrupperna tillfört vårt land är av så stort värde att de aktivt bör stödjas. De är av värde för vårt land och för vår kultur, men de är framför allt av värde för in-

Ang. anpassningsåtgärder för invandrare
vandrarerna, särskilt innan dessa kunnat helt anpassa sig till det svenska samhället och den svenska kulturmiljön.

Herr talman! Som jag sagt finns i vår motion en hel del synpunkter i denna fråga som vi gärna skulle vilja bringa till invandrarkommitténs kännedom. Den kommittén arbetar under ledning av herr Möller i denna kammare, och den har direktiv som i mångt och mycket berör just de problem som framförts i vår motion, även om nyanseringarna är litet olika. I vår motion finns en del uppslag som kommittén i sitt fortsatta arbete borde kunna ta under övervägande, och det är detta vi yrkar att den skall få göra.

Jag yrkar därför bifall till reservationen.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s):

Herr talman! Det utlåtande vi nu behandlar innehåller i huvudsak en enhällig tillstyrkan av förslaget i proposition nr 53 om organisationen av statens invandrarverk. Förslaget är ingenting annat än en fortsättning på de riktlinjer för utlänningspolitiken som antogs av förra årets riksdag. Med hänsyn till det enhälliga tillstyrkandet skall jag inte ta kammarens tid i anspråk med någon vidlyftig presentation av förslaget.

Jag vill dock passa på tillfället att stryka under att förslaget innebär en kraftig förstärkning av resurserna för invandrarnas anpassning.

Utskottet har också behandlat moderata samlingspartiets partimotion om invandrarfrågorna, alltså den motion som herr Kaijser rätt utförligt motiverade. Motionen har tydligen avsetts innehålla något av ett program, och den utmynnar i förslaget att den lämnas till invandrarutredningen för beaktande.

Utskottets majoritet har kunnat konstatera att motionen inte speglar några nya beaktansvärda synpunkter. Det konkreta innehåll den kan ha ligger redan i fjolårsbeslutet om invandrarpolitiken.

som tycks ha gått motionärerna förbi i väsentliga delar. Därmed kunde egentligen allt få vara glömt och förlåtet. Emellertid har de utskottsledamöter som är medlemmar av moderata samlingspartiet förvärrat situationen för sig genom att reservera sig för bifall till motionen och på så sätt förhindrat att glömskans barmhärtiga slöja dras över deras motion. Uttalandet innebär att minoritetsgrupperna skall få valfrihet i fråga om sin sammansmältning med den inhemska befolkningen. Detta visar att man missat en poäng i de redan gällande riktlinjerna. Den sittande utredningens direktiv, som utskottet i sin skrivning erinrat om, är så vidsynta i detta avseende att de utgår från existensen av en effektiv information och från att möjligheter skall finnas för invandrarna att inte bli avskärmade från samhället i övrigt.

I fråga om möjligheterna att behålla kontakten med hemlandets språk och kultur skall samhällsservicen utredas. Riktpunkten i detta avseende är att initiativ bör utgå från minoritetsgrupperna själva, och vad göras skall är redan gjort.

Jag tror uppriktigt sagt att det vid närmare eftertanke inte kommer att finnas några som helst motsättningar kvar när missförstånden har undanröjts.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr KAIJSER (m):

Herr talman! Jag tror inte heller det finns några missförstånd kvar mellan oss. Det finns litet olika nyanser i våra uppfattningar, och det kan kanske vara av värde att dessa nyanser också får komma fram när invandrarkommittén utför sitt angelägna arbete.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan komme att framställas först

Ang. länsstyrelsernas datamaskinanläggningar

särskilt angående punkterna 1 och 2 samt därefter särskilt rörande punkten 3.

På gjord proposition bifölls vad utskottet hemställt i punkterna 1 och 2.

Därefter gjorde herr talmannen jämfikt de avseende punkten 3 framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Kajser* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 86 punkten 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Dä emellertid herr *Kajser* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 95;

Nej — 22.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 87, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring av avtal den 5 maj 1948 mellan staten och Svensk Interkontinental Lufttrafik Aktiebolag; samt

nr 91, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om vissa pensionsfrågor m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. länsstyrelsernas datamaskinanläggningar

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisationen av länsstyrelsernas datamaskinanläggningar jämte motioner.

I propositionen nr 81 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 28 mars 1969, föreslagit riksdagen att godkänna i statsrådsprotokollet förordade riktlinjer för ändrad organisation av länsstyrelsernas datamaskinanläggningar för folkbokförings- och uppbördsverksamheten.

Kungl. Maj:ts förslag innebar, att man skulle övergå till ett enhetligt maskinsystem av fabrikat DATASAAB. Vidare förordades, att antalet anläggningar skulle minskas i syfte att anpassa maskinkapaciteten till föreliggande behov. Anläggningarna avsåges skola förhyras. Övergången till det enhetliga maskinsystemet hade beräknats äga rum under första kvartalet 1970.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 1017, av herr *Andersson, Birger*, m. fl., och II: 1168, av herr *Eliasson* i Moholm m. fl.,

dels de likalydande motionerna I: 1018, av herr *Nyquist* m. fl., och II:

Ang. länsstyrelsernas datamaskinanläggningar

1169, av herr *Eliasson* i Sundborn *m. fl.*, dels de likalydande motionerna I: 1019, av herr *Schött* och herr *Ohlsson*, *Ebbe*, samt II: 1171, av herr *Lothigius*, dels motionen I: 1020, av herr *Strandberg*,

dels motionen II: 1170, av fru *Jonäng*, dels ock motionen II: 1172, av herr *Wennerfors*.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

1. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 1172, nämnda motion såvitt nu vore i fråga, biträda vad i statsrådsprotokollet över finansärenden för den 28 mars 1969 förordats om enhetligt maskinsystem vid länsstyrelsernas datamaskinanläggningar,

2. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 1172, nämnda motion såvitt nu vore i fråga, biträda vad i statsrådsprotokollet förordats beträffande val av maskinsystem,

3. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 1172, nämnda motion såvitt nu vore i fråga, biträda vad i statsrådsprotokollet förordats beträffande förhyrning av datamaskiner,

4. att riksdagen måtte avslå motionen II: 1172 i vad den ej behandlats under 1—3,

5. att riksdagen måtte beträffande antalet datamaskinanläggningar och deras placering m. m. i anledning av vad i statsrådsprotokollet anförts och motionerna I: 1017 och II: 1168, I: 1018 och II: 1169, I: 1019 och II: 1171, I: 1020 samt II: 1170 som sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet i utlåtandet anført.

Herr **SCHÖTT** (m):

Herr talman! Det är ganska många riksdagsmän, från olika partier och olika län, som har motionerat i detta ärendet. Som en av dem ber jag att få säga några ord.

Centrala folkbokförings- och upp-
bördsnämnden, CFU, har då den föreslagit en minskning av antalet dataanläggningar vid länsstyrelserna från 20 till 14 gjort en negativ bedömning av möjligheterna att i framtiden få anläggningarna utnyttjade i större omfattning för arbetsuppgifter utöver de huvudsakliga, folkbokföring och uppörd. Flera länsstyrelser anser denna bedömning alltför pessimistisk och framhåller att för kort tid förflutit för att man med säkerhet skall kunna bedöma den framtida maskinbeläggningen.

Dataanläggningen i mitt hemlän har exempelvis installerats så sent som i augusti 1967. Det är då helt naturligt att tillräcklig tid ej stått till förfogande för att tillföra anläggningen kunder i önskvärd omfattning. Härför erfordras också en effektiv marknadsföring av datakontorets tjänster samt en fullgod systemarbets- och programmeringsassistans åt kunderna vid kontoret.

Jag kan helt instämma med utskottet då man uttalar att det är väsentligt att de åtgärder som redan har vidtagits i syfte att tillföra länsanläggningarna ytterligare bearbetningsuppgifter fullföljs och att arbetet med att öka uppdragsverksamheten intensifieras.

Säkert har vi att emotse ett ökat behov av ADB-service under de närmaste åren, och utan tvekan är det då värdefullt för både myndigheter och enskilda att ha tillgång till en dataanläggning inom bekvämt räckhåll. Att under sådana förhållanden nu drastiskt skära ner antalet dataanläggningar vid våra länsstyrelser är knappast välbetänkt. Tvärtom finns det, som utskottet också framhållit, anledning att gå försiktigare fram än vad CFU föreslagit.

Avslutningsvis ber jag att få instämma i utskottets uttalande att man förutsätter att Kungl. Maj:ts beslut om antalet länsdataanläggningar och deras placering kommer att ske med utgångspunkt även i eventuellt nytillkomna möjligheter till samarbete med lands-
ting, kommuner och andra allmänna

organ samt enskilda och statliga företag.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets memorial nr 98, angående överlämnande till bankoutskottet av två till statsutskottet hänvisade motioner, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden å föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Herr talmannen hemställde, att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde andra lagutskottets utlåtande nr 55 och jordbruksutskottets utlåtande nr 20 skulle uppföras näst efter statsutskottets utlåtande nr 93 samt andra lagutskottets utlåtande nr 50 och jordbruksutskottets utlåtande nr 17 näst efter statsutskottets utlåtande nr 96.

Denna hemställan bifölls.

Anmälde andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 186, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om begränsning av samhällsstöd vid arbetskonflikt, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 49 bifölles även av andra kammaren.

Meddelande ang. enkla frågor

Anmälde och bordlades Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade proposition nr 108, angående godkännande av avtal mellan Sverige och Liberia för undvikande av dubbelbeskattning beträffande skatter på inkomst och förmögenhet.

Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla frågor framställdes den 12 maj, nämligen

av herr *Nilsson, Nils*, (cp) till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet: »Har man från inrikesdepartementets sida, i samband med det omfattande redovisningsarbete som åläggs kommunerna, i den från departementet den 28 april i år utsända PM angående regional planering beaktat, att det kommunerna ålagda arbetet tidsmässigt sammanfaller med semestertider och är det staten eller kommunerna som skall svara för de kostnader som kommer att uppstå om kommunerna tvingas anställa extra personal för att utföra arbetet?» samt

av herr *Nilsson, Nils*, (cp) till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet: »Kan man förvänta — och i så fall när — initiativ från inrikesdepartementets sida att omvandla länsstyrelsernas planeringsråd till i demokratisk ordning beslutande organ?»

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 16.52.

In fidem

K.-G. Lindelöw

/Solveig Gemert

Tisdagen den 13 maj eftermiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 19.30.

Ang. sänkning av myndighetsåldern
m. m.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 32, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i föräldrabalken, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 14 februari 1969 dagtecknad proposition, nr 25, vilken hänvisats till bevillningsutskottet, såvitt avsåge ändringar i rusdrycksförsäljningsförordningen, förordningen om arvs-skatt och gåvoskatt samt förordningen om statlig förmögenhetsskatt, och i övrigt till lagutskott, i vilken sistnämnda del propositionen behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, såvitt nu vore i fråga, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden och lagrådets protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen följande förslag till.

- 1) lag om ändring i föräldrabalken,
- 2) lag om ändring i giftermålsbalken,
- 3) lag om ändring i ärvdabalken,
- 4) lag om ändring i lagen den 17 juni 1938 (nr 318) om avbrytande av havandeskap,
- 5) lag om ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring,
- 6) lag om ändring i brottsbalken,
- 7) lag om ändring i lagen den 20 mars 1964 (nr 167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare,
- 8) lag om ändring i barnavårdslagen den 29 april 1960 (nr 97),

9) lag om ändring i lagen den 4 juni 1964 (nr 450) om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet,

10) lag om ändring i lagen den 20 mars 1964 (nr 168) om verkställighet av bötesstraff,

11) lag om ändring i skollagen den 6 juni 1962 (nr 319),

12) lag om ändring i rättegångsbalken,

13) lag om ändring i lagen den 27 juli 1954 (nr 579) om nykterhetsvård,

14) lag om ändring i religionsfrihetslagen den 26 oktober 1952 (nr 680).

I propositionen föresloges myndighetsåldern sänkt från 21 till 20 år. Vidare föresloges, att ungdomar i åldern 18—20 år i flera hänseenden skulle få en mera självständig ställning än för närvarande. Sålunda skulle den som hade fyllt 18 år själv få upptaga och förfoga över studiemedel och statliga bostättningslån. Han skulle också utan förmyndarens samtycke kunna hyra bostad för eget bruk. Den behörighet att ingå sedvanliga rättshandlingar för den dagliga hushållningen m. m. som redan nu tillkomme gift underårig föresloges utvidgad till alla underåriga som hade eget hushåll.

Som en konsekvens av att myndighetsåldern sänktes föresloges motsvarande ändring av åtskilliga andra 21-årsgränser inom vitt skilda rättsområden. Principen vid prövning av olika åldersgränser hade varit, att en anpassning till den föreslagna myndighetsåldern skulle ske överallt där det icke funnes speciella skäl för annat. Bland 21-årsgränser som skulle behållas vore de som funnes inom påföljdssystemet för unga lagöverträdare.

Ändringarna hade föreslagits träda i kraft den 1 juli 1969.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

dels de likalydande motionerna I: 931, av herr *Lundström m. fl.* och II: 1069, av herr *Romanus m. fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 932, av herr *Nilsson, Ferdinand*, och herr *Sundin* samt II: 1067, av herr *Larsson i Luttra m. fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 933, av fru *Segerstedt Wiberg* och herr *Tistad*, samt II: 1070, av herr *Wiktund* i Stockholm *m. fl.*,

dels ock motionen II: 1068, av herr *Lundberg*, såvitt den avsåge de delar av propositionen som hänvisats till lagutskott.

I motionerna I: 932 och II: 1067 hade yrkats, att riksdagen utöver de ändringar, som upptagits i det genom propositionen nr 25 framlagda förslaget till lag om ändring i brottsbalken, för sin del skulle besluta ändringar av 26 kap. 4 § och 29 kap. 1 § brottsbalken i enlighet med i motionerna infört förslag till lagtext, vilket förslag avsåg, att åldersgränserna i fråga om det straffrättsliga påföljdssystemet som en konsekvens av en sänkt myndighetsålder skulle sänkas från 21 år till 20 år.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att riksdagen med avslag å motionerna

1) I: 931 och II: 1069 samt

2) II: 1068, såvitt nu vore i fråga, måtte bifalla förevarande proposition, nr 25, såvitt nu vore i fråga;

B. att motionerna

1) I: 932 och II: 1067 samt

2) I: 933 och II: 1070

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits, utom av annan, av herrar *Alexanderson* (fp),

Ang. sänkning av myndighetsåldern m. m.

Schött (m), *Svanström* (cp) och *Larsson* i Norderön (cp), samt fru *Jonäng* (cp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under B hemställa,

1. att riksdagen med bifall till motionerna I: 932 och II: 1067 måtte för sin del besluta, att 26 kap. 4 § och 29 kap. 1 § brottsbalken skulle erhålla i reservationen angiven lydelse; samt

2. att motionerna I: 933 och II: 1070 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **ALEXANDERSON** (fp):

Herr talman! Det är en väsentlig fråga på ett mycket centralt och grundläggande familjerättsligt område som behandlas i detta utlåtande, nämligen frågan om myndighetsåldern och om den rättsliga handlingsförmåga som tillkommer ungdomar närmast under denna ålder.

Det är tillfredsställande att utskottet kunnat enas i dessa väsentliga frågor och att vi sålunda, som jag hoppas, kan i enighet besluta om sänkning av myndighetsåldern till 20 år och om en vidgning av den behörighet som tillkommer ungdomar över 18 år.

Själv vill jag gärna tillägga att jag i likhet med många partikamrater och även andra ser fram mot den tid då myndighetsåldern kan sänkas ännu mer, kanske till 18 år. En sådan gräns gäller redan i vissa länder och är föreslagen i andra. I detta avseende är det emellertid viktigt med enhetlighet i de nordiska länderna, och har vi nu kunnat komma överens med våra grannländer om 20-årsgränsen är det naturligt att vi för närvarande vill stanna där.

Den hittills gällande myndighetsåldern, 21 år, förekommer även i åtskilliga andra författningar som gräns för tillämpligheten av olika bestämmelser. En genomgång av dessa visar att somliga har ett närmare samband med myndighetsåldern än andra. I proposi-

Ang. sänkning av myndighetsåldern m. m.

tionen har därför också föreslagits ändringar i många fall, och utskottet har i stort sett enigt kunnat följa propositionens förslag. I ett avseende föreligger emellertid en reservation. Det gäller den ålder som i brottsbalken är bestämd som normal gräns mellan fängelse och ungdomsfängelse som påföljd för brott. Det är visserligen sant att denna gräns närmast är betingad av kriminalpolitiska överväganden som inte nödvändigt behöver följa samma regler som den civilrättsliga rättshandlingsförmågan, men å andra sidan har vi reservanter funnit att den tidigare utveckling hos ungdomen, som är grunden för sänkningen av myndighetsåldern, har sina verkningar även på det kriminalpolitiska området. Vi har därför ansett det konsekvent och motiverat att sänka även denna gräns. Emellertid vill jag gärna medge att eftersom gränsen i brottsbalken inte är fastställd som en absolut gräns, utan förhållandena i det enskilda fallet kan motivera ett avsteg därifrån, så är skillnaden mellan majoritetens, dvs. propositionens, ståndpunkt och reservanternas inte så stor. Det är också framför allt av principiella skäl som vi reservanter yrkar på att 20-årsåldern skall gälla även på detta område.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den av mig m. fl. vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr SVEDBERG, ERIK, (s):

Herr talman! Det har framgått av herr Alexandersons anförande att första lagutskottet tillstyrker den sänkning av myndighetsåldern till 20 år som föreslås i proposition nr 25. Förslaget grundar sig på det resultat som förmynderskapsutredningen har kommit till, och de allra flesta remissinstanserna tillstyrker detsamma. Det kan dock noteras att en reservant i utredningen har velat bibehålla 21-årsgränsen, och

han erhåller stöd för sin mening av så tungt vägande remissinstanser som Svenska bankföreningen och Svenska försäkringsbolags riksförbund. De hävdar att riskerna för obetänksamt spolerande av försäkringsskydd och sparande ökar, om myndighetsåldern sänks. Det finns dock bland remissinstanserna några som velat gå längre än utredningen och förordar en sänkning till 18 år. Utskottet har ansett det väl avvägt att stanna för en sänkning av myndighetsåldern till 20 år, vilket även sammanfaller med den kommande rösträttsåldern.

Av särskild betydelse är givetvis att det råder nordisk rättslikhet på detta område. Island har redan genomfört en sänkning till 20 år, och samma reform är förestående i Danmark, Norge och Finland. I samband med beslutet vid fjolårets riksdag om sänkning av giftermålsåldern för män till 18 år fästes uppmärksamheten på de problem av beroendekaraktär som i vissa fall blir för handen för dem som gifter sig som underåriga. Det förslag som nu framläggs om ökad självbestämmanderätt för ungdomar i 18—20-årsåldern torde i det väsentligaste lösa dessa problem och blir alltså ett värdefullt komplement till den föreslagna nya myndighetsåldern. Den underåriga får ökade möjligheter att själv fritt välja mellan förvärvsarbete och studier, får rätt att skaffa egen bostad utan föräldrarnas medverkan och givetvis som för närvarande är fallet rättighet att ta anställning och att disponera över arbetsinkomsten.

Den nuvarande rätten för gift underårig att företa rättshandlingar som erfordras för den dagliga hushållningen vidgas till att gälla alla underåriga med eget hushåll. Förmyndaren skall emellertid vara till ett visst skydd även för denna kategori underåriga och skall kunna ingripa, om vederbörande missbrukar sin handlingsfrihet.

Vad som här föreslås torde alltså kunna bedömas som en lämplig kom-

promiss mellan dels önskemålet om att ungdomar i 18—20-årsåldern skall få större rätt att själva bestämma i egna angelägenheter och dels det berättigade kravet att ungdomarna skall kunna påräkna ett visst skydd mot oförsiktiga ekonomiska åtaganden.

När det gäller den fråga som herr *Alexanderson* sist berörde och som tagits upp i den föreliggande reservationen, nämligen om en justering av bestämmelserna i brottsbalken angående åldersgränserna för åtalade vid utdömande av fängelse eller ungdomsfängelse, så är det klart att det kan finnas vissa skäl som talar för en sänkning även här i anslutning till den nya myndighetsåldern. Att utredarna liksom de flesta remissinstanserna och departementschefen stannat för att behålla 21-årsgränsen i detta sammanhang har givetvis sin grund i att det ur olika synpunkter kan anses som önskvärt att de unga lagbrytarna får en sådan behandling som underlättar deras återanpassning i samhället. Utdömande av alltför hårda straff kan kanske verka ödesdigert för många åtalade i dessa känsliga åldrar.

Det kan för övrigt noteras att reservanterna godtar att 21-årsgränsen bibehålles när det gäller 8 § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare, vilka bestämmelser finns återgivna på s. 16 i utlåtandet. Reservanterna medger därmed att ungdomar upp till 21-årsåldern intar en särposition gentemot äldre lagöverträdare och att de unga därför inför rätta bör behandlas på ett skonsammare sätt. Det ligger då nära till hands att anlägga samma synsätt när det gäller utmätande av själva straffet och val av påföljd.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera punkten av

Ang. sänkning av myndighetsåldern m. m.

utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

På gjord proposition bifölls utskottets hemställan i punkten A.

Därefter gjorde herr talmannen enligt de rörande punkten B förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr *Alexanderson* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Alexanderson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition.

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 32 punkten B, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Alexanderson* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Alexanderson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 66;

Nej — 43.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. de studiesociala förmånerna

Föredrogs ånyo bevilningsutskottets betänkande nr 33, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i föräldrabalken, m. m. jämte motioner, såvitt propositionen och motionerna hänvisats till bevilningsutskottet.

Vad utskottet i detta betänkande hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om uttagande av utländsk skatt och allmän avgift, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. de studiesociala förmånerna

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till studiebidrag m. m. för budgetåret 1969/70, såvitt avser ändring i studiehjälpsreglementet och studiemedelsförordningen, jämte motioner i ämnet.

Genom en den 21 februari 1969 dagtecknad proposition, nr 16, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över utbildningsärenden, föreslagit riksdagen att

dels antaga vid propositionen fogade förslag till

1) förordning om ändring i studiehjälpsreglementet den 4 juni 1964 (nr 402),

2) förordning om ändring i studiemedelsförordningen den 4 juni 1964 (nr 401),

dels anvisa anslag till Studiebidrag m. m. och till Allmänna studielånefonden för budgetåret 1969/70.

Propositionen hade, såvitt den avsåge författningsändringarna, hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet. I övrigt hade propositionen hänvisats till statsutskottet.

I propositionen hade föreslagits, att det inkomstprövade tillägget i studiehjälpen skulle höjas med 225 kronor per läsår för ogift studerande med syskon under 16 år. Detta innebure, att i bidrag till studerande vid fackskolor, gymnasier, yrkesskolor m. fl. skolor kunde komma att utgå 3 150 kronor per läsår.

Maximibeloppet för lån från allmänna studielånefonden skulle enligt förslaget höjas från 5 000 kronor till 6 500 kronor.

I studiehjälpsystemet föresloges en ändring av gränsen mellan elever som ansåges tillhöra familjens ekonomi och övriga elever. En strikt åldersgräns om 20 år föresloges.

Vuxenstuderande hade föreslagits få en möjlighet till partiell befrielse från skyldighet att betala tillbaka studieån från allmänna studielånefonden. Befrielsen skulle få avse högst hälften av lånebeloppet, dock högst 4 950 kronor jämte ränta.

Den minsta återbetalningstiden för återbetalningspliktiga studiemedel föresloges normalt bli minst 15 år i stället för nuvarande 10 år. Vidare föresloges att åldersgränsen för erhållande av studiemedel skulle höjas från 40 till 45 år.

I samband med propositionen hade andra lagutskottet behandlat följande motioner:

A, vid riksdagens början väckta motioner,

1) de likalydande motionerna I: 14, av herr *Larsson, Thorsten, m. fl.*, och II: 16, av herr *Dahlgren m. fl.*, om förbättring av det studiesociala stödet,

2) de likalydande motionerna I: 84, av herr *Lindblad*, och II: 100, av herr *Westberg* i Ljusdal, om ökade möjligheter att erhålla statliga studielån,

3) de likalydande motionerna I: 460, av herr *Andersson, Axel*, och II: 532, av herr *Hammarsten m. fl.*, om ökat inackorderingstillägg till vissa skolelever,

4) de likalydande motionerna I: 771, av herr *Larsson, Thorsten*, samt II: 890, av herr *Larsson* i Borrbby och herr *Boo*, angående inkomstprövningen av viss studiehjälp, samt

5) motionen II: 886, av fru *Kristensson*, om återställande av studiebidragens realvärde, m. m.;

B, i anledning av propositionen väckta motioner,

6) de likalydande motionerna I: 921, av herr *Kaijser*, och II: 1054, av herr *Ringaby*,

7) de likalydande motionerna I: 927, av herr *Andreasson* och herr *Larsson, Thorsten*, samt II: 1063, av herr *Mattsson* och herr *Gustavsson* i Alvesta,

8) de likalydande motionerna I: 929, av herr *Wirtén*, och II: 1064, av herr *Strömberg*,

9) de likalydande motionerna I: 930, av herr *Österdahl*, och II: 1065, av herr *Westberg* i Ljusdal och herr *Nelander*, såvitt nu vore i fråga.

I de likalydande motionerna I: 14 och II: 16 hade yrkats,

1. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om skyndsamt utredning i samband med pågående översyn av studiemedelssystemet, dels beträffande frågan om höjning av studiebidraget inom studiemedelsförordningen till 0,5 basbelopp per år enligt lagen om allmän försäkring och i anslutning därtill en motsvarande höjning av det s. k. förhöjda studiebidraget inom studiehjälsreglementet, dels beträffande frågan om värdebeständighet för alla förmåner inom studiehjälsreglementet och i anslutning därtill anpassande av dessa sistnämnda till rådande penningvärde, samt

II. att riksdagen för sin del skulle besluta, att elev vid lokal vuxenutbildning, som bedreves som heltidsstudier, skulle omfattas av studiehjälsreglementets bestämmelser.

I de likalydande motionerna I: 460 och II: 532 hade föreslagits, att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till

Ang. de studiesociala förmånerna

Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt översyn av studiehjälsbestämmelserna för elever som åtnjöte inackorderingsbidrag och som vore bosatta på stort avstånd från skolorten i vad avsåge deras hemresor under veckosluten.

I de likalydande motionerna I: 771 och II: 890 hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t utfala, att sådana ändringar borde företagas dels i 12 § andra stycket studiehjälsreglementet att, om den studerandes och hans föräldrars sammanlagda förmögenhet överstege 30 000 kronor, en tiondel av det överskjutande beloppet, avrundat till närmast lägre fulla hundratal kronor, skulle jämsättas med beskattningsbar inkomst, dels i 12 § studiemedelsförordningen, att studiemedel skulle minskas med en tiondel av den del av förmögenheten som överstege sex gånger basbeloppet.

I de likalydande motionerna I: 921 och II: 1054 hade anhållits, att sådana regler måtte utfärdas i fråga om utbetalandet av studielån (för studerande i gymnasier, fackskolor och yrkesskolor m. fl. läroanstalter), att dessa skulle kunna utbetalas månadsvis.

I de likalydande motionerna I: 927 och II: 1063 hade föreslagits, att riksdagen skulle vid sin behandling av proposition nr 16 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till nästa års riksdag angående dels höjning av inackorderingstillägget inom studiestödsreglementet till 125 kronor per månad, dels indexreglering av nämnda tillägg.

I de likalydande motionerna I: 930 och II: 1065 hade yrkats, såvitt här vore i fråga, dels att riksdagen — med avslag å propositionen nr 16 i motsvarande del — måtte för sin del besluta, att 7 § andra stycket studiemedelsförordningen skulle ändras så att en studerande hade rätt till studiemedel under förutsättning att det kunde beräknas återstå lika många år från utbildningens slut till pensionsåldern som antalet terminer utbildningen omfattade.

Ang. de studiesociala förmånerna

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på återopade grunder hemställt,

A. att riksdagen — med förklaring att visst tillägg borde göras i förslaget i propositionen till förordning om ändring i studiehjälpsreglementet den 4 juni 1964 (nr 402) — måtte antaga förslaget med det tillägget, att 15 § erhöles i utlåtandet angiven lydelse;

B. att riksdagen med avslag på motionerna I: 930 och II: 1065, såvitt motionerna hänvisats till lagutskott, måtte antaga 7 § i det i propositionen framlagda förslaget till förordning om ändring i studiemedelsförordningen den 4 juni 1964 (nr 401);

C. att riksdagen måtte antaga förslaget i övrigt till ändring i studiemedelsförordningen;

D. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 14 och II: 16, I: 460 och II: 532 samt I: 927 och II: 1063 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört om höjning av inackorderingstillägget och om bidrag till hemresor för inackorderade elever;

E. att följande motioner,

- 1) I: 14 och II: 16,
- 2) I: 460 och II: 532,
- 3) I: 927 och II: 1063,

samtliga motioner i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet hemställt under D., icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

F. att motionen II: 886 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

G. att motionerna I: 771 och II: 890 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

H. att följande motioner,

- 1) I: 84 och II: 100,
- 2) I: 921 och II: 1054,
- 3) I: 929 och II: 1064,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Det av utskottet i punkten A föreslagna tillägget avsåg ett förtydligande av 15 § förslaget till förordning om ändring i studiehjälpsreglementet, var-

av skulle framgå, att det behovsprövide tillägget kunde utgå även till studerande som icke hade syskon under 16 år och som således komme att kunna få högst 75 kronor i inkomstprövat tillägg.

Reservationer hade anförts

I, vid E och F i utskottets hemställan, av fru *Hamrin-Thorell* (fp), herrar *Eric Carlsson* (cp), *Österdahl* (fp) och *Larsson* i Öskevik (cp) samt fru *Fränkel* (fp), vilka dock ej antytt sin åsikt;

II, vid G i utskottets hemställan, av fru *Hamrin-Thorell* (fp), herrar *Eric Carlsson* (cp), *Österdahl* (fp) och *Larsson* i Öskevik (cp) samt fru *Fränkel* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under G hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 771 och II: 890 som sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört om förmögenhetsfaktorn vid beräkning av inkomstprövat tillägg och studiemedel.

Vid utlåtandet fanns därjämte fogat ett särskilt yttrande, beträffande studiestödet till vuxna, av herr *Österdahl* (fp) och fru *Fränkel* (fp).

Herr **KAUISER** (m):

Herr talman! Jag skall inte tala för någon av de reservationer som är anslutna till detta utskottsutlåtande. Jag har väckt en motion som går ut på att studielån enligt studiemedelsreglementet borde utbetalas månadsvis i stället för som nu sker i början av varje termin för studerande vid gymnasier, fackskolor, yrkesskolor m. fl. anstalter.

Den motionen är egentligen en del i kampen mot narkotika, och den har tillkommit på tillskyndan av skolkurator och frivårdskonsulent som kunnat konstatera att den stora summa pengar som på en gång utbetalas utgör en alltför stor frestelse för ett antal ungdomar som redan tidigare haft kontakt med narkotika. De har redogjort för

ett antal konkreta fall där just utbetalandet av det stora lånebeloppet var det som satte i gång återfallet på den olyckliga vägen.

Ungefär samtidigt som motionen väcktes gick genom pressen meddelandet om analoga händelser i en helt annan del av vårt land. Det angav uttryckligen att det var de erhållna studiemedlen som gav den grupp det här gällde erforderligt rörelsekapital för sin verksamhet inom narkotikalångningsbranschen.

Jag tycker det är synd att utskottet ser så negativt på möjligheterna att göra någon ändring i nu gällande bestämmelser. Man skulle kunna göra utbetalningarna månadsvis för alla, även om jag förstår att det innebär ökade administrations- och distributionskostnader och även om jag också förstår att det finns en hel del skäl till att få en redig hacka just vid studietermi- nens början.

Allt det här gör att jag nu inte kommer med något yrkande. Med mitt inlägg har jag bara velat fästa de ärade kammarledamöternas — deras som är här och lyssnar — uppmärksamhet på problemet. Jag hoppas också att studiehjälpsnämndens ordförande, som sitter här mitt framför mig, skall ägna frågan intresse i framtiden och föreslå åtgärder mot de missförhållanden som nu råder, därest det skulle visa sig att de inte är bara tillfälliga företeelser.

Herr talman! Jag har i den här frågan inget särskilt yrkande. Jag har bara velat peka på vissa förhållanden.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! 1964 fattade riksdagen beslut om studiesocialt stöd. Det innebär en klar förbättring av studiestödet för de flesta, men som bekant finns det vissa kategorier, för vilka det inte blev någon förbättring. Emellertid skall vi väl inte stanna vid den situationen. 1964 års förslag var behäftat med en

del brister. Något har tidigare rättats till av riksdagen, exempelvis färdvägens längd för erhållande av reseersättning.

Några andra och ganska väsentliga förbättringar görs i det förslag som behandlas i dag i andra lagutskottets utlåtande nr 38. En sådan förbättring är sänkningen av åldersgränsen från 21 till 20 år för de elever vilka anses stå utom familjens ekonomi och därmed kan bedömas i fråga om inkomst och förmögenhet som helt fristående. Detta är bra. Det har även det goda med sig att nu rådande ordning inte längre skall gälla, nämligen den att när en studerande, som inte har fyllt 21 år, har påbörjat en studiekurs så har vederbörandes studiemedel beräknats efter det tidigare tillämpade reglementet. Nu blir åldersgränsen 20 år, och bedömningen skall inte längre ske med hänsyn till när studierna påbörjats.

Studiemedlens lånedel vill jag något utförligare uppehålla mig vid med anledning av den motion som har väckts av några centerpartister.

Studiemedlens lånedel beräknas efter basbeloppet enligt lagen om allmän försäkring och innebär värdebeständighet. Emeilertid är studiebidraget tyvärr inte värdebeständigt. Sedan år 1964 har studiebidraget förlorat cirka 20 procent av sin köpkraft. Det är närmast förvånande, tycker jag, att när nu regeringen har låtit utreda vissa delfrågor inom det studiesociala området och kommit med förslag till riksdagen därom regeringen inte ansett det nödvändigt att överväga en form av värdebeständighet för studiebidragen.

Centern har varje år motionsledes tagit upp en begäran om studiebidragens värdebeständighet. Vi har fått blankt avslag av majoritetspartiet varje år och får det också i år, trots att frågan nu kunde ha varit föremål för ett utredningsövervägande. Utskottet hänvisar till att en ändring i detta avseende bör ske genom ett särskilt beslut av

Ang. de studiesociala förmånerna

riksdagen. Jag förstår bevekelsegrunderna härför. Man menar att det kostar mycket pengar att rätta till vad inflationen här har förorsakat. Det vore kanske ändå inte ur vägen att man försökte att i varje fall knäcka principen för en värdebeständighet när det gäller studiebidraget. Jag kan på den här punkten kanske något jämka på förslaget i motionen och säga att även om det inte är möjligt att reglera värdebeständigheten efter 1964 års köpkraft skulle det väl ändå vara tänkbart att som utgångspunkt ta nuvarande prisläge.

Med hänsyn till den behandling som frågan hittills har fått kommer jag inte att ställa något yrkande med anledning av motionen. Vi förbehåller oss möjligheten att komma igen med ett likartat förslag i fråga om värdebeständigheten.

Likaså blir man något förvånad över att regeringen inte har ansett tiden inne för en justering av inackorderingstillägget i den nu framlagda propositionen. Detta tillägg har sedan år 1964 varit 100 kronor. Vi har motionsledes föreslagit att det skall höjas upp till 125 kronor. Vi har i det fallet funnit förståelse hos utskottet. Jag vill med tacksamhet notera utskottets uttalande att inackorderingstillägget endast utgör ett bidrag till den faktiska merkostnad som uppstår för en familj till följd av inackordering.

Det heter vidare: »Om merkostnaden alltför mycket överstiger bidraget kan i synnerhet för familjer med svag ekonomi bostadsorten bli ett avgörande hinder för att barnen skall kunna fortsätta sina studier efter den obligatoriska skolan.» — Detta är så riktigt som det är skrivet av utskottet, och jag noterar med tillfredsställelse att utskottet i anledning av de här avgivna motionerna beslutat att ge denna sin mening till känna för Kungl. Maj:t.

Vi i centern har också väckt en motion med förslag om att studiestödet för vuxna bör omfattas av studieregle-

mentets bestämmelser. Också den har behandlats välvilligt av utskottet, och genom att referera till studiehjälpsnämndens nu pågående utredning här-om har man i utskottet ansett att frågan bör ligga gynnsamt till för en positiv lösning. Därmed har man ansett att man inte behövt vidtaga några andra åtgärder. I den förhoppningen kan jag instämma.

Lika positivt har dock inte utskottet varit när det gällt att reformera beräkningen av förmögenhetsfaktorns inflytande på det inkomstprövade tillägget för studiemedel. Vid 1964 års reform förelåg förslag om olika belopp. Förslag förelåg dels om 20 000 kronor, dels om 40 000 kronor i s. k. fribelopp. I det särskilda utskottet föreslogs en kompromiss, och beloppet fastställdes till 30 000 kronor. Motionärerna vill i detta sammanhang att de båda studiesociala befattningarna skall ändras så att en tiondel i stället för en femtedel av förmögenheten som överstiger fribeloppen 30 000 kronor respektive sex basbelopp jämställs med inkomst.

Det föreligger också en reservation, i vilken hävdas att innehavare av mindre rörelse eller fastighet i dessa har viss kapitaltillgång bunden. En sådan tillgång har ingen större betydelse för vederbörandes möjlighet att åstadkomma en bättre studiefinansiering. Ett dylikt bundet kapital kan många gånger inte ge något inkomststuslag. Vi har därför i vår motion hävdat att reglerna bör modifieras. I reservationen har också anmärkts att man sålunda anser det rimligt att en inkomstberäkning begränsas till en tiondel. Vi kan också anföra som skäl för en ändring härvidlag att motsvarande ordning gäller på andra områden, exempelvis beträffande det kommunala bostadstillägget.

Herr talman! Jag har endast velat anföra dessa synpunkter och jag yrkar bifall till här föreliggande reservation II.

Herr ÖSTERDAHL (fp):

Herr talman! Till utskottets utlåtande har fru Fränkel och jag fogat ett särskilt yttrande avseende studiestödet åt vuxna.

I propositionen föreslås en höjning av åldersgränsen från 40 till 45 år när det gäller möjligheterna att få studiemedel. Det är naturligtvis tacknämligt att åldersgränsen höjs, men vi kan inte godta att en åldersgräns sättes, då vi anser att det är principiellt felaktigt att det finns en sådan. Den hindrar nämligen medelålders och äldre personer från att utbilda sig på samma villkor som yngre personer.

Vi står i dag inför en ny högkonjunktur, men vi har fortfarande stor arbetslöshet. Situationen är krisartad inom vissa områden i vårt samhälle. Det råder sysselsättningskris inom vissa geografiska områden, t. ex. Norrland, Kopparbergs län, Gotland och Öland. Det råder kris inom vissa yrkesområden inom textilindustrin, och det är en kris på det åldersmässiga området för den äldre arbetskraften.

Det föreligger alltså i dag i Sverige stora olikheter i fråga om människornas möjligheter att få arbete, och dessa olikheter måste på något sätt utjämnas. Vi har för ett par dagar sedan diskuterat lokaliseringspolitiken och dess uppgifter, och jag skall inte gå in på det ämnet här i dag. Men vad gör vi av grundläggande betydelse för att de äldre skall få behålla sitt arbete eller få nya sysselsättningar om de blir lediga?

Trots högkonjunkturen och trots en kraftig stegring av antalet lediga platser har vi fortfarande 40 000 arbetslösa — till stor del äldre personer. Enligt en LO-utredning blev inte mindre än 350 000 av LO:s medlemmar omflyttade inom företagen under två år, och 50 000 av dem fick sämre betalt efter omflytningen. Detta är viktiga problem som man måste göra något åt. Alla talar ju om den äldre arbetskraftens svårigheter att få arbete, men jag tycker att mycket litet görs i detta hänseende. Det är gi-

Ang. de studiesociala förmånerna

vetvis svåra problem som vi står inför, men många av de deklarationer som lämnas synes vara närmast en läpparnas bekännelse.

De äldre människorna gör säkert sina bästa insatser i företag som de känner och i arbeten som de är vana vid. Det är enligt min mening mycket viktigt att allt göres för att de inte skall bli friställda. Många talar för en särskild lagstiftning som förhindrar deras friställning, men jag tror inte att det är någon framkomlig väg. Andra vägar måste sökas och prövas. Det gäller att göra de äldre och medelålders mer attraktiva på arbetsmarknaden. De skall kunna konkurrera med sina yngre arbetskamrater på jämställd nivå, och deras stora praktiska erfarenhet är då ett plus i detta avseende. Men de teoretiska kunskaperna är sämre. Avståndet från utbildningen är längre än för de yngre, och den gamla utbildningen hade inte heller samma standard som de senare utbildades. Detta gäller särskilt tjänstemän, exempelvis tekniker, då utvecklingen går mycket snabbt på det tekniska området och då man ständigt måste hålla sig à jour med utvecklingen.

Det måste alltså utbildning till, och den måste syfta till att de medelålders och äldre får samma kunskapsnivå som deras yngre konkurrenter på arbetsmarknaden. Detta åstadkommer man inte genom att sätta godtyckligt valda åldersgränser, t. ex. 45 år — därigenom hindrar man ju en utbildning från att komma till stånd.

Ur arbetsmarknadssynpunkt är det särskilt angeläget att de äldres kunskaper kompletteras och fördjupas, då det klart visat sig att väl utbildad arbetskraft har större möjligheter att behålla sina anställningar och få nya arbeten än personer med sämre utbildning. En kompletterande utbildning underlättar även omplaceringen inom företagen och förebygger friställning och arbetslöshet. En bättre utbildning ökar alltså den enskildes valmöjligheter på arbetsmark-

Ang. de studiesociala förmånerna

naden. Ur den enskildes synpunkt men också ur samhällets synpunkt är det önskvärt att erforderliga kunskaper kan inhämtas innan en eventuell friställning med följande arbetslöshet inträffar. Utbildningen blir då ett led i strävan att göra äldre arbetstagare bättre skickade på arbetsmarknaden och att minska bortfallet i produktionen på grund av arbetslöshet. I ett land där man vill ha en effektiv arbetsmarknadspolitik bör alltså åtgärder vidtas som syftar till att säkra sysselsättningen, och dessa åtgärder skall vidtas innan man blir arbetslös. En utbildning av äldre personer som är intresserade av studier och lämpade för studier måste därför uppmuntras och underlättas, inte minst ekonomiskt. Därigenom kan utbildningen komma härför lämpliga personer till godo, vilket inte alltid är fallet med den arbetsmarknadsutbildning som bedrivs, då det ju är arbetslösheten och risken för arbetslöshet som är avgörande för om vederbörande får komma med i utbildningen eller inte.

Vid friställningar inom företaget blir det nu i första hand de äldre som får sluta, då de inte är så omställningsbara som yngre kamrater. De får sedan gå arbetslösa under långa tider, eftersom en geografisk omflyttning av dem är svår. Arbetslösheten konserveras därför på ett olyckligt sätt till de äldre. Om de däremot har en utbildning som ställer dem på samma nivå arbetsmarknads-mässigt sett som deras yngre kamrater, skulle många säkert få fortsätta sina arbeten och arbetslösheten inte bli så svår och långvarig på vissa orter som den nu är, då eventuella friställningar bland yngre personal lättare kan avvecklas, och de yngre är mindre bundna geografiskt och har en annan vilja och förmåga att pröva nya arbetsuppgifter.

Herr talman, det är därför enligt min mening principiellt olyckligt och felaktigt att enbart på grund av ålder vägra studiemedel åt personer som önskar genomgå utbildning. Vi som står bakom

det särskilda yttrandet kan inte dela utskottets uppfattning att den övre åldersgränsen skall sättas till 45 år, annat än om den åldersgränsen kan anses som ett provisorium.

Nu finns en särskild kommitté för studiestöd för vuxna. Denna kommitté arbetar sedan fjolåret. Den har många frågor att gå igenom, och ett stort arbetsfält ligger framför den. Innan den utredningen blir klar kommer det säkert att gå kanske fem, tio år. Vi förutsätter att den kommittén kommer att pröva även åldersgränsen, men vi förutsätter också att kommittén snart sätter i gång en försöksverksamhet som kan ge ledning för hur åtgärderna slutligen skall utformas för den äldre arbetskraften, alltså hur man skall kunna tillgodose den äldre arbetskraftens behov och berättigade krav på utbildning och ekonomiskt stöd även om vederbörande råkar vara över 45 år.

Herr LARSSON, LARS, (s):

Herr talman! Under en jättig majmånad 1964 hade riksdagen att ta ställning till två propositioner som innehöll förslag till en helt ny utformning och inriktning av samhällets stöd till den ungdom som fortsätter sina studier efter den obligatoriska skolan. Många ledamöter ansåg den gången att riksdagens prövning av förslagen kom att ske under alltför pressade arbetsförhållanden. Det kunde, menade man, leda till att det studiesociala stödets utformning blev fel avvägd.

Visserligen var dessa majveckor för fem år sedan arbetstyngda, men vid behandlingen av proposition nr 16 i dag måste man ändå konstatera att den grund som då lades kom att bli synnerligen hållbar. Ytterst små förändringar har hittills varit nödvändiga. Vårt studiemedelssystem, som ju var det väsentligt nya i de två propositionerna, röner just nu dessutom en stor uppmärksamhet utanför vårt lands gränser. På mindre än en vecka besöktes vi för

kort tid sedan av utbildningsministrarna från Australien och Canada bland annat i syfte att ta del av studiemedelsystemets uppbyggnad och verkningar. Inom kort möter representanter för de administrativa organen i Italien och Frankrike upp och vill ta del av erfarenheterna av det studiesociala stödet som riksdagen 1964 fattade beslut om.

Nu är självfallet ingenting så bra att det inte kan bli bättre. De förslag som nu lagts fram är klara förbättringar av 1964 års beslut. De tidigare justeringarna har närmast haft karaktären av penningvärdeföljsamhet, om man undantar det herr Thorsten Larsson nämnde, nämligen att ta bort fågelvägsberäkningen när det gäller resetilläggen i studiehjälpssystemet.

Man bör emellertid ha i minnet mot bakgrund av proposition nr 16 att regeringen har tillsatt tre utredningar som för närvarande arbetar med de studiesociala stödåtgärdernas utformning i framtiden. En utredning har att gå igenom studiemedelsförordningens bestämmelser och granska om rent tekniska förändringar behöver vidtagas för att så att säga hyfsa det administrativa förfarandet. En annan utredning har att avge förslag om hur vårt studiestöd skall användas för icke svenska medborgare som kommer hit med eller utan avsikt att bedriva studier och oavsett avsikten alltså bedriver studier här. Slutligen arbetar en utredning med den stora frågan om den framtida vuxenutbildningens studiefinansiering.

Arbetet på det här området är alltså inte slutfört, och självklart kommer under hand nya angelägna behov att ge sig till känna vilka även måste tillgodoses.

De förslag riksdagen nu har att ta ställning till gäller främst följande frågor: en förbättring av den inkomstprövade studiehjälpen så att familjer med barn under 16 år får det inkomstprövade tillägget ökat med 25 kronor per månad, taket för studielån höjs från

Ang. de studiesociala förmånerna

5 000 till 6 500 kronor för studerande inom studiehjälpssystemet, en strikt gräns mellan s. k. yngre respektive äldre elever införs vid 20 års ålder, vuxenstuderande med låneskulder kan efter studiemedelsberättigade studier erhålla lättnader i tidigare studielån, återbetalningstiden för studiemedel förlängs till lägst 15 år från nuvarande tio och rätt att uppbära studiemedel vid utbildning i vuxen ålder ändras att gälla till 45 år mot nuvarande 40.

Allt detta, herr talman, är utmärkta förslag, och andra lagutskottets majoritet har tillstyrkt dem. Det är endast på en punkt — som framgår av tidigare anföranden — där det föreligger en motiverad reservation.

Kostnadsökningen för förslagets genomförande — självfallet redovisad av statsutskottet — innebär att en betydande del tas av de medel som utbildningsdepartementet haft till sitt förfogande för utvidgad verksamhet under det kommande budgetåret.

Om man vid detta tillfälle skulle uttala en önskan så innebär den att om resurserna ändå inte varit så begränsade borde en ytterligare markering av studiestödet till de ekonomiskt svaga grupperna ske. Studiestödets betydelse för att kanalisera tillströmningen av studerande efter grundskolans slut får i den pågående jämlikhetsdebatten inte glömmas bort. Nu har utskottet i princip ingen invändning mot vad statsrådet Moberg som föredragande i ärendet uttalat, nämligen att efter denna reform bör tillgängliga resurser sättas in på finansieringsåtgärder inom vuxenutbildningen. Detta är en riktig målsättning.

Men utskottet gör en liten men betydelsefull reservation, nämligen att en justering av inackorderingstilläggen bör ske, innan man så att säga tillfälligt stänger dörren för nya reformer i avvaktan på de nämnda utredningarnas resultat.

Att andra lagutskottet stannat just inför denna detalj har sin särskilda för-

Ang. de studiesociala förmånerna

klaring. Utskottet har naturligtvis först och främst tagit intryck av de två motionspar som föreligger i frågan, och jag vill säga att det starkaste intrycket måhända härrör från den s. k. Haparandamotionen.

Skolans vardag har förändrats sedan studiehjälpssystemet infördes. Femdagarsveckan i skolan har medfört särskilda problem. I bygder på långt avstånd från skolan och där eleverna måste inackorderas betyder femdagarsveckan — främst kanske för elever i första årskursen — nya, hittills okända förhållanden. På skolorten blir man isolerad två dagar varje vecka, skild från lärare och kanske från kamrater, och man är långt borta från hemmet. Som regel har man heller inte råd att åka hem, och kommunerna förmår inte alltid bidra till resekostnaderna. Dessa motiv som kan härledas till Haparanda har social karaktär. Utbildningens organisation har emellertid också förändrats på andra områden och åstadkommit liknande problem på olika håll i landet, där man uppvakttat de centrala myndigheterna från andra utgångspunkter och begärt förändringar. Tranås stad, för att ta ett exempel, tillhör dem som kan berätta om samma problem men med andra ord och motiv.

Att andra lagutskottet nu föreslår riksdagen att skriva till Kungl. Maj:t och begära en ändring av reglerna för inackorderingstillägget hör således samman med att förhållandena inom skolans område förändrats sedan år 1964, och det finns grundad anledning att anpassa inackorderingstillägget därefter.

Som jag nämnde finns i propositionen också ett förslag om avskrivning av studielån för dem som efter fem års förvärvsarbete fortsätter sin utbildning på eftergymnasial nivå och då uppbär studiemedel. Regeringen har uttalat att de särskilda regler som skall gälla kommer att fastställas av Kungl. Maj:t i en särskild kungörelse, och det är bra. Jag tillhör dem som anser att man

visst skall ha respekt för riksdagen och låta den ta del av och ansvar för så mycket som möjligt av de lagregler som gäller för stora delar av eller kanske för hela folket. Men bestämmelser, vilkas verkningar i praktisk tillämpning man med fog kan vara tveksam om, bör kunna utfärdas av regeringen och därmed också snabbt ändras av den om det behövs.

Det förslag som nu framlagts om avskrivning av studielån liknar inget annat tidigare provat, och det är därför bra att reglerna kommer i en kungörelse. Statsrådet Moberg har i propositionen angivit vissa riktlinjer för denna kungörelse. I den promemoria som föregick propositionsarbetet finns ett förslag som innebär att man skall ta hänsyn till om låntagaren ålades en oskäligen uppföring eller inte genom att betala lånet. Vad som är oskäligen uppföring är för den administrativa myndigheten naturligtvis helt omöjligt att exakt fastställa. Jag har därför med tillfredsställelse efter att ha läst propositionen noterat att det föredragande statsrådet i sitt uttalande inte tagit med den bestämmelsen. Däremot definieras inte tillräckligt vad som skall innefattas i begreppet yrkesverksamhet. Man skall alltså för att ha rätt till denna avskrivning ha varit yrkesverksam under fem år efter det man avslutat sina studier. Det sägs att som yrkesverksamhet skall räknas vård av barn under 16 år, vård av förälder och annan jämförlig sysselsättning. Det är det sista som jag för min del hoppas kan innebära att långvarig sjukdom och invaliditet som hindrat förvärvsarbete skall räknas som yrkesverksamhet liksom självklart också ofrivillig arbetslöshet.

Låt mig så gå direkt över på den enda motiverade reservation som är fogad till utskottsutlåtandet och något kommentera den. Den innehåller ett förslag om att man i fortsättningen skall ta mindre hänsyn än hittills till förekomsten av förmögenhet vid reducering av studiehjälp och studiemedel. I di-

rekt anslutning till vad jag nyss anfört kan det vara lämpligt att citera vad som framhålles i utskottsutlåtandet: »I den mån det finns resurser för ett ökat studiesocialt stöd på det gymnasiala stadiet, bör dessa inte i första hand användas till en förbättring av förmånerna för familjer med förmögenhet.»

Reservanterna talar om innehav av mindre förmögenhet, och man kan naturligtvis diskutera vad som är mindre förmögenhet. I studiehjälpsreglementet utgör en behållen förmögenhet på 30 000 kronor det fribelopp som inte påverkar de övriga förmånerna. Behållen förmögenhet över den summan anses med en femtedel utgöra beskattningsbar inkomst. Reservanterna anser att det räcker med en tiondel. Förmögenhetens betydelse som avdragsfaktor vid beviljande av studiestöd har av reservanterna inte angetts annat än i allmänna ordalag, och även i tidigare motioner i ärendet har argumenteringen inte varit särskilt fyllig. Motionerna har avvisats av riksdagen på samma sätt som nu föreslås.

Det kanske ändå vid detta tillfälle kan vara av intresse att granska i vilken utsträckning förmögenheten påverkar studiestödet; om det är förmögenhetsförhållandena eller inkomstförhållandena som lägger hinder i vägen då ansökningar avslås. Nu rör reservationen de inkomstprövade tilläggen i studiehjälpen. Eftersom allt det materialet ligger förborgat i skolkanslierna är det inte möjligt att ta del av det, i varje fall inte samlat. Jag antar att om man tar ut en yngre grupp elever, som utöver ordinarie studiehjälp också sökt studielån, vilka för den gruppen enligt riksdagens uttalande skall beviljas med en viss återhållsamhet, har man ändå funnit en nämnare som väl stämmer överens med motionärernas och reservanternas intentioner. Det gäller alltså dem som har det sämst ställt och som också sökt lån för att klara studierna.

Pol. mag. Marina Staag har på centrala studiehjälpsnämndens uppdrag ut-

Ang. de studiesociala förmånerna

fört en statistisk-sociologisk undersökning i syfte att belysa behovssituationen hos dem som söker studielån. Den publicerades för mycket kort tid sedan. Gruppen som söker studielån utgör cirka 12 procent av samtliga studerande vilket hittills under detta budgetår motsvarar ungefär 35 000 inkomna ansökningar. Av olika skäl avslås ansökningar om studielån för 17 procent av de inkomna ansökningarna. Avslagen motiveras av två kriterier: förekomst av inkomst hos föräldrar och elever eller förekomst av förmögenhet eller möjligen en kombination av båda. Om nu reservanternas synpunkter var giltiga, borde inom gruppen avslag ett stort antal vara beroende just på förekomsten av »en mindre förmögenhet», eller då det gäller studielån ett belopp som överstiger 34 200 kronor. I verkligheten är förhållandet det motsatta. Det är oftast inkomst — och där är reduktionsreglerna som bekant mycket hårdare — som leder till avslag. I 70 procent av alla avslagsärenden saknar förmögenheten helt inverkan på beslutet. Vill man alltså — och det utgår jag ifrån är avsikten — förbättra lånevillkoren för de yngre eleverna, skall man sålunda inte liberalisera förmögenhetsvillkoren utan se över inkomstgränserna. Avslagen på grund av förekomst av förmögenhet finner man fördelar sig lika mellan dem som har förmögenhet mellan 34 200 och 65 000 kronor och dem som har förmögenhet över 65 000 kronor. Av dem som fått avslag vid ansökan om studielån på grund av kombinationen inkomst/förmögenhet är av någon anledning förmögenheten större hos dem som redovisar inkomst under än över 24 000 kronor.

Det gäller, som jag sagt, en undersökning av studielån. Det finns anledning att tro att likartade förhållanden råder beträffande den inkomstprövade studiehjälpen. Undersökningen ger i varje fall inte besked om att reservationen är ute i något särskilt angeläget ärende. Vad sedan gäller förmögenhetspröv-

Ang. de studiesociala förmånerna

ningen vid studiemedelssystemets tillämpning följer man där genom basbeloppsanknytningen helt utvecklingen av penningvärdet.

Låt mig sedan säga ett par ord om några motioner som har behandlats av utskottet och som ingen hittills direkt har tagit upp men som ändå är angelägna i sig. Det gäller frågan om studielånens storlek för yngre elever. Här kan visserligen centrala studiehjälpsnämnden bevilja högre lån än vad schablonreglerna medger. Sådan särskild prövning av låneärenden förekommer i ganska stor utsträckning, enligt vad det har upplysts.

Därutöver vill jag liksom utskottet framhålla att det finns skäl att överväga en höjning av taket för studielån även till de yngre eleverna. Dessa skäl är flera. Dels skulle spännvidden mellan det nuvarande beloppet 3 500 och maximalbeloppet, som nu blir 6 500 kronor, bli alldeles för stor och säkerligen uppfattas som en orättvisa; dels har, som jag tidigare sagt, antalet avslag på sökta studielån särskilt hårt drabbat dem vilkas föräldrar har låga inkomster och som saknar förmögenhet. En förbättring av deras situation kan åstadkommas genom en viss höjning av lånetaket. Riksdagen har vid upprepade tillfällen talat om en viss återhållsamhet vid beviljande av lån till de yngre eleverna. Det är ett uttalande som jag tycker det finns anledning att fortfarande stå fast vid, men en förändring av det slag som utskottet här berört och som jag har nämnt strider enligt min uppfattning inte mot det tidigare uttalandet och inte heller mot det som statsrådet har gjort, då han sagt att det ökade anslaget under posten studielån bör komma de äldre studerande till del. Utvecklingen av studiestödet i fråga om studielånen visar just nu att man har en viss uppdämning i beviljandet av lån, och de anpassade låneramarna — som utskottet antytt — mer än väl skulle kunna hålla sig inom beviljat belopp.

Herr Thorsten Larsson säger att han är förvånad över att regeringen inte i någon av de tillsatta utredningarna tagit upp frågan om värdebeständigheten i bidragen när det gäller studiemedelssystemet. Om man ökar bidragsdelen på det sätt som motionärerna har föreslagit så förbättrar det inte den studerandes ekonomi med en enda krona. Det blir bara så att han får en mindre återbetalningspliktig del, och det kan inte vara särskilt angeläget att för unga studerande skapa ett sådant förhållande. Är det så att studierna leder till lägre inkomster än beräknat, så finns i återbetalningssystemet just den trygghet inbakad som i varje fall jag har förstått att herr Thorsten Larsson och hans medmotionärer vill ha den andra vägen. Är det så att man vid återbetalningstillfället inte har de inkomster som utlöser återbetalning, kan det i vissa speciella lägen leda till att när man »gör sluträkning» så har bidragsdelen egentligen varit större än den från början såg ut att vara. Det finns alltså ingen anledning att vara förvånad över att detta inte har tagits upp i någon av utredningarna. Det skulle bara innebära att man ökade skattefinansieringen av dessa kostnader.

Slutligen, herr Thorsten Larsson, har vi ju kommit fram till att det nu bedrivs vuxenutbildning i större utsträckning än vad riksdagen har velat och kanske tänkt som heltidsstudier. Den kommunala vuxenutbildningen har satt i gång. Vi har vid två tidigare tillfällen haft olika uppfattning om denna sak. Såsom jag från denna talarstol förfäktat finns det anledning att bevilja både studielån och studiebidrag för den som bedriver heltidsstudier inom vuxenutbildningen på dagtid. Det är vad som kommer att ske från och med nästa läsår.

Herr Kaijser har motionerat om att man borde förändra administrationen vid utbetalning av lån till yngre elever. Han säger att det skulle vara ett led i kampen mot narkotika. Syftet är väl-

lovligt, men de undersökningar som gjorts visar att det med hänsyn till antalet studerande, beviljade lån och studiemedel är en utomordentligt blygsam del av den studerande ungdomen som på något sätt har missbrukat det förtroendet som den har fått genom rätten att lyfta studiemedel eller studielån. Jag kan inte se att det på något sätt skulle förbättra situationen, om dessa lån skulle betalas ut i små portioner. De betalas nu i regel ut en gång varje termin, och man strävar också efter att bidragen skall betalas ut i så få betalningsomgångar som möjligt. Erfarenheten ger nämligen vid handen att stora kreditinrättningar här i landet i avvaktan på studielånets utbetalande och i avvaktan på beviljande av studiemedel står till förfogande för att lämna ut dessa pengar utan att egentligen alltid ha särskilt god garanti för att få igen beloppen. Av den anledningen betraktar jag herr Kaijers motion som ett uttryck för god vilja men utan praktiska verkningar. Jag vill tillägga att elever som inte är myndiga vid utskivningen av studiehjälp och studielån självklart skall prisas som andra omyndiga vid penningtransaktioner följa gällande rättsregler.

Herr Österdahl tog i diskussionen om vuxenutbildningens finansiering upp frågan om höjning av den generella åldersgränsen till 45 år när det gäller rätten att erhålla studiemedel. Jag tycker att det är bra att herr Österdahl tagit upp detta problem — han tog upp det arbetsmarknadsmässigt. Jag försäkrar att det kommer att behövas många entusiaster för en ökad jämlikhet på utbildningsväsendets område i detta samhälle och att konkreta och mer långtgående förslag kommer att framläggas längre fram i tiden. Det kommer att ställa stora krav på anslag, om rättvisereformer av detta slag skall få någon räckvidd. Men herr Österdahl tar upp denna fråga från helt felaktiga utgångspunkter och anser att man inte bör hindra någon att genomgå arbetsmarknadsmässigt motiverad utbildning ge-

Ang. de studiesociala förmånerna

nom avstängning från studiemedel. Jag förstår inte finessen i detta resonemang. Det gäller här en begränsad grupp, nämligen äldre människor som har kompetens att bedriva eftergymnasiala och akademiska studier och som då skulle kunna uppbära studiemedel. Alldeles oavsett detta tycker jag att den som har passerat 50-årsgränsen och kanske nalkas pensionsåldern men som ändå har några år kvar i aktiv verksamhet och för den skull behöver omskolas inte bör erhålla studiemedel som sedan skall betalas tillbaka. Han bör i stället omskolas med hänsyn till arbetsmarknadsmässiga och arbetsmarknadspolitiska förhållanden och därunder erhålla utbildningsbidrag som inte är återbetalningspliktigt. Att propagera för att flera äldre skall få studiemedel är faktiskt att i dagens läge gå åt fel håll. Det gäller här dessutom som sagt en begränsad grupp. Jag skulle vilja säga att det finns anledning att tacka herr Österdahl för hans intresse i denna fråga, men att lösningen av problemet inte är bra.

Herr talman! Med vad jag här anfört vill jag yrka bifall till andra lagutskottets förslag i dess utlåtande nr 38.

Även om jag förstår att kammaren kanske är irriterad över det långa anförande jag här hållit, måste jag härutöver ta ytterligare ett par tre minuter i anspråk.

I den proposition som nu har lagts fram betonas att de studiesociala reformerna i fortsättningen huvudsakligen kommer att ledas över till att gälla vuxenstuderande. På något sätt är propositionen alltså en milstolpe. De anslag som skall beviljas till det nuvarande studiestödet uppgår till totalt 1,3 miljard kronor.

Det är om några veckor jämnt 50 år sedan den första studiesociala reformen trädde ut i verkligheten, och det är med några ord härom som jag vill avsluta mitt inlägg.

I en av junikonseljerna år 1919 var det Kungl. Maj:t själv som tilldelade 86 välartade och högt begåvade, men också

Ang. de studiesociala förmånerna

av allt att döma mycket fattiga, studerande stipendier inom ramen av ett anslag på 100 000 kronor som riksdagen efter gemensam votering hade beviljat i anledning av motioner. Det hade, innan det beslutet fattades, varit många riksdagsdebatter. Den här kammaren hade, vilket då icke var ovanligt, intagit en kallsinnig hållning till de motioner som redan år 1914 och därefter nära nog årligen hade väckts tills man som sagt år 1918 beslutade om ett anslag på 100 000 kronor.

Möjligen kan det också vara av intresse att konstatera att den som först motionerade var den senare icke okände ledamoten Palmstierna och att de motiv som användes för och emot det studiesociala stödet i sig innebar en rik flora av argument, som vi kanske inte använder i dag, men som ändå inte är alldeles okända.

»Det ansågs vara oemotsägligt att man stod inför en nationell angelägenhet av stor betydelse, och det kunde betraktas som en ren dårskap att tusentals av landets studerande ungdom vid universitet och högskolor lämnades utan det ekonomiska stöd de oundgängligen behövde för att dra sig igenom en lång och dyrbar studietid. Det vitsordades också att redan på 1910-talet studiebanan var överfylld och att åtgärder som studielån säkert skulle medföra en i och för sig inte önskvärd starkare tillströmning till universiteten. Det var nu motionären beredd på. Han var av den meningen att det praktiska arbetets olika områden säkert torde komma att visa sig alltmer tilldragande i den mån som tidigare och större inkomster än på studievägen kunde beräknas, och att detta i själva verket för det stora flertalet skulle utgöra den naturliga vägvisaren vid valet av levnadsbana.»

»För mindre bemedlade klassers barn måste vägen hållas öppen till akademiska studier och ämbetsmannabanan, vilka annars allteftersom tiden led skulle komma att bli ett privilegium för mera besuttna», sades det.

Näväl, så småningom kom 1918 års riksdagsbeslut, och det har uppenbarligen kommit att betyda mycket för vårt lands ungdom. Verklig fart på utvecklingen blev det dock inte förrän senare. Många av oss som snart har att fatta beslutet kan med tillfredsställelse notera att de stora anslagsökningar, som det sedan 1964 års förslag genomfördes varje år gällt att besluta om, har accepterats av en i regel enhällig riksdag. Det är om något ett värdigt tack till dem som på 1910-talet i denna och i medkammaren började bygga upp studiefinansieringen.

Jag ber, herr talman, att än en gång få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr KAIJSER (m):

Herr talman! Det är bara en liten detalj i vad herr Lars Larsson sade som jag skulle vilja opponera mig mot eller i varje fall göra reflexioner kring.

Herr Larsson sade att det är en mycket blygsam del av våra ungdomar som inte förstår att sköta de studiemedel som de får. Det är säkert riktigt. Det är också en mycket blygsam del av våra ungdomar över huvud taget som missbrukar narkotika och som deltar i narkotikalangning, men det är just dem vi vill komma åt. De som har initierat min motion har varit frivårdskonsulenter och skolkuratorer, vilka har sett vad utbetalningen av dessa stora belopp betydtt för dem som sysslar med langning.

Jag har inte kommit med något förslag om att man skall göra någon ändring i gällande bestämmelser. Jag bad i slutet av mitt förra anförande att ordföranden i studiehjälpsnämnden, herr Lars Larsson, skulle hålla dessa förhållanden under uppsikt och att han, om det skulle visa sig att de förhållanden som mina sagesmän iakttagit inte bara är tillfälliga, också skulle vidta åtgärder mot dem.

Herr talman, jag vidhåller det önskemålet och hoppas att herr Larsson tillgodoser det.

Häri instämde herr Lokander (s).

Herr ÖSTERDAHL (fp):

Herr talman! Herr Larsson ansåg att jag vill hindra en arbetsmarknadsutbildning. Jag vet inte varifrån herr Larsson kunnat få detta. Tvärtom talade jag ju för att man skulle kunna få arbetsmarknadsutbildning och att man skulle kunna få studiemedel i de fall då man inte kan få arbetsmarknadsutbildning. Jag anser att arbetsmarknadsutbildningen är mycket värdefull, och eftersom man inte är återbetalningskyldig för den, bör sådan hjälp kunna utgå i första hand. Statsutskottet liksom riksdagens båda kamrar gick emellertid nyligen på en helt annan linje och ansåg att de som kunde få studiemedel inte skulle få utbildningsbidrag.

Jag har tagit upp den här frågan i en motion och erinrar om att man tidigare kunde få utbildningsbidrag, när man inte fick studiemedel. Genom ett kungabrev i september 1967 utfärdades emellertid föreskrifter om att den som kunde få studiemedel inte kunde få utbildningsbidrag. Jag har föreslagit att den föreskriften skall upphävas och att alla som är berättigade till utbildningsbidrag också skulle kunna få detta, även ifall de skulle vara berättigade till studiemedel, men att de givetvis inte skulle ha båda förmånerna samtidigt. När herr Larsson säger att jag vill motarbeta arbetsmarknadsutbildningen är det alltså fel.

Jag anser att de som inte är berättigade till utbildningsbidrag, alltså de som inte är arbetslösa och inte beräknas bli arbetslösa under den närmaste tiden, skall ha stöd av samhället för sin utbildning även om de är över 45 år. Mitt förslag går ut på att det inte skall finnas någon åldersgräns som diskriminerar äldre när det gäller att erhålla utbildning. Den som får utbildning innan han blir arbetslös har lättare att behålla sin sysselsättning. Herr Larsson har alltså helt missuppfattat mitt uttalande. Jag vill dels att man skall kunna erhålla utbildningsbidrag i den mån man uppfyller fordringarna härför,

Ang. de studiesociala förmånerna

även om man kan få studiemedel, dels att man skall kunna få studiemedel även efter uppnådda 45 år, om man inte kan få utbildningsbidrag.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! Herr Lars Larsson uppehöll sig på slutet av sitt anförande vid en intressant historik och nämnde att riksdagen beviljade 100 000 kronor i studiemedel år 1919. Det vore intressant att göra en liten penningvärdesberäkning på det där beloppet fram till våra dagar, men jag gör i stället den jämförelsen att på fem år har studiebidragen urholkats med 20 procent. Herr Larsson kan ju göra sina jämförelser med utgångspunkt från år 1919.

Jag skulle vilja fråga herr Larsson i hans egenskap av studiehjälpsnämndens ordförande om man kan förvänta att den utredning som herr Larsson nämnde får någon form av tilläggsdirektiv som innebär att utredningen även skall undersöka möjligheterna att göra studiebidragen värdebeständiga. Jag tror att det skulle vara av mycket stort intresse för tiotusentals studerande att få ett besked i den frågan.

Herr LARSSON, LARS, (s):

Herr talman! Bara några ord i anledning av de tre sista inläggen.

Självfallet har — det tror jag framgick av mitt inlägg — jag och herr Kaijser samma grundsyn på problemet att komma till rätta med de ungdomar som är missbrukare av narkotika eller andra beroendestimulerande medel. Jag vill gärna bekräfta — om herr Kaijser fick en annan uppfattning av mitt anförande — att centrala studiehjälpsnämnden, liksom de lokala studiemedelsnämnderna, har inte bara detta problem utan alla problem som uppstår kring utbetalning av statligt studiestöd under ständigt beaktande för att försöka komma till rätta med eventuella olaster. Som jag sade har vi från utskottets

Ang. de studiesociala förmånerna

sida inte ansett att man skall behöva vidta generella åtgärder av den karaktär som herr Kaijser här har talat om för att lösa ett problem som ändå är mycket begränsat inom den stora grupp av studerande ungdomar som det gäller. Det är ett begränsat problem som i sig självt inte skall nonchaleras. Den åtgärd som föreslås är så lätt att gå runt om genom att det finns andra kreditgivare som ställer pengarna till förfogande. Men nog har vi, herr Kaijser, problemet under uppsikt. Jag tror inte att det föreligger någon skillnad i våra uppfattningar beträffande målsättningen.

Herr Österdahl kom tillbaka till cirkuläret i september 1967. Det är väl meningslöst att vi nu diskuterar vem som har missuppfattat vem. Herr Österdahl menar att åldersgränsen för rätten till studiemedel bör höjas för att lösa det problem som cirkuläret tar sikte på. Cirkulärets innehåll är i stort sett, att den som genomgår arbetsmarknadsutbildning och gör det vid en läroanstalt där studiemedel utgår för utbildning skall erhålla studiemedel. Han skall alltså erhålla studiemedel och får inte utbildningsbidrag. Det är — får jag säga det personligen — en tveksam effekt därför att länsarbetsnämnderna kanske ansåg att den man eller kvinna i 40-årsåldern som hade behov av en arbetsmarknadsutbildning på akademisk nivå och även hade kompetens för en sådan inte skulle för sin utbildning skuldsätta sig utan med tanke på återbetalningssystemets verkningar i stället borde få utbildningsbidrag. Det går inte, om undervisningen är studiemedelsberättigad. Detta har kunnat ordnas en annan väg. Om vederbörande fyllt 41 år har studiemedelsnämnderna kunnat avvisa ansökan om studiemedel på grundval av författningens bestämmelser om att studiemedel inte må utgå efter 40 års ålder. Efter ett sådant avslag har arbetsmarknadsverkets organ kunnat bevilja utbildningsbidrag. Det har varit en omgång, men det tillvägagångssättet har

kunnat användas. Nu har vi flyttat gränsen fem år framåt. Det betyder alltså att det är fem nya åldersgrupper — de handikappade är undantagna — som enligt författningen skall erhålla studiemedel. Ju längre fram man flyttar gränsen, desto större blir skuldsättningen för den som skall omskolas.

Jag har med tillfredsställelse konstaterat att statsrådet Moberg i propositionen framhållit att de beslutande myndigheterna måste försöka klara av de praktiska svårigheter som uppstår i och med att man höjer åldersgränsen från 40 till 45 år. Detta uttalande skall väl tolkas på det sättet att man skall skydda denna arbetskraft, och det tycker även jag är riktigt.

Detta är innebörden i förslaget. Jag har alls inte velat hindra någon arbetsmarknadsutbildning. Jag tycker att den som genomgår sådan utbildning i vuxen ålder — med »vuxen» menar jag något högre ålder — bör få möjlighet att göra det genom att uppbära utbildningsbidrag.

Slutligen skulle jag till herr Thorsten Larsson vilja säga att han har alltför stor tilltro till mina möjligheter. Jag har inte och kommer aldrig att få någon aning om huruvida det kommer att läggas fram något slags tilläggsdirektiv till någon av de sittande utredningarna. Det kommer jag inte att få veta förrän de eventuella direktiven har framlagts, och då är de ju aktuella också för herr Thorsten Larsson.

Beträffande herr Thorsten Larssons replik till mig att de 100 000 kronorna år 1919 kanske är värda ganska mycket mer i dag, varför 1,3 miljard kronor i år inte är ett särskilt stort belopp vill jag erinra om att regeringen år 1919 beviljade 86 stipendier, medan studiemedelsnämnderna år 1969 beviljar ungefär 86 000 elever stipendier. Det är skillnaden.

Herr ÖSTERDAHL (fp):

Herr talman! Herr Larsson säger att han inte vill hindra arbetsmarknadsut-

bildningen, men han påstod i sitt första anförande att jag vill hindra denna utbildning. Det är helt felaktigt. Jag vill nämligen främja arbetsmarknadsutbildningen.

I en motion med anledning av den höjda åldersgränsen för studiemedel som jag har väckt har jag skrivit bl. a.: »Jag anser det angeläget att personer över 40 år — som enligt nuvarande bestämmelser har möjlighet att erhålla utbildningsbidrag — också i fortsättningen kan beviljas dylikt bidrag. För att tvekan ej skall behöva uppstå huruvida utbildningsbidrag skall kunna beviljas sådana personer bör nya bestämmelser härom utfärdas som klargör att utbildningsbidrag kan beviljas personer över 40 år om övriga för utbildningsbidrag gällande villkor uppfylles.»

Jag har alltså här klart deklarerat att jag vill att de som är äldre skall kunna få utbildningsbidrag, om de uppfyller villkoren och att de inte skall hindras av att studiemedelsgränsen höjs. Men herr Larsson talar endast om arbetslösa och sådana som beräknas bli arbetslösa. Jag talar också om dem som inte är arbetslösa. För dem vill herr Larsson hindra en utbildning över 45 års ålder, eftersom han inte vill vara med om att de skall kunna få studiemedel.

Herr LARSSON, LARS, (s):

Herr talman! Nu kastar herr Österdahl ut ett påstående. Jag vill inte hindra — och ingen annan kan hindra — att studiemedel utgår till dem som genomgår utbildning och är över 45 år om förutsättningar därför föreligger. Om herr Österdahl tagit del av grundmaterialet i detta ärende nu och tidigare, hade han vetat det. Han borde dessutom känna till att ingen enskild ledamot av riksdagen kan gå vid sidan av gällande författning.

Studiemedel utgår alltså enligt studiemedelsförordningen och kommer att göra det i fortsättningen.

Ang. de studiesociala förmånerna

Herr LOKANDER (s):

Herr talman! De senaste två anförandena anser jag fullkomligt ovidkommande i detta sammanhang.

Herr ÖSTERDAHL (fp):

Herr talman! Enligt propositionen blir högsta åldersgränsen för erhållande av studiemedel 45 år, och jag förstår att vi måste rätta oss efter dessa regler. Jag vill därför att riksdagen skall fastställa andra regler, och det är det jag framhållit i det särskilda yttrandet.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande förevärande utlåtande komme att framställas först särskilt i fråga om punkterna A—F, därefter särskilt angående punkten G och vidare särskilt avseende punkten H.

På gjord proposition bifölls vad utskottet hemställt i punkterna A—F.

Sedermera gjorde herr talmannen i enlighet med de rörande punkten G framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av fru Hamrin-Thoreil m. fl. vid utlåtandet avgivna, med II betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Larsson, Thorsten, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 38 punkten G, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. barntillsyn för studerandefamiljer

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av fru Hamrin-Thorell m. fl. vid utlåntag av avgivna, med II betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Lursson, Thorsten*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 81;

Nej — 34.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Därefter bifölls på gjord proposition utskottets hemställan i punkten H.

Ang. barntillsyn för studerandefamiljer

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till studiebidrag m. m. för budgetåret 1969/70, i vad propositionen hänvisats till statsutskottet, jämte motioner.

Sedan Kungl. Maj:t i propositionen nr 1 beräknat medel för nedannämnda ändamål, hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 16, under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över utbildningsärenden för den 21 februari 1969, föreslagit riksdagen att, såvitt nu vore i fråga, för budgetåret 1969/70 anvisa till Studiebidrag m. m. ett förslagsanslag av 493 000 000 kronor och till Allmänna studielånefonden ett investeringsanslag av 111 000 000 kronor.

I de likalydande motionerna I: 928, av herr *Wallmark*, och II: 1062, av herr *Björck* i Nässjö, hade anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte

hemställa att Kungl. Maj:t måtte framlägga förslag om den framtida finansieringen av barntillsynen för studerandefamiljer i enlighet med vad i motionerna anförts.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåntag av avgivna orsaker hemställt,

1. att riksdagen måtte till Studiebidrag m. m. för budgetåret 1969/70 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 493 000 000 kronor,

2. att riksdagen måtte till Allmänna studielånefonden för budgetåret 1969/70 på kapitalbudgeten under statens utlåningsfonder anvisa ett investeringsanslag av 111 000 000 kronor,

3. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 928 och II: 1062.

Reservation hade avgivits, utom av annan, beträffande frågan om bestridande av kostnaderna för barntillsyn för studerandefamiljer, av herrar *Virgin* (m), *Ottosson* (m) och *Nordstrandh* (m) samt fröken *Ljungberg* (m), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 3 hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 928 och II: 1062 som sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anført angående barntillsyn för studerandefamiljer.

Herr **WALLMARK** (m):

Herr talman! I anslutning till proposition nr 16, som också berör barntillsynen för studerandefamiljer, har herr *Björck* i andra kammaren och jag i denna kammare tagit upp den frågan. Bakgrunden är kanske i och för sig inte så märkvärdig. Det är de stora problem som framför allt de större utbildningsorterna har med att klara barntillsynen.

En arbetsgrupp har diskuterat dessa frågor och kommit fram till att den inte vill vara med om ändringar i de nuvarande reglerna. Tanken på ett speciellt

statligt stöd till utbildningsorterna avvisas av gruppen och nu även av utskottet, och därför har till utskottets utlåtande fogats en reservation. Alla parter tycks vara överens om att det är primärkommunerna som bär ansvaret för barn tillsynen och även skall göra det i fortsättningen. Vidare är väl alla ense om att man inte skall försöka få fram några slags kategorier.

Lika uppenbart är emellertid att staten, som svarar för de sociala insatserna för de studerande vid universitet och högskolor, också har skyldighet att bereda möjlighet för dem som är gifta att bedriva sina studier på ett tillräckligt rationellt sätt. En oundviklig uppgift är härvid att hjälpa barnfamiljerna med barn tillsynen.

Reservanterna har speciellt stött sig på Kommunförbundets yttrande, i vilket framhålles att det inte är rimligt att utbildningsorterna ensamma skall klara kapitalinvesteringar och driftkostnader för ett mycket stort antal barn. Kommunförbundet kritiserar också arbetsgruppen för att den har bedömt behovet alldeles för lågt och vidare för att den inte har försökt lösa den ekonomiska frågan. Utredningsgruppen har snuddat vid tanken på att värdkommunen skulle kunna dela kostnaderna med andra kommuner ungefär på samma sätt som inom det ordinarie skolväsendet, när det gäller exempelvis gymnasierna och högstadierna. Gruppen har emellertid avvisat den tanken, och det gör också Kommunförbundet, som anser att detta är en statlig angelägenhet. Förbundet ställer alltså krav på ett särskilt statsbidrag för dessa kommuner, något som inte enbart skulle vara till gagn för de studerande ungdomarnas barn utan också när det gäller att tillgodose kommunernas totala behov av daghemsplatser. Avsikten är ju inte att diskriminera något slags vårdbehov.

Reservanterna har inte velat gå så långt att de lagt fram något konkret förslag. De har emellertid sagt att det är nödvändigt att denna fråga blir föremål

Ang. barntillsyn för studerandefamiljer för analys och översyn. Framför allt sedan vi genomfört den utbildningsreform inom den filosofiska fakulteten som kräver att de studerande verkligen följer de av riksdagen fastlagda studietiderna är det nödvändigt att också undanröja de hinder som finns för studerande med barn.

Vi har därför velat nöja oss med att riksdagen bör uttala sin principiella anslutning till linjen med ett särskilt statsbidrag, men att en utredning bör få arbeta vidare med problemet och att vi skall ge detta till känna för Kungl. Maj:t. Jag är, herr talman, angelägen att betona att det är nödvändigt att vi i någon lämplig form löser problemet, om vi över huvud taget skall klara studiefrågan för studerandefamiljer med barn.

Herr talman! Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till reservationen av herr Virgin m. fl.

Herr LARSSON, HERBERT, (s):

Herr talman! Statsutskottet har vid sin behandling ej funnit skäl att tillstyrka det motionspar som herr Wallmark nyss har talat om i anslutning till den reservation som föreligger i detta ärende.

Samtliga ledamöter i utskottet, utom moderata samlingspartiets, har gett sin anslutning till propositionen, medan reservanterna anser att riksdagen skall för Kungl. Maj:t ge till känna vad reservanterna anfört angående barntillsyn för studerandefamiljer.

Redan i statsutskottets utlåtande nr 5 under punkten 11 angående bidrag till barnstugor anförde utskottet att en översyn av bidragssystemet har påbörjats inom socialdepartementet. Därför yrkade utskottet vid det tillfället avslag på då föreliggande motionspar.

Utskottet hänvisar nu i sitt yttrande till det refererade utlåtandet och framhåller att föredragande statsrådet i proposition nr 16, till vilken de båda nu aktuella motionerna är knutna, har understrukit att anordnandet och driften

Ang. barntillsyn för studerandefamiljer

av institutioner för barntillsyn är en kommunal uppgift, vartill statligt stimulansstöd utgår, och uttalat att några särskilda högre statsbidrag ej bör utgå för anordnande av daghemsplatser som utnyttjas av studerande.

Utan att nu närmare ingå på frågan om daghemmen bör det väl ändå ifrågasättas om man i fortsättningen skall uppföra särskilda daghem för studerandefamiljer. Statsrådet tar för övrigt i propositionen upp frågan om barntillsynen och refererar till vad arbetsgruppen inom utbildningsdepartementet anfört, nämligen att särskilda kategoridaghem för barn till studerande ej bör inrättas. Majoriteten inom gruppen har även uttalat sig mot tanken på ett särskilt statsbidrag för platser som utnyttjas av barn till studerande.

Herr Wallmark motiverar sedan ytterligare den reservation som föreligger. Han understryker, vilket är riktigt, att det är primärkommunerna som har det totala ansvaret. Men han framhåller också svårigheterna för de studerande.

Jag kan till viss del instämma i herr Wallmarks synpunkter, men eftersom en utredning pågår, som skall göra en översyn på dessa områden, har utskottet inte funnit anledning att nu följa reservanternas förslag.

Jag ber, herr talman, att med det anförda få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp):

Herr talman! Jag skulle bara vilja kort förklara varför jag inte har biträtt reservationen.

Jag har helt enkelt resonerat på det sättet att universitetsorterna sannerligen inte är de sämst lottade kommunerna i detta land. Många andra kommuner, för att inte säga de flesta, är i ett betydligt besvärligare läge än de kommuner där det finns universitet.

När andra avdelningen i statsutskottet för några år sedan hade att ta ställning till förslaget om universitetsfilia-

ler fick vi i avdelningen åka land och rike omkring och besöka en hel rad av de städer som var spekulanter på en universitetsfilial. Vi hörde då sannerligen aldrig talas om att det skulle utgöra någon som helst börda för en stad att få en universitetsfilial, vilken man naturligtvis räknade med i framtiden skulle växa ut till ett universitet. Tvärtom var man överallt där vi gjorde besök på det klara med att man både direkt och indirekt skulle ha en betydande fördel av att få ett universitet inom sin stads hank och stör. Man måste naturligtvis då också ha räknat med problemet beträffande daghemsplatser och varit beredd att lösa det.

Jag har alltså, herr talman, resonerat som så att om vi skall gå fram med ökad hjälp till kommunerna är det sannerligen inte universitetskommunerna som i första hand behöver ett stöd.

Herr WALLMARK (m):

Herr talman! Får jag först säga till herr Larsson, för att det inte skall föreligga några missförstånd, att jag icke har talat för några speciella kategoribarndaghem. Vi har också understrukt i motionen att vi icke avser några sådana. Det finns heller ingenting i reservationen som pekar i den riktningen. Primärkommunen är huvudansvarig för barntillsynen, och de grupper varom nu är fråga skall konkurrera på likvärdiga villkor med andra grupper.

Härmed kommer jag över till den fråga som herr Andersson berörde, nämligen att universitetsorterna, som växer med en så väldig kraft på grund av den utomordentligt snabba tillströmningen, har blivit skyldiga att ta på sig betydande utgifter för att klara universitetet över huvud taget. Resultatet har blivit att just i dessa kommuner möjligheterna att ordna barntillsynen är mycket små. Det är den besvärligaste frågan av alla. Detta understryks av att Kommunförbundets styrelse, som består

av framstående politiker från alla partier, enhälligt har sagt ifrån att den enda lösningen på detta problem är att det fåtal orter, som det här är fråga om, får ett särskilt bidrag så att de kan bjuda ut ett väsentligt större antal daghemsplatser än de nu har möjlighet att göra.

Jag beklagar att vi har blivit ensamma om att underteckna denna reservation. Den väg som statsrådet har pekat på och som majoriteten har anslutit sig till ger inte någon lösning, vilket alltså innebär att frågan måste komma tillbaka igen i en eller annan form. Detta är bara ett på stället marsch och problemet kommer att accentueras i allra högsta grad, eftersom vi i höst börjar genomföra den nya PUKAS-reformen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, yttrade, att med anledning av föreliggande yrkanden propositioner beträffande utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan komme att framställas först särskilt angående punkterna 1 och 2 samt därefter särskilt rörande punkten 3.

På gjord proposition bifölls vad utskottet hemställt i punkterna 1 och 2.

Därefter gjorde herr förste vice talmannen enligt de avseende punkten 3 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Virgin m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Wallmark begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

5 Första kammarens protokoll 1969. Nr 23

Ang. åtgärder för att främja fritidsfisket

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 51 punkten 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Virgin m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Wallmark begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 93;

Nej — 20.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden och memorial:

nr 47, i anledning av motioner om barnbidrag till svenskar i u-landstjänst;

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i värnpliktslagen den 30 december 1941 (nr 967) jämte i ämnet väckt motion; och

nr 54, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Ang. åtgärder för att främja fritidsfisket

Föredrogos ånyo tredje lagutskottets utlåtande nr 32, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för att främja fritidsfisket, m. m.

Ang. åtgärder för att främja fritidsfisket i vad propositionen hänvisats till lagutskott jämte motioner i ämnet, dels motioner om vidgad rätt till fritidsfiske.

Genom en den 28 februari 1969 dagtecknad proposition, nr 42, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden och lagrådets protokoll, föreslagit riksdagen att

dels antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om ändring i lagen den 5 maj 1960 (nr 130) om fiskevårdsområden,

2) lag om ändring i lagen den 1 december 1950 (nr 596) om rätt till fiske,

dels bifalla de förslag i övrigt, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Propositionen hade hänvisats till lagutskott såvitt den avsåge ändringar i lagen om fiskevårdsområden och lagen om rätt till fiske samt i övrigt till jordbruksutskottet.

I propositionen hade, såvitt nu vore i fråga, föreslagits vissa ändringar i lagen om fiskevårdsområden och lagen om rätt till fiske i syfte att underlätta bildandet av fiskevårdsområden och skydda fiskbeståndet.

Enligt 6 § i Kungl. Maj:ts förslag till lag om ändring i lagen om fiskevårdsområden erfordrades, om fiskevårdsområde skulle omfatta oskiftat fiske med flera delägare, samtycke från minst en delägare inom varje sådant skifte. En i tredje stycket sista punkten införd dispensregel innebar emellertid, att fiskevårdsområde skulle kunna bildas utan sådant samtycke om särskilda skäl föreläge.

Enligt nuvarande lydelse av 15 § lagen om fiskevårdsområden tillkomme rätten att göra ansökan om bildande av fiskevårdsområde endast delägare. I syfte att öka takten i fråga om tillkomsten av fiskevårdsområden föresloges i propositionen, att initiativrätten skulle utvidgas till att avse även staten och kommunen.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande i anledning av denna väckta motioner, nämligen

A. de likalydande motionerna I: 953, av herr *Ohlsson, Ebbe*, och herr *Svenungsson*, samt II: 1093, av herr *Hedin m. fl.*, i vilka motioner anhållits, att vid behandling av propositionen nr 42 riksdagen måtte godkänna Kungl. Maj:ts förslag med den ändringen, att 11 § gåves följande lydelse: »Utan delägars samtycke må upplåtelse ej ske av delägarens hela fiske eller eljest av fiske, som han med ensamrätt äger eller brukar eller såsom särskild lott tilldelats honom»;

B. de likalydande motionerna I: 954, av herr *Pettersson, Karl*, och herr *Strandberg*, samt II: 1097, av herr *Pettersson* i Gäddvik, i vilka motioner, såvitt de hänvisats till lagutskott, yrkats, att riksdagen vid behandling av propositionen nr 42 skulle besluta att godkänna Kungl. Maj:ts förslag till lag om ändring i lagen den 5 maj 1960 (nr 130) om fiskevårdsområden med den ändringen att 6 § tredje stycket sista punkten utginge;

C. de likalydande motionerna I: 955, av herr *Pettersson, Karl*, och herr *Strandberg*, samt II: 1096, av fru *Kristensson* och herr *Petersson* i Gäddvik, i vilka motioner föreslagits, att riksdagen vid behandling av propositionen nr 42 skulle avslå densamma till den del som avsåge förslag till lag om ändring i lagen den 1 december 1950 (nr 596) om rätt till fiske;

D. motionen II: 1094, av herr *Hedin m. fl.*, vari hemställdes, att riksdagen vid behandling av propositionen nr 42 måtte besluta, att 15 § i lagen den 5 maj 1960 (nr 130) om fiskevårdsområden skulle erhålla oförändrad lydelse.

Vidare hade utskottet behandlat två fristående motioner, nämligen de likalydande motionerna I: 146, av herr *Augustsson* och fru *Landberg*, samt II: 167, av herr *Persson* i Skänninge *m. fl.*, i vilka yrkats, att riksdagen skulle besluta att hos Kungl. Maj:t begära över-

syn av lagen om rätt till fiske samt framläggande av förslag som gäve allmänheten möjligheter till fritidsfiske på enskilt vatten även vid södra och mellersta delarna av rikets ostkust.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 954 och II: 1097 såvitt avsåge 6 § i det vid propositionen nr 42 fogade förslaget till lag om ändring i lagen den 5 maj 1960 (nr 130) om fiskevårdsområden bifalla propositionen i denna del;

B. att riksdagen måtte med avslag på motionen II: 1094 bifalla propositionen såvitt avsåge 15 § nämnda lag;

C. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 953 och II: 1093 antaga det vid propositionen fogade förslaget till lag om ändring i lagen om fiskevårdsområden i övrigt;

D. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 955 och II: 1096 bifalla propositionen såvitt avsåge lagen den 1 december 1950 (nr 596) om rätt till fiske; samt

E. att motionerna I: 146 och II: 167 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade anförts

vid A i utskottets hemställan

I. av herrar *Ebbe Ohlsson* (m) och *Hedin* (m), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under A hemställa, att riksdagen måtte — med förklaring att förslaget till lag om ändring i lagen den 5 maj 1960 (nr 130) om fiskevårdsområden icke kunnat oförändrat bifallas — med bifall till motionerna I: 954 och II: 1097 såvitt avsåge 6 § denna lag antaga i reservationen infört förslag till lydelse av paragrafen;

vid B i utskottets hemställan

II. av herrar *Ebbe Ohlsson* (m) och *Hedin* (m), vilka ansett, att utskottets

Ang. åtgärder för att främja fritidsfisket yttrande i viss angiven del bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under B hemställa, att riksdagen måtte — med förklaring att förslaget till lag om ändring i lagen om fiskevårdsområden icke kunnat oförändrat bifallas — med bifall till motionen II: 1094 antaga i denna reservation infört förslag till lydelse av 15 § denna lag;

vid C i utskottets hemställan

III. av herrar *Grebäck* (cp), *Ebbe Ohlsson* (m), *Ernulf* (fp), *Tobé* (fp), *Hedin* (m) och *Josefson* i Arrie (cp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort hava den avfattning, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under C hemställa, att riksdagen måtte — med förklaring att förslaget till lag om ändring i lagen om fiskevårdsområden icke kunnat oförändrat bifallas — med bifall till motionerna I: 953 och II: 1093 för sin del antaga förslaget i de delar som ej berörts under A och B med de ändringarna, att ingressen och 11 § i lagen erhöles i reservationen angiven lydelse.

Herr **OHLSSON, EBBE**, (m):

Herr talman! Vi är alla ense om fritidsfiskets stora betydelse som en källa till rekreation för en betydande del av befolkningen. Vi kan också vara ense om att det behövs ett stöd från det allmännas sida för att främja fritidsfisket, särskilt när det gäller tillgången till vatten med goda fiskbestånd. Vårt land är ju i detta hänseende väl gynnat genom långa kuster och rikedom på sjöar och fiskrika älvar.

I mitt hemlän har under de senaste åren bildats ett antal fiskevårdsföreningar, men endast ett enda fiskevårdsområde. I den mån som det är möjligt att på frivillig väg bilda fiskevårdsföreningar som ideella föreningar så är detta, i den mån enighet nås, ett både smidigt och enkelt förfarande, som jag själv har mångårig erfarenhet av från, om jag så får säga, min egen sjö. Vi är

Ang. åtgärder för att främja fritidsfisket

där tack vare föreningen och korffiske-systemet vid både god kassa och riklig fisk i sjön.

Det finns alltså all anledning att i fortsättningen stimulera intresset för en sådan form av fritidsverksamhet, som vi kan kalla den. Men jag är också helt medveten om att det fordras både samarbetsvilja och tolerans och inte minst insikt om det goda syftet från strandägarnas sida för att en ideell förening i denna form skall vinna framgång. Det skall erkännas att i många fall har denna form misslyckats. Att man då vill finna andra former är ganska naturligt.

År 1960 fick vi lagen om fiskevårdsområden. Det är denna lag som man i proposition nr 42 vill skärpa i flera avseenden, inte oväsentliga. Det beror närmast på att intresset för fiskevårdsområdena varit minimalt och starten varit dålig och inte motsvarat förväntningarna. En väsentlig förändring sker nu i 6 §, där det föreslås att fiskevårdsområde skall kunna bildas utan att samtycke finnes från berörda fiskerättsägare, om det finns skäl för ett sådant bildande. Det innebär att staten — i detta fall närmast fiskeriintendenten och lantbruksnämnden, men också kommunerna — kan få initiativrätt. Visserligen tillstyrker flertalet remissinstanser förslaget, men många går också emot det, t. ex. hovrätten för Övre Norrland. Fiskeristyrelsen avstyrker förslaget om initiativrätt på annat sätt än genom delägarna och säger bl. a. att de psykologiska skäl som låg till grund för departementschefens avvisande ställningstagande år 1960 alltså väger tungt. Man må kunna säga att den tveksamheten är frimodigt framförd i propositionen.

Kritik mot förslaget framförs också av länsstyrelsen i Norrbottens län och fiskeriintendenten i Övre norra distriktet.

RLF avstyrker förslaget och uttalar att ett officialinitiativ kommer att få en effekt motsatt den avsedda.

Jag skall inte ta upp tiden med att

utveckla några synpunkter här ytterligare, utan nöjer mig med att konstatera att reservanternas delar yrkandena i motionerna I: 954, av herr Karl Petersson och herr Strandberg, och II: 1097, av herr Petersson i Gäddvik, om att 6 § tredje stycket sista punkten skall utgå. Den lyder: »Saknas samtycke som avses i första stycket andra punkten, må fiskevårdsområdet likväl bildas, om särskilda skäl föreligga.» Det stycket vill vi ha bort.

Vid B i utskottets hemställan reserverar vi oss och vill att utskottet skulle ha godtagit 15 § i oförändrat skick, där det heter: »Fiskevårdsområde må bildas allenast efter ansökan av delägare. Ansökningen skall vara skriftlig och ingivas till länsstyrelsen.»

Denna reservation bygger på motion II: 1094, undertecknad av representanter för moderata samlingspartiet och centerpartiet.

Till sist yrkar jag vid C i utskottets hemställan bifall till reservationen III av herr Grebäck m. fl. Denna reservation utgör ett stöd åt rättssäkerheten, då vi menar att upplåtelse ej må ske av en delägars hela fiske som han äger eller brukar med ensamrätt utan hans samtycke.

De nya röstningsbestämmelserna innebär att den enskildes rättsskydd försvagas i samband med bildandet av fiskevårdsområden och upplåtelse av fiskerätt.

Herr talman! Jag yrkar alltså bifall till reservationerna I, II och III.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! Propositionens syfte att underlätta tillkomsten av fiskevårdsområdena godtas av både utskottsmajoriteten och reservanternas.

Reservation III vill emellertid i ett avseende förbättra den enskildes fiskerättshavarens ställning när ett fiskevårdsområde bildas.

Enligt 11 § såväl i nu gällande lag som i propositionens lagförslag gäller som huvudregel att den enskildes fiske-

rättshavaren inte mot sin vilja kan fråntas rätten att fiska i samband med att fiskevårdsområde bildas eller under områdets bestånd. Men detta skydd gäller inte om fisket saknar betydelse för fiskerättshavarens försörjning.

Reservanterna menar nu att de ökade möjligheter som propositionen ger att tvinga en fiskerättshavare in i ett fiskevårdsområde mot hans vilja bör kompenseras med att han får en ovillkorlig rätt att fortsätta med sitt fiske även sedan fiskevårdsområdet bildats. Givetvis måste man finna sig i de regler ur fiskevårdssynpunkt som kan stadgas, men det är en sak för sig. Reservanterna anser att han skall vara garanterad att få behålla sitt fiske, inte bara om han behöver det för sin försörjning utan även eljest.

Jag skall ge ett exempel för att något belysa vad vi reservanter menar.

Antag att ett bolag jämte några enskilda personer äger fiskerätten i en sjö tillsammans med en person som utövar sin fiskerätt som fritidshobby. Den senare delägaren motsätter sig bildandet av ett fiskevårdsområde. Han har inget intresse av det, men han blir enligt de nya reglerna överröstad och tvingas således in som medlem i fiskevårdsområdet.

Så långt anser vi reservanter att allt är i sin ordning. Fiskevården i sjön beräknas nämligen bli förbättrad genom bildandet av fiskevårdsområden, och detta är till nytta för alla delägare.

Antag vidare att bolaget vill utnyttja sjön som avkopplingsplats för utländska affärsförbindelser, vilka man vill ge tillfälle att fiska i en vacker miljö, medan affärskontrakten diskuteras; det är ett fullt lojalt och korrekt syfte sett ur bolagets synpunkt. Om bolaget med hjälp av andra delägare inom fiskevårdsområdet bestämmer att allt fiske skall förbehållas bolagets tjänstemän och gäster så behöver inte heller det i och för sig vara något otillbörligt. Tvärtom kan det anses vara ett naturligt önskemål från bolagets sida.

Ang. åtgärder för att främja fritidsfisket

Vi reservanter anser emellertid — i varje fall har jag med detta exempel velat göra min ståndpunkt gällande — att det vore orätt mot den enskilde fiskerättsinnehavaren att berövas rätten att fiska i sitt eget fiskevatten. Därför föreslår vi att han skall få behålla denna rätt oavsett försörjningssynpunkten. Även ett hobbyfiske kan vara av ett väsentligt värde för den enskilda människan, vare sig han utövar det som avkoppling från sin verksamhet eller om han t. ex. är pensionär, har dragit sig tillbaka och kanske har fiske som huvudsaklig sysselsättning.

Nu kan man invända att denna olyckliga situation kanske inte uppstår i så många fall, dvs. där övriga delägare inte vill ge den enskilde personen hans fiskerätt. Men det kan i alla fall tänkas bli fallet, och om det är så ovanligt som det görs gällande då borde betänkligheterna mot den enskildes fiskerätt i motsvarande grad minska.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservation III.

Herr PETERSSON, KARL, (m):

Herr talman! Som motionär vill jag med anledning av motionerna I: 955 och II: 1096 be att få framföra de synpunkter som legat bakom motionsyrkandet mot en straffskärpning för olovligt fiske.

I proposition nr 42 föreslås att straffsatserna för olovligt fiske skall jämföras med dem som gäller för olaga fiske, dvs. att fängelsestraff upp till sex månader skall kunna utkrävas. Redan nu gäller detta straff för olovligt fiske — dvs. en högsta straffsats om sex månader — under förutsättning att brottet består i att vederbörande fångat särskilt värdefull fisk, utövat fisket i större omfattning eller bedrivit det vanemässigt.

Den i propositionen föreslagna ändringen kommer således att innebära den förändringen, att även de mindre och bagatellartade överträdelserna när det

Ang. åtgärder för att främja fritidsfisket gäller olovligt fiske kan medföra straff ända upp till sex månader. Dessutom kan lagändringen medföra att även för dessa mindre förseelser kroppsvisitation och husrannsakan kan komma i fråga.

I motionen framhålles att mindre förseelser mot gällande lagbestämmelser bör bedömas mildare från de beslutande myndigheternas sida. Det har också påpekats i olika sammanhang att s. k. bagatellartade brott inte bör bli föremål för rättslig påföljd. De förseelser det här är fråga om, olovligt fiske, kan i många fall bedömas som bagatellartade och beroende på svårbedömda faktorer.

Jag vill, herr talman, redovisa ett exempel från de aktuella fall som ligger till grund för mitt motionsyrkande.

I ett tidningsreportage har redogjorts för ett besök hos en sågverksarbetare i dennes hem. Han hade arbetat i 52 år åt samma företag. Han började vid 15 års ålder och hade forsatt ända tills han blev pensionerad. Under hela sin anställningstid hade såväl han som övriga ortsbor fiskat i en intilliggande sjö. I denna sjö hade det inte varit fråga om någon fiskerätt, utan ortsborna fiskade där trots att bolaget ägde fiskerätten. Trots sin långa anställningstid i bolagets tjänst och trots att ortsborna sedan gammalt fiskat i denna sjö framtogs mannen såväl fisk som redskap vid fiske i sjön. Han återfick emellertid de beslagtagna redskapen när en tjänsteman från bolaget kom till polisstationen, där mannen redan befann sig. Mannen hade polisanmälts, och det kom så småningom ett strafföreläggande samt meddelande om att fiskredskapen var förverkade åt kronan.

Det finns många näraliggande exempel på olovligt fiske av liknande slag. Särskilt i de skogsbygder som jag kommer ifrån finns det många exempel på liknande fall av olovligt fiske. Därför kan en sådan skärpning av straffsatsen som föreslås i propositionen förefalla onödig, eftersom det enligt gällande lag

redan finns möjligheter till strängare straff vid grövre förseelser än det här är fråga om. En skärpning i enlighet med både propositionen och utskottets förslag kan i många fall leda till ytterligt besvärliga förhållanden för de inblandade, som i praktiken — och efter det exempel jag här nämnt — mer eller mindre oförskyllt kan komma att åtalas för olovligt fiske, trots att de sedan lång tid tillbaka utan påföljd fått utöva fiske, oaktat de egentligen inte skulle haft rätt därtill.

På grund av att utskottet inte funnit anledning ta hänsyn till de framförda argumenten och det är meningslöst att yrka bifall till mitt motionsyrkande avstår jag från ett sådant yrkande.

Jag vill instämma i herr Ohlssons yrkande om bifall till reservationerna, vid A i utskottets hemställan att minst en delägare inom varje oskiftat fiske med flera delägare ger sitt samtycke till bildande av fiskevårdsområde, vid B att initiativrätt icke tillägges staten eller kommun för bildande av fiskevårdsområde och vid C intagen ändring av ingressen till 11 § i lagen om fiskevårdsområde.

Fru LANDBERG (s):

Herr talman! De ändringar i lagen om fiskevårdsområden och i lagen om rätt till fiske som vi i dag har att behandla har till syfte att underlätta bildandet av fiskevårdsområden och skydda fiskbeståndet. Fiskevårdsområdets väsentliga ändamål är att möjliggöra ordnade fiskeförhållanden, ett rättvist utnyttjande av fisket och en god fiskevård inom ett vattenområde, där fiskerätten är splittrad på flera innehavare.

Även om fiskerättsinnehavarens intressen ställdes i förgrunden vid lagens tillkomst 1960, väntades den nya associationsformen också bli till fördel för fritidsfisket. Lagen om fiskevårdsområden har emellertid tillämpats i mycket blygsam omfattning, och antalet fiskevårdsområden har blivit färre än vad som förutsattes vid lagens tillkomst.

De nu föreslagna ändringarna i lagen har inriktats på att stimulera bildandet av fiskevårdsområden och att göra områdena lämpade för de avsedda ändamålen. Fiskevårdsområdena måste anses ha väsentlig betydelse för fritidsfisket genom att de skapar förutsättningar för tillkomsten av fler bättre organiserade och bättre skötta kortfiskeområden.

Såsom inledningsvis anförts, hör ordnade fiskeförhållanden och god fiskevård till syftena med bildandet av fiskevårdsområden. För att uppnå dessa syften i en hel sjö är det enligt utskottets mening nödvändigt att få med alla delägarna. Det må också framhållas att god fiskevård kommer alla delägarna till del. Utskottet finner på grund härav att den föreslagna bestämmelsen i 6 § tredje stycket sista punkten, som innebär att länsstyrelsen får möjlighet att bortse från spärregeln i 6 § första stycket, om särskilda skäl föreligger för att bilda fiskevårdsområde, är ändamålsenlig.

Med hänsyn till bl. a. fritidsfisket är det angeläget att fiskevårdsområden bildas i snabbare takt och i större omfattning än vad som nu är fallet. En till staten och kommunen utvidgad initiativrätt får anses utgöra ett av de viktigaste medlen för att nå detta mål. Utskottet vill i likhet med utredningen och departementschefen framhålla att dylikt officialinitiativ inte torde medföra några risker från rättssäkerhetssynpunkt med hänsyn till att, enligt lagens regler, det slutliga avgörandet i frågor om bildande och förvaltning av fiskevårdsområde helt ankommer på delägarna.

Enligt 11 § första stycket har delägare vetorätt mot upplåtelse av hela hans fiske liksom av fiske som han äger eller brukar med ensamrätt eller som tilldelats honom som särskild lott. Enligt andra punkten i nämnda lagrum gäller emellertid inte vetorätten om fisket saknar betydelse för delägarens försörjning.

Ang. åtgärder för att främja fritidsfisket

I propositionen föreslås nu en enhetlig straffskala som innefattar böter eller fängelse i högst sex månader. Förslaget har motiverats med att det föreligger behov av att skapa effektivare korrektiv mot olovligt fiske än vad nu gällande bestämmelser medger. Det sägs vidare stå i god överensstämmelse med det betraktelsesätt som numera är vägledande vid utformningen av straffbestämmelser inom specialstraffrättens område. Brottsbeskrivningarna kompletteras vidare med subjektiva rekvisit, vilket inte anses medföra ändring i gällande rätt. Utskottet finner i likhet med departementschefen att den ökade förekomsten och förändrade karaktären av olovligt fiske medför behov av den föreslagna skärpningen av straffbestämmelserna.

Med anledning av motionerna I: 146 och II: 167 är det angeläget att understrika följande uttalande i utskottsutlåtandet: »De föreslagna ändringarna i lagen om fiskevårdsområden kan antas bidra till att öka möjligheterna till fritidsfiske och samtidigt skapa garantier för en god fiskevård. Skulle den föreslagna lagstiftningen och de övriga förslag som framläggas i propositionen inte leda till önskat resultat får andra åtgärder övervägas. Härvid kan det självfallet bli aktuellt att ompröva bestämmelserna om rätt till frifiske på de kuststräckor som avses i motionerna. För närvarande bör dock inte företas någon åtgärd från riksdagens sida i frågan.»

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan komme att framställas först särskilt angående envar av punkterna A—C samt därefter särskilt rörande punkterna D och E.

Ang. åtgärder för att främja fritidsfisket

Därefter gjorde herr talmannen enligt de avseende punkten A framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ohlsson, Ebbe*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad tredje lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 32 punkten A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Ohlsson, Ebbe*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 91;

Nej — 22.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att det avstode från att rösta.

I fråga om punkten B, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ohlsson, Ebbe*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad tredje lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 32 punkten B, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Ohlsson, Ebbe*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 91;

Nej — 21.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vidare gjorde herr talmannen i enlighet med de beträffande punkten C förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ohlsson, Ebbe*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt

Ang. bidrag till bildande av fiskevårdsområden

efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad tredje lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 32 punkten C, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Ohlsson, Ebbe*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 61;

Nej — 52.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

På gjord proposition bifölls härefter vad utskottet hemställt i punkterna D och E.

Ang. bidrag till bildande av fiskevårdsområden

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för att främja fritidsfisket, m. m. jämte motioner, såvitt propositionen och motionerna hänvisats till jordbruksutskottet.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1 föreslagit riksdagen att till Lantbruksnämnderna anvisa ett förslagsanslag av 75 693 000 kronor. Kungl. Maj:t hade vidare i propositionen nr 42, under åberopande av utdrag av statsråds-

protokollet över jordbruksärenden för den 28 februari 1969, bland annat föreslagit riksdagen att godkänna de i propositionen förordade riktlinjerna för statens åtgärder för att främja fritidsfisket, samt medgiva, att för budgetåret 1969/70 statlig kreditgaranti för lån till åtgärder som främjade fritidsfisket finge beviljas intill ett belopp av 2 000 000 kronor.

I anledning av propositionen nr 42 hade väckts

dels de likalydande motionerna I: 954, av herr *Petersson, Karl*, och herr *Strandberg*, samt II: 1097, av herr *Petersson* i Gäddvik, såvitt nu vore i fråga,

dels motionen II: 1092, av herr *Eriksson* i Bäckmora m. fl.,

dels ock motionen II: 1095, av herr *Jönsson* i Ingemarsgården.

I motionen II: 1095 hade anhållits, att riksdagen måtte till bestridande av kostnaderna för statsbidrag för inrättande av fiskevårdsområden anvisa ett förslagsanslag av 100 000 kronor för budgetåret 1969/70.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte

1. godkänna de riktlinjer för statens åtgärder för att främja fritidsfisket som utskottet förordat i utlåtandet,

2. på riksstaten under nionde huvudtiteln till Lantbruksnämnderna för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 75 693 000 kronor,

3. medgiva, att för budgetåret 1969/70 statlig kreditgaranti för lån till åtgärder som främjade fritidsfisket finge beviljas intill ett belopp av 2 000 000 kronor,

4. avslå motionen II: 1095,

5. lämna motionen II: 1092 utan åtgärd,

6. anse motionerna I: 954 och II: 1097, såvitt de hänvisats till jordbruksutskottet, besvarade med vad utskottet i utlåtandet anfört.

Ang. bidrag till bildande av fiskevårdsområden

Reservation hade avgivits av herrar *Skårman* (fp), *Skagerlund* (fp), *Antby* (fp) och *Jonasson* (cp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 4 hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionen II: 1095 under nionde huvudtiteln till Bidrag till bildande av fiskevårdsområden för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 100 000 kronor.

Herr SKÅRMAN (fp):

Herr talman! Kungl. Maj:ts proposition nr 42, som kammaren nu har att ta ställning till, talar om åtgärder för att främja fritidsfisket. I jordbruksutskottets utlåtande nr 16 framhålles även att Kungl. Maj:t, på grundval av ett av fritidsfiskeutredningen avgivet betänkande, i propositionen framlägger förslag om ökade statliga insatser till främjande av fritidsfisket.

Vi reser vanter delar den uppfattning som kommer till uttryck i propositionen och som utskottsmajoriteten har, nämligen att man med tjänliga medel bör främja fritidsfisket, som blivit något av en folkrörelse. Vi menar emellertid att man inte kan kalla det att främja fritidsfisket, om pengar från de avgifter, som tas upp enligt 2 kap. 10 § i vattenlagen och som redan är destinerade och användes för att främja fisket genom forskning, försök och lokala fiskevårdsåtgärder, används för att främja en annan gren av fisketödet, nämligen bildandet av fiskevårdsföreningar. Man försämrar därmed på ena hållet för att förbättra på det andra.

Därjämte kan med fog ifrågasättas om avgifterna enligt 2:10 vattenlagen verkligen varit avsedda att utnyttjas på det föreslagna sättet. Avgifterna utdöms ju i samband med vattenregleringar och är enligt överenskommelse avsedda att främja sötvattensfisket såväl genom stöd av forskning som genom fiskodling och andra praktiska åtgär-

der. När det gäller fisket i havet får medlen i enlighet därmed endast nyttjas för vandringsfisken, dvs. lax och ål.

Vi har givetvis ingenting emot att bidraget till bildande av fiskevårdsföreningar höjs på föreslaget sätt från hittills högst 50 procent av kostnaderna till i fortsättningen i särskilda fall högst 80 procent. Det har visat sig att kostnaderna för den utredning som erfordras för bildande av fiskevårdsförening i många fall genom invecklade äganderättsförhållanden och höjda taxor blivit betydande och därför avskräckt intressenterna från att starta sådana mycket önskvärda utredningar. Ökade bidrag behövs därför som stimulans. Vi reser vanter menar däremot att bidragen skall beviljas genom ett direkt anvisat förslagsanslag, genom friska pengar. I annat fall kan man även befara att bidragen enligt 2:10 vattenlagen, vilka ju främst kommer från regleringsföretag i de nordsvenska älvarna, skulle slussas över från Norrland till företag i södra Sverige — och det är ju absolut inte avsikten.

Att beräkna hur stort belopp som kommer att erfordras är naturligtvis omöjligt på försöksstadiet. Vi yrkar därför på ett förslagsanslag av statsmedel på 100 000 kronor.

Herr talman! Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till den vid utlåtan det fogade reservationen.

Herr MOSSBERGER (s):

Herr talman! Motionärerna och reser vanterna säger att tillgången på avgiftsmedel enligt 2 kap. 10 § vattenlagen är knapp, och de menar att pengar skall anvisas över statsbudgeten. Som herr Skårman har sagt begär man i reservationen ett extra anslag på 100 000 kronor.

Avgiftsmedlen enligt 2 kap. 10 § vattenlagen används enligt av riksdagen godtagen praxis. Ungefär hälften går till fiskevårdande åtgärder av övervägande lokal betydelse, lika mycket går till

Ang. bidrag till bildande av fiskevårdsområden

forskning och försöksverksamhet på sötvattenfiskets område. Medlen får även användas till åtgärder av fiskefrämjande natur i havsområden.

Enligt beslut av 1960 års riksdag kan medlen även användas för statsbidrag till kostnader för att bilda fiskevårdsområden. Motivet härför är att det allmänna har intresse av sådan områdesbildning. Bidraget har vanligen varit högst 50 procent av de egentliga förräntningskostnaderna.

I avgifter inflyter cirka en miljon kronor per år. Ungefär lika mycket betalas ut årligen i bidrag. Härav har hittills mycket blygsamma belopp gått till bildande av fiskevårdsområden. Budgetåret 1967/68 var det sammanlagt 11 000 kronor.

Om fiskevårdsområden nu bildas i ökad takt till följd av det förbättrade statliga stödet till fiskevårdande åtgärder m. m. och till följd av ändringar i lagen om fiskevårdsområden, kan behovet av bidrag för ändamålet väntas öka. Därtill medverkar också höjningen av bidragsandelen till högst 80 procent. Det är emellertid ännu för tidigt att ifrågasätta någon annan finansieringsform för dessa bidrag. Närmare erfarenhet av bidragsbehovet bör nog avväntas.

Slutligen kanske jag kan nämna att enligt uppgift från fiskeristyrelsen finns f. n. ett odisponerat avgiftsmedelsbelopp på cirka en miljon kronor.

Herr talman, med dessa ord ber jag få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan komme att framställas först särskilt beträffande punkterna 1—3, därefter särskilt avseende punkten 4 samt vidare särskilt rörande punkterna 5 och 6.

På gjord proposition bifölls vad utskottet hemställt i punkterna 1—3.

Sedermera gjorde herr talmannen enligt de angående punkten 4 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Skärman* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 16 punkten 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Skärman* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 87;

Nej — 28.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Därefter bifölls på gjord proposition vad utskottet hemställt i punkterna 5 och 6.

Föredrogos ånyo tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss reglering av

Ang. utnyttjande av åkerjord

tillverkning av och handel med fodermedel avsedda för fisk; samt

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upphävande av förordningen den 8 maj 1942 (nr 341) med vissa bestämmelser angående nötboskapsaveln.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. utnyttjande av åkerjord

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 21, i anledning av motioner angående utnyttjande av åkerjord m. m.

Till jordbruksutskottet hade hänvisats följande av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

dels de likalydande motionerna I:20, av herr *Svenungsson*, och II: 25, av herr *Nilsson* i Agnäs, vari hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamma åtgärder i syfte att förhindra att odlad eller för odling lämplig jord användes på sådant sätt, att jordbruk och livsmedelsproduktion å densamma omöjliggjordes,

dels ock motionen II: 955, av herr *Hansson* i Skegrie, vari yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om föranstaltande av åtgärder för att vid riksplaneringen måtte beaktas målsättningen, att åkerjorden skulle komma till bästa möjliga användning med hänsyn till de krav som ställdes från såväl beredskapspolitiska som samhällsekonomiska synpunkter.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte

1. avslå motionerna I: 20 och II:25,
2. lämna motionen II: 955 utan åtgärd.

Reservation hade anförts av herrar *Skärman* (fp), *Carl Eskilsson* (m) och *Hermansson* (cp), fru *Hultell* (m) samt herrar *Skagerlund* (fp), *Hansson* i

Skegrie (cp), *Antby* (fp) och *Persson* i Heden (cp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 2 hemställa, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t

a. anhålla om åtgärder för att vid pågående riksplanering av markanvändningen måtte beaktas, att åkerjorden skulle komma till bästa möjliga användning med hänsyn till de krav som ställdes från såväl beredskapspolitiska som samhällsekonomiska synpunkter,

b. anhålla, att motionen II: 955 måtte överlämnas till bygglagutredningen för beaktande i dess fortsatta arbete.

Herr *SKÄRMAN* (fp):

Herr talman! En rad av våra större och expansiva städer har från början tillkommit såsom naturliga centra för köpenskap och kultur i en rik jordbruksbygd.

Det är väl självklart att utvecklingen av sådana centra inte får hindras av att även god åkermark tas i anspråk för samhällsbyggande, vilket för att använda det språkbruk Skånes regionplaneinstitut torgför ger en högre jordränta än praktiskt taget varje annan markanvändning.

Jag tror att den gode Henry George skulle le i sin grav om han visste att hans i många hänseenden så skamfilade jordräteteorier skulle utnyttjas i en debatt om markanvändningen i Sveriges riksdag år 1969.

Av bland annat anförda skäl har emellertid varken jordbruksutskottets majoritet eller vi reservanter, vilkas talan jag vill föra, kunnat binda oss vid de stränga kraven i motionerna I: 20 och II: 25. Där utsägs direkt att man vill förhindra att odlad eller för odling lämplig jord används på sådant sätt att jordbruk och livsmedelsproduktion omöjliggöres på densamma.

Vi står emellertid i dag — trots vår globala översikt genom internationella organ av typen FAO — inför en mycket

bisarr och splittrad världsbild. Vi vet att människor i stora områden svälter ihjäl av brist på föda. Samtidigt vet vi att de stora jordbruksnationerna tynges av produktionsöverskott, som dumpas ut på världsmarknaden och gör människornas äldsta och livsviktigaste näringsgren olönsam, så att den måste stöttas med regleringar i praktiskt taget alla länder. Vi vet att den jordbrukspolitik, som riksdagsmajoriteten beslutade 1967, innebär att av våra tre miljoner hektar åker cirka en tredjedel skall slås ut. Vi känner också till, genom jordbruksnämndens undersökningar, att vår beredskap vid en avspärrning eller vid eventuella nödar inte är så god som det förutsattes när 1967 års jordbrukspolitik beslutades. Tvärtom är bristerna på några områden oroväckande stora. Men frågan därom skall ju tas upp senare i ett annat sammanhang.

Hela denna splittrade världsbild borde mana till försiktighet, inte minst när det gäller hushållningen med den odlade eller odlingsbara jorden. Jag vill först som sist erkänna att jag inte delar den pessimism som min gode vän professor Georg Borgström givit uttryck för i tal och skrift. Men visst ligger det mycket i de larmsignaler han givit världen. Med andra ord, vi vet ytterst litet om framtiden. Vi vet inte om förnuftet får råda, om människornas utarmning och förgiftning av jorden kommer att fortgå.

Allt tyder därtill på att man bör handla försiktigt och framför allt förtänksam. Det blir fullt i kulturlandskapet när det förmörkas av granplantering och än värre när det öppna åkerlandet förbuskas. Vi vet även att matjorden förbrukas. Jorden finns emellertid kvar, den kan röjas och odlas upp på nytt samt åter bära intensiva skördar. Ja, en golfplan kan lätt liksom parkerna i England under krigen, fås att bära skördar. En med villor och hyreshus eller industribyggnader bebyggd åker är och förblir onyttig för livsmedelsproduktion; så även områden, där topogra-

Ang. utnyttjande av åkerjord
fin omskapats med hjälp av grävmaskiner och caterpillars.

Med den ovisshet om framtiden som jag antytt bör vi således i eget och våra efterkommandes intresse handla varligt. Romantik kallade en utskottsledamot mina synpunkter på denna fråga. Samma omdöme fick man ofta höra på 1940- och 1950-talen, när man talade eller skrev om vattnets och luftens nedsmutsning, om bevarande av en mänsklig livsmiljö, och därför tar jag betyget med ro — desto mer som det redan i praktisk gärning i vårt grannland Norge visats att man vid samhällsplanering såväl på riks- och regionala plan som i detaljplaneringen kan ta den hänsyn till våra produktiva jordar som vi reserveranter efterlyser; låt vara att Norge har blott 40-procentig självförsörjning med livsmedel och därjämte erfarenheter av svälten under ockupationen, vilket gör att man har en annan bedömningsgrund än vi.

Jordbruksutskottet hade således vid sin Norgeresa år 1967 tillfälle att ta del av planering och praktiskt plangenomförande i sådant syfte som reservationen avser.

Jag ber att få citera några rader ur en uppsats, som jag skrev efter denna resa: »Därför har man i Sandar radikalt vänt steken och utrett 'Jordbrukets muligheter i et pressområde'. Jordbrukskonsulent Andreas Galland har skrivit en 'melding' om planförsöket och försöksledare Ola Einevoll, som haft ansvaret för kartmaterialet, har i tidsskriften Norges vel 1967:2 publicerat en serie uppsatser under samlingsrubriken 'Arealdisponering i by og tettbygd'. Temat i inledningsuppsatsen är 'Betre å bu i åsen enn på flatlandet'. Han behandlar även problemen i en del andra 'pressområden' men vi koncentrerade våra studier i denna fråga huvudsakligen till Sandar. Man går således där radikalt på linjen att bevara inte bara åkerjorden utan all produktiv mark och planlägger den mindre värdefulla jorden för bebyggelse. Bergsprängning är

Ang. utnyttjande av åkerjord

inget problem i våra dagar menar man. Visst blir det längre ledningar men det har visat sig inte betyda alltför mycket ekonomiskt och ur miljösynpunkt gör man stora vinster. Vi kunde finna villa-grupper mitt inne i rationella, verkligt levande jordbruk med utsikt över gulnande sädesfält, grönskande betesmarker och betande djur.

Och, menade man, skulle hårda tider åter komma, då har vi inte förstört våra möjligheter att övervintra. Har vi varit alltför försiktiga och tänkt för mycket på framtiden, då är ingen skada skedd, då kan vi förtäta bebyggelsen i vårt pressområde och har reserver för allt nytt som kan komma.»

Givetvis kan i en riksplan, om denna skall tjäna sitt vägledande syfte, inga detaljer i fråga om markanvändningen tas upp. Så menar jag ej heller skall ske, men i riktlinjerna för riksplaneringen bör klara direktiv ges att, när realmöjligheter finns, man bör se till att för bebyggelse och industrilokalisering främst nyttja improduktiv mark och söka bevara den produktiva marken för en oviss framtid.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr MAGNUSSON (s):

Herr talman! Det utskottsutlåtande vi har att behandla bygger på motioner, som väcktes i början av årets riksdag. Motionärerna tar där upp frågan om markanvändningen och anser att vi är litet slösaktiga med vår jordbruksmark — att vi använder den till andra ändamål än tidigare.

Problemet är givetvis av stor omfattning, och det finns kanske anledning att beakta de synpunkter som framförts i motionerna, men på vissa punkter är motionärernas krav överdrivna. De fordrar t. ex. att all projektering av stadsdelar, villaområden och industriområden på åkerjord omedelbart skall avbrytas och att all förläggning av byg-

enskap till jord med hävd och odling eller till mark, lämplig för livsmedelsproduktion, skall förhindras.

Reservanterna går inte fullt så långt. Även om de instämmer i motionärernas yrkanden, har de dock förstått att detta är en väg, som vi har svårt att beträda. Det är stora intressen förknippade med uppbyggandet av våra samhällen, och det är stora ekonomiska intressen som måste tillvaratas. Därför säger reservanterna att de nöjer sig med att föreslå att riksdagen hemställer hos Kungl. Maj:t att under den pågående planeringen skall de synpunkter som reservanterna har framfört i sin skrivning tas i beaktande. Det är en stor skillnad mellan de krav som motionerna innehåller och de krav som framläggs i reservationen. Vi borde ha kunnat bli överens om dessa ting i utskottet. Utskottets majoritet har också sagt att den jord som skall användas för livsmedelsproduktion bör bevaras. I den mån det finns alternativ till stadsbebyggelse på annan mark än jordbruksmark skall den i första hand användas.

Vi är alltså överens om att vi inte skall förstöra jord om det inte är nödvändigt och frågan kan lösas på annat sätt. Jag förmodar att reservanterna har ungefär samma uppfattning. Skillnaden är den att reservanterna vill skriva till Kungl. Maj:t om detta, och vi anser att det icke är nödvändigt därför att dessa synpunkter är beaktade och kommer att beaktas. Det tas ingen mark i anspråk för bebyggelse utan planering. Det är kommunernas sak att göra planeringen. Lantbruksnämnderna får yttra sig över huruvida marken behövs för jordbruksändamål. Om det finns andra synpunkter, t. ex. naturvårdssynpunkter eller annat som kan vara av intresse i sammanhanget, så skall dessa beaktas. Jag tror att synpunkterna också observeras i den utsträckning det är möjligt.

Jag vill erinra om att skulle städerna byggas ut i ännu större omfattning än vad som nu sker så blir det ändå en

mycket liten del av den jordbruksmark som vi har i landet som behöver tagas i anspråk. För närvarande är ungefär 2 procent av den befintliga åkermarken tagen i bruk för bebyggelse. Om vi därtill betänker att vi har stora reserver i jordbruksmark i vårt land som nu inte kommer till användning, så finns det ingen anledning till oro.

I Norge är förhållandena helt annorlunda. Norge saknar jordbruksmark i större utsträckning och landets försörjningsgrad är, som herr Skårman påpekade, mellan 30 och 40 procent, medan vi ligger på ungefär 110 procent. Det är alltså en mycket stor skillnad.

Det finns reserver av jord överallt i vår värld, inte minst i Amerika. Vi får väl också räkna med att vi på jordbrukets område som på så många andra går mot en utveckling som kommer att göra det möjligt för människorna att finna sitt livsuppehälle även om vi skulle krympa jordarealen i Sverige.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr SKÅRMAN (fp):

Herr talman! Jag skall inte ta upp någon längre debatt i kväll om dessa mycket stora frågor. Jag vill tacka herr Magnusson, när han säger att vi befinner oss på samma linje i detta fall. Men jag vill säga att när han skildrar vissa yrkanden i en del motioner, talar han om motionsparet I: 20 och II: 25 som vi har tagit avstånd ifrån. I reservationen anföres att den fortsatta planeringsverksamheten inte bör bindas av så hårda föreskrifter som föreslås i motionerna I: 20 och II: 25, varför reservationerna avstyrker bifall till dessa motioner. Vi har således tagit avstånd från dem.

Det kan låta ganska litet med 2 procent som här nämnts, men även om det för tillfället skulle vara överskott på en så livsviktig vara som produktiv jordbruksmark, vet man inte hur det kommer att bli i framtiden. Vi har bl. a.

Ang. utnyttjande av åkerjord befolkningsutvecklingen att tänka på. Vi har haft goda skördeår, men det kan bli nödår, och vi bör inte slösa bort en tillgång som finns i landet.

Herr MAGNUSSON (s):

Herr talman! Det förhåller sig ungefär på det sätt som jag sade, att vi har kommit överens i utskottet om det mesta i föreliggande ärende och att vi är överens om att den motion det här gäller skall avstyrkas. Det är motionen som vi behandlar i riksdagen och det är motionen som har haft de yrkanden som här angetts. Att sedan utskottsmajoriteten och reservanterna kommit fram till att det som yrkas i motionen är orimligt stöder ju bara vad jag tidigare anfört.

Herr SKÅRMAN (fp):

Herr talman! En sista replik! Det är inte här fråga om motionen, utan om motionerna. Det ena motionsparet har vi reservanter tagit avstånd från. Den andra motionen innehåller vi skall överlämnas till bygglagutredningen för beaktande i dess fortsatta arbete.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande om bifall till reservationen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera punkten av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

På gjord proposition bifölls utskottets hemställan i punkten 1.

Därefter gjorde herr talmannen enligt de rörande punkten 2 framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemstäl-

Ang. överförande av mark till s. k. åkerreserv

lan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Skårman* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 21 punkten 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Skårman* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 63;

Nej — 51.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. överförande av mark till s. k. åkerreserv

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 22, i anledning av motioner angående överförande av mark till s. k. åkerreserv.

I de likalydande, vid 1969 års riksdag väckta motionerna I: 241, av herr *Larsson, Thorsten, m. fl.*, och II: 268, av herr *Hansson* i Skegrie *m. fl.*, hade yrkats, att riksdagen skulle besluta

a. att hos Kungl. Maj:t anhålla, att frågan om möjligheterna att inrätta en

särskild åkerreserv i enlighet med vad som anförts i motionerna måtte bli va föremål för allsidig utredning,

b. att lantbruksnämnderna skulle åläggas att söka kontakt med kommunernas natur- och miljövårdsorgan i enlighet med vad som anförts i motionerna, samt

c. att kommunerna skulle åläggas att till lantbruksnämnden i länet anmäla vilket kommunalt organ som ålagts att svara för natur- och miljövårdsfrågor inom kommunen.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

1. avslå motionerna I: 241 och II: 268, såvitt avsåge förslag om utredning beträffande åkerreserv,

2. lämna motionerna I: 241 och II: 268, såvitt i övrigt vore i fråga, utan åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1. av herrar *Skårman* (fp), *Carl Eskilsson* (m) och *Hermansson* (cp), fru *Hultell* (m) samt herrar *Skagerlund* (fp), *Hansson* i Skegrie (cp), *Berndtsson* (fp) och *Persson* i Heden (cp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 1 hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 241 och II: 268, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att frågan om inrättande av en åkerreserv i enlighet med vad i reservationen anförts måtte göras till föremål för allsidig utredning;

2. av herrar *Hermansson* (cp), *Skagerlund* (fp), *Hansson* i Skegrie (cp) och *Jonasson* (cp), vilka ansett att utskottets yttrande i viss angiven del bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 2 hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 241 och II: 268, såvitt i övrigt vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reser-

Ang. överförande av mark till s. k. åkerreserv

vanterna anført rörande formerna för kontakter mellan lantbruksnämnderna och kommunerna i naturvårdsfrågor.

Herr HERMANSSON (cp):

Herr talman! Vi har i årtal haft en betydande nedläggning av åker här i vårt land. Det sker ofta slumpmässigt och vi får ogrässspridning, igenväxta diken och en landskapsbild som förfulas och förbuskas.

En viss minskning av arealen är ofrånkomlig. Det gäller emellertid att uppmärksamt följa utvecklingen. Vi har nu akuta avsättningsproblem, som för dagen motiverar pågående åkernedläggning. Nuvarande överskott av vissa jordbruksprodukter är emellertid beroende på några ovanligt goda skördeår och får betraktas som tillfälliga. Vi vet att livsmedelsbehovet ute i världen samtidigt ökar snabbare än produktionen och att i framtiden en livsmedelskris kan uppstå. Under sådana förhållanden anser vi det äventyrligt att framdeles bli beroende av importerade livsmedel och livsmedelsråvaror.

Detta är bakgrunden till föreliggande fråga, väckt genom motion I: 241 och II: 268. Tanken bakom motionerna är att åstadkomma en s. k. jordbank eller åkerreserv. Det skulle innebära möjligheter att relativt snabbt anpassa oss till dagens överskottsproblem, att genom en återhållen produktion ge möjligheter till att natur- och miljövårdsynpunkter effektivare kan beaktas samt att senare, om så skulle erfordras, återföra markreserverna till produktionen.

Vi vet att man i USA har prövat jordbank eller arealkvotering ett flertal år. Det gäller dels en kortsiktig arealreserv, dels en långsiktig s. k. conservation reserv. Detta långsiktiga program omfattade fyra å fem miljoner hektar år 1967, och man räknar med en avsevärd ökning, till cirka 20—30 miljoner hektar åker, för att det skall bli ett verkamt medel.

Inom EEC räknar man med att den

nuvarande arealen, cirka 70 miljoner hektar, skall minska med 5 miljoner hektar fram till år 1980.

Även i Finland planerar man ett åkerreserveringssystem, som väntas bli antaget av den finska riksdagen. Man beräknar att i Finland 100 000 hektar åker kommer att ingå i systemet efter två år. Den årliga kostnaden skulle då bli 25 miljoner mark. Besparingen i form av minskat exportstöd antas bli 45 miljoner mark.

Detta är siffror utarbetade av en arbetsgrupp, som har haft till uppgift att till 1968 års jordbrukspriskommitté redovisa för- och nackdelar med olika former av jordbank och slaktpremier. Denna arbetsgrupp har, tycker jag, kommit fram till ganska intressanta slutsledningar.

Sammanfattningsvis uttrycker sig gruppen sålunda: »En långsiktig arealreserv kan om den har betydande omfattning och tekniskt är rätt utformad vara ett verksamt medel för en produktionsanpassning. Rätt utformad kan den också få andra positiva effekter.»

Man har också gjort följande definition och målsättningar:

»Att medverka till produktionsanpassning, att förbättra eller stabilisera ingående brukares inkomstsituation under avtalsperioden, att förbättra individens valmöjligheter, att underlätta omställningen för vissa grupper, att långsiktigt bibehålla en önskad landskapsbild och tillgodose behovet av mark för fritidsändamål, att beakta regionala konsekvenser.»

Detta är ett intressant program som vore värt att ytterligare utreda. Föreliggande spørsmål var uppe till diskussion vid de nyligen avslutade prisöverläggningarna. Bland annat på grund av tidsbrist kunde frågan då inte föras vidare.

Med de motiveringar som jag här har anført ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservation 1 vid föreliggande jordbruksutskottsutlåtande nr 22.

Vad sedan gäller reservation 2 vid

Ang. överförande av mark till s. k. åkerreserv

samma utskottsutlåtande, som gäller ett mera utvecklat samråd mellan lantbruksnämnderna och kommunerna i naturvårdsfrågor, där vi önskar fastare normer i dessa avseenden, hemställer jag om bifall till denna reservation.

Herr **MOSSBERGER** (s):

Herr talman! Motionärerna delar upp sin hemställan i tre att-satser. I den första att-satsen krävs en utredning, och samma krav framförs i den första reservationen till utskottets utlåtande. I den andra att-satsen kräver motionärerna att lantbruksnämnderna skall åläggas att söka kontakt med kommunernas natur- och miljövårdsorgan, innan åtgärder vidtages som kan innebära nedläggning av ett jordbruk. Den satsen passar ihop med den andra reservationen. I den sista att-satsen vill motionärerna att kommunerna skall åläggas att till lantbruksnämnderna anmäla vilket kommunalt organ som svarar för natur- och miljövårdsfrågorna inom kommunen.

Vad beträffar den första punkten, den som avser en s. k. jordbank, är det klart att det handlar om en väg som kan vara framkomlig och som kan verka lockande vid första påseendet. Det är riktigt vad herr Hermansson anförde, nämligen att Förenta staterna sedan ett antal år har tillämpat ett sådant system, men jag vågar säga att det inte bara varit positiva erfarenheter från det hållet.

Det är också så, att 1960 års jordbruksutredning övervägde frågan om inrättande av en jordbank, men om det var tidsnöden som gjorde att utredningen inte lämnade något förslag på den punkten vet jag inte. Jag tror att orsaken snarast var den att det inte fanns några förutsättningar att lösa frågan på det sättet. Det kan också nämnas att den här frågan berörts något i betänkandet rörande den s. k. jordhävdslagen.

Herr Hermansson påpekade vidare, vilket också är riktigt, att finska rege-

ringen lagt fram ett förslag som innebär att markägare skulle få ersättning efter vissa förutsättningar, om de förband sig till att lägga vissa arealer i en s. k. åkerreserv. Jag känner tyvärr inte närmare till det förslaget och kan således inte kommentera det närmare, men jag tror inte att man kan göra jämförelser mellan Finland och Sverige i det här fallet.

Jag vill inte förneka att det, som jag tidigare nämnt, kan vara en väg att minska avsättningsproblemen i fråga om vissa jordbruksprodukter, om man inrättar en jordbank, men det hela är naturligtvis till syvende och sist en ekonomisk fråga. Oavsett om en åkerreserv inrättas eller inte, kommer åkerarealen ändå att minska avsevärt under det närmaste årtiondet. Om en åkerreserv inrättas kan det befaras att man samtidigt motverkar avgången från jordbruket, och det är kanske inte säkert att minskningen av åkerarealen på det sättet i någon större utsträckning kommer att påverka exportöverskottet. Gör den inte det, kan det såvitt jag kan se vara mycket tveksamt om staten skall bestrida kostnaderna för de arealer som ingår i en jordbank.

Om vi ser på frågan ur natur- och miljövårdssynpunkt kan det väl sägas att lantbruksnämnderna självfallet inte skall medverka i investeringar som kan vålla olägenheter ur sådan synpunkt. Man kan nog ställa sig litet tveksam till motionärernas uttalande, att man med hjälp av uppsiktslagen skulle kunna motsätta sig att jordbruk läggs ned, som kanske är oekonomiska att bruka, därför att en nedläggning vållar olägenheter ur naturvårdssynpunkt.

Jordlagutredningen har i denna fråga sagt att bestämmelser med direkt syfte att främja naturvården inte hör hemma i en ny vanhävdslag. Inom ramen för en sådan lag, säger utredningen vidare, bör frågan huruvida odlad jord skall hållas i hävd eller ej bedömas utslutande mot bakgrunden av gällande jordbrukspolitiska riktlinjer.

Ang. överförande av mark till s. k. åkerreserv

Beträffande den sista att-satsen i motionärernas hemställan — att kommunerna skall åläggas att till lantbruksnämnden i länet anmäla vilket kommunalt organ som ålagts att svara för natur- och miljövårdsfrågor inom kommunen — kan sägas att detta inte är någon ny fråga för riksdagen. Motioner om utredningar av frågan om kommunernas medverkan i naturvårdsarbetet har varit föremål för riksdagens behandling under de tre senaste åren utan att vinna bifall. Frågor av denna art kan redan nu lösas av de kommunala naturvårdsnämnder, som kan inrättas med stöd av 44 § kommunallagen. De kan också behandlas av kommunalnämnd, om så är nödvändigt. Det är mycket lätt för vederbörande lantbruksnämnd att taga reda på vilket organ i kommunen som handlägger natur- och miljöfrågorna. Någon anmälan från kommunen till lantbruksnämnden är därför ej erforderlig.

Jag tror, herr talman, att jag inte behöver orda mera i denna fråga utan ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera punkten av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

Med avseende å punkten 1, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels bifall till utskottets hemställan, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Skårman m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Hermansson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter

given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 22 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Skårman m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen änyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Hermansson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 62;

Nej — 50.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera gjorde herr talmannen i enlighet med de rörande punkten 2 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr *Hermansson* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Hermansson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 22 punkten 2, röstar

Ja;

Om förebyggande åtgärder inom hälso- och sjukvården

Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Hermansson m. fl. vid utlåandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Hermansson* begärde rösträkning, verkställdes nu voting medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut röster-na hava utfallit sålunda:

Ja — 88;
Nej — 21.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 42, i anledning av motioner angående skadeverkningarna av antibiotika, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om förebyggande åtgärder inom hälso- och sjukvården

Föredrogs ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 43, i anledning av motioner om förebyggande åtgärder inom hälso- och sjukvården, m. m.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 358, av herr *Jansson, Paul*, och herr *Sörlin*, samt II: 279, av herr *Brandt m. fl.*, hade yrkats, att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om tillsättande av en parlamentarisk utredning med uppdrag att kartlägga möjligheterna att förbättra folkhälsan genom sjukdoms- och skadeförebyggande åtgärder samt överväga

prioriteringsfrågorna inom hälso- och sjukvårdssektorn sedda i relation till den totala nationalprodukten.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåandet på återopade grunder hemställt, att de likalydande motionerna I: 358 och II: 279 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits, utom av andra, av fröken *Åsbrink* (s) samt herrar *Gadd* (s) och *Aldén* (s), vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 358 och II: 279 måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om tillsättande av en parlamentarisk utredning med uppdrag att kartlägga möjligheterna att förbättra folkhälsan genom sjukdoms- och skadeförebyggande åtgärder samt överväga prioriteringsfrågorna inom hälso- och sjukvårdssektorn sedda i relation till den totala nationalprodukten.

Herr **JANSSON, PAUL**, (s):

Herr talman! Eftersom det tyvärr inte finns några utskottsledamöter från förs-takammarsidan som undertecknat reservationen vid detta utskottsutlåtande vill jag i egenskap av motionär framföra några synpunkter i detta ärende.

Först och främst vill jag emellertid understryka att det här sannerligen inte är några enkla frågor att angripa. Jag är den förste att erkänna att problemet har enorm räckvidd. Detta innebär emellertid inte att man bara kan göra som utskottsmajoriteten har gjort, nämligen räkna upp en rad åtgärder på skilda områden som redan är kända och sedan säga att man inte finner anledning att ytterligare åtgärder nu skall vidtas.

Alla de åtgärder som utskottet räknar upp var naturligtvis kända för oss motionärer då motionen väcktes, och det är inte så, som allmänna beredningsutskottets majoritet tycks tro, att

Om förebyggande åtgärder inom hälso- och sjukvården

vi är ute för att slå in öppna dörrar. Vad vi efterlyser i detta sammanhang är ett samlat grepp på hela denna problematik. Vi tror nämligen att de hittills vidtagna åtgärderna inte är tillräckliga för att man skall komma till rätta med de problem som de ständigt stigande sjukvårdskostnaderna för med sig.

Som vi framhållit i motionen — och som alla känner till — vilar huvudmannaskapet för den offentliga sjukvården på landstingen. Landstinget är en sekundärkommun, som i allt större utsträckning har utvecklats till en specialkommun för sjukvård. Landstinget har beskattningsrätt och har därmed möjligheten att debitera ut de medel som behövs för sjukvårdens uppbyggnad och drift. Landstingen har heller inte varit tvingade att i någon nämnvärd grad väga sjukvårdens behov mot andra samhällsliga uppgifter. Landstingens ambitionsnivå i deras egenskap av sjukvårdshuvudmän har varit mycket hög. De har varit tvingade därtill på grund av den ständigt ökade sjukvårdsefterfrågan. Denna påverkas emellertid i hög grad av omständigheter i samhället vilka landstingen som sjukvårdshuvudmän inte har möjlighet att inverka på. Det har sålunda uppgivits att omkring en tredjedel av de sjukpenningdagar som registrerats hos försäkringskassorna hänför sig till sjukdomar vilka är framkallade av stress. Man har anledning att anta att en inte ringa del av dessa sjukdomar orsakas av den moderna arbetsmiljön. Det kan vara arbetsplatser som är olämpligt utformade och som i stor utsträckning medverkar till att framkalla sjukdomstillstånd av olika slag.

Den moderna trafiken har ju expanderat i oerhört snabb takt, och man har en stark känsla av att våra vägar inte kunnat förbättras i takt med trafikens ökade volym och hastighet. Man kan också fråga sig om säkerhetskraven på fordon och förare är anpassade till denna ökade trafikvolym. Följden har bli-

vit ett stigande antal trafikolyckor med allvarliga personskador. Bortsett från allt mänskligt lidande och allvarliga sociala konsekvenser åsamkar trafikolyckorna bl. a. sjukvårdshuvudmännen oupphörligt stigande kostnader. En undersökning, som landstingsdirektören i Örebro län nyligen utfört, visar att trafikoffren i vårt land kostar inte mindre än två miljarder kronor i produktionsbortfall och sjukvård.

Som jag tidigare sagt är detta förhållanden som de för sjukvården ansvariga landstingen inte kan påverka på något sätt. Man har bara att ta emot dessa lemlästade människor och försöka lappa ihop dem igen så gott det går. Under tiden kräver den ökade trafiken ständigt nya offer.

Några andra företeelser som ligger utanför sjukvårdshuvudmännens kontroll och som medverkar till det ökade behovet av sjukvård är alkoholmissbruk, narkotikamissbruk och den moderna människans kanske i många fall olämpliga kostvanor. Detta är endast ett axplock av omständigheter som påverkar tillströmningen till våra sjukvårdsanstalter och som sjukvårdshuvudmännen inte själva kan bemästra.

De stigande sjukvårdskostnaderna har ju uppmärksamrats i hög grad, inte minst av sjukvårdshuvudmännen själva. Skaraborgs läns landsting väckte för några år sedan en motion vid Landstingsförbundets kongress med krav på en parlamentarisk utredning om hur sjukvårdskostnaderna i framtiden skall fördelas. Denna motion har fått till resultat att man inom socialdepartementet skall se över dessa ting, och vi hoppas att det så småningom skall komma ett förslag i ärendet.

Jag vill också hänvisa till en annan sak. Landstingsrådet Kurt Ward i Malmsjöhus län framhöll vid Svenska sjukhusföreningens årsmöte för några dagar sedan bl. a. att låt-gå-karusellen måste stoppas. »För att hejda den nuvarande kostnadsutvecklingen måste förutsättningar skapas för en hårdare

Om förebyggande åtgärder inom hälso- och sjukvården

styrning, prioritering och programmering inom sjukvården. Gemensamma planeringsorgan måste tillkomma för större områden, t. ex. regionsjukvården.» Han konstaterade vidare att kostnaderna för sjukvården för närvarande ökar med 16 procent om året. Eftersom nationalprodukten bara ökar med 8 procent, måste kurvorna snart mötas. Han gav sedan den dystra spådomen: »Den tidpunkten är inte alltför avlägsen då sjukvårdskostnaderna blir lika med bruttonationalprodukten. Redan i början av 1970-talet kommer kostnaderna för sjukvården att bli ett stort finanspolitiskt och skattepolitiskt problem.» Han fortsatte: »Det har inte funnits någon sjukvårdspolitisk debatt av betydelse. Denna brist på mål-medeldebatt förklarar hur den slutna vården kunnat byggas ut intill gränsen för det outhärdliga.» Så långt landstingsrådet Ward. Eftersom han är ansvarig för sjukvårdssektorn i Malmöhus län bör han veta vad han talar om.

För egen del vill jag endast bidra med den upplysningen att enligt en upprättad rambudget för Skaraborgs läns landsting beräknas driftskostnaden för sjukvården i vårt landstingsområde öka från innevarande års 130,8 miljoner kronor till 205 miljoner kronor 1973. Det innebär en procentuell kostnadsökning perioden 1969—1973 med inte mindre än 57 procent.

Det är dessa frågor vi vill ha belysta från andra utgångspunkter än tidigare.

Vi säger också i motionen att vi inte är övertygade om att man skall fortsätta som man nu gör att ständigt prioritera sjukvården i den omfattning som nu sker. Man bör försöka väga den mot andra viktiga samhällsåtgärder, som i sin tur kan minska behovet av sjukvård. Det är inte säkert att folkhälsan i längden gagnas bäst om vi låter karusellen rulla vidare. Man bör kanske vidtaga andra åtgärder.

Studieförbundet Näringsliv och samhälle har givit ut en skrift som kallas Makten över sjukhusen, där författa-

ren, ekonomie licentiat Edgar Borgenhammar, bl. a. framhåller att »även om hälsa, mindre lidande och längre liv — — — kan åstadkommas om sjukvården får större resurser, är det därför inte säkert, att just sjukvården bör ges dessa resurser. Hänsyn måste nämligen för det första tas till om samma resultat kan nås på ett effektivare sätt. Man kan t. ex. välja mellan att satsa ett givet belopp på utbyggnaden av vägnätet eller på sjukhusens olycksfallsmottagningar.» Han säger vidare att han har en känsla av »att beslutsfattarna på sjukvårdens område — såväl inom sjukhusen som på det politiska planet — känner sig tvingade att sticka huvudet i busken, där avvägningsfrågorna ställs på plats».

Jag vill inte säga, herr talman, att majoriteten i allmänna beredningsutskottet stuckit huvudet i busken i detta sammanhang, men nog kunde man ha varit lite mera progressiv i denna fråga och bemödat sig om att försöka fatta motionens innehåll, och man kunde ha tillstyrkt det utredningskrav som vi har.

Vi vill naturligtvis inte med vår motion ha en försämring av sjukvården i detta land. Tvärtom vill vi ha en förbättrad sjukvård. Men vi vill också ha prövat om man inte kan uppnå en bättre hälsovård genom andra åtgärder från samhällets sida än att bara skaffa nya sjukhussängar.

Med det anförda, herr talman, hemställer jag om bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen av fröken Åsbrink m. fl.

Herr KARLSSON, HELGE, (s):

Herr talman! Motionärerna framhåller att sjukvården, särskilt inom den slutna vården, ökat mycket starkt under de senaste årtiondena.

Man talar om att flera orsaker samverkar till detta. En stark förskjutning mot högre åldrar, det ökade jäktet och stressen i arbetslivet, bristande överensstämmelse mellan krav och egen

Om förebyggande åtgärder inom hälso- och sjukvården

förmåga, som kan leda till alkoholmissbruk och narkomani, felaktiga kostvanor, försämrad allmän kondition, ökad påverkan av gifter och ett stigande antal trafikolyckor är en del av de faktorer som motionärerna med all rätt anför som orsak till en starkt ökad efterfrågan på sjukvård i vårt land.

Motionärerna framhåller vidare att förbättrade förhållanden i olika avseenden skulle kunna uppnås genom en väl utbyggd företagshälsovård, trafikdifferentiering, utformningen av alkoholpolitiken och insatser för att förhindra spridning av narkotika. Vidare framhåller motionärerna att en snabbt växande andel av nationalprodukten kanaliseras till sjukvården. Detta ger upphov till en central fråga om resursfördelningen inom samhället.

Motionärerna uttalar att det inte är självklart att sjukvårdssektorn skall prioriteras på det sätt som nu sker och att det inte är säkert att folkhälsan bäst gagnas av en fortsatt dominant sjukvård av dagens modell.

I det sista uttalandet får man väl intolka — som herr Paul Jansson uttryckte det — ett önskemål om en prioritering av den förebyggande hälsovården för att på längre sikt kunna nedbringa kostnaderna för den egentliga sjukvården.

Utskottet delar motionärernas uppfattning om nödvändigheten av ett målmedvetet och systematiskt arbete för att förebygga sjukdomar och skador. Socialstyrelsen har på uppdrag av Kungl. Maj:t verkställt en översiktlig sammanställning av hälsoundersökningar, som under senare år företagits, nu pågår eller planeras inom landet. Med ledning av den s. k. Värmlandsundersökningen söker nu socialstyrelsen utarbeta en lämplig metodik för sådana undersökningar i stor skala, där användningen av tekniska hjälpmedel möjliggör att stora befolkningsgrupper kontrolleras med en begränsad insats av kvalificerad personal.

Den integrering av administrationen

för social- och medicinsk vård som skett genom den nya socialstyrelsen väntas ge en ökad samverkan mellan och samordning av hälso-, sjuk- och socialvård.

Företagshälsovården byggs ut i en takt som tillgången på läkare och annan sjukvårdspersonal tillåter och kommer att utgöra den betydelsefullaste delen i den förebyggande hälsovården.

Bland andra åtgärder som samhället vidtagit i förebyggande syfte på hälsovårdens område kan här nämnas barna- och mödravård, skolhälsovård och en förebyggande åldringsvård.

Herr Paul Jansson nämnde i sitt anförande — vilket också återfinns i motionerna — att man önskar en närmare undersökning av vissa förhållanden som inträffar i samband med narkotikamissbruk, alkoholmissbruk och felaktiga kostvanor. Jag är inte övertygad om att några speciella undersökningar behövs beträffande skadeverkningarna från missbruk av dessa medel. Vi känner väl till både de medicinska, sociala och ekonomiska vådorna av narkotika- och alkoholmissbruk, och vi vet också att en hel del människor äter för mycket och på så sätt åsamkas sjukdomar. Allt detta känner vi väl till, men vi fortsätter likväl med detta missbruk.

Utskottet är av den uppfattningen att erfarenheterna och resultatet av de åtgärder som vidtagits och kommer att vidare utbyggas blir vägledande vid bedömandet av sjukvårdsresursernas fördelning, dvs. fördelningen mellan de hälsovårdande åtgärderna och de direkt sjukvårdande.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan i detta avseende.

Herr SÖRLIN (s):

Herr talman! Jag vill uttala min förvåning över att allmänna beredningsutskottet vid sin behandling av motionerna i detta ärende inte har ansett det föreliggande skäl att skicka ut dem på remiss.

Om förebyggande åtgärder inom hälso- och sjukvården

När frågor av betydande räckvidd tas upp i motioner brukar dessa i allmänhet gå ut till remissorgan som sitter inne med nödvändiga sakupplysningar. I detta fall borde bl. a. Svenska landstingsförbundet ha fått tillfälle att yttra sig. Men utskottsmajoriteten har kanske gått förbi det väsentliga i dessa motioner. Det talas om att man bör vidta olika åtgärder för att skapa de resurser som är nödvändiga för de vårdbehövande människorna, och det är rätt och riktigt. Vi motionärer vill inte neka någon den vård som han eller hon behöver. Vi har emellertid, kanske genom långvarigt engagemang inom sjukvården och bland sjukvårdshuvudmännen, nu kunnat konstatera att utgifterna för sjukvården är av den storleksordningen att landstingen inte klarar dem. Även kommunerna har en viss huvudvärk när det gäller den primärkommunala utdebiteringen men kan någorlunda hålla igen kostnadshöjningarna. Inom landstingssektorn är man emellertid inne i ett skeende som sannerligen inte kan få fortsätta. Skall sjukvårdshuvudmännen kunna fortsätta med sin genom lag och förordning tilldelade uppgift att se till att de behövande får den vård de skall ha, så måste en parlamentarisk utredning tillsättas med uppgift att se över alla de problem som finns inom sjukvården och alla övriga samhällslivets sektorer i syfte att i någon mån nedbringa den svenska sjukvårdens kostnader.

När utskottets talesman så vackert redogör för utskottets skrivning, så måste jag uttala min beundran för utskottsmajoriteten, som på två sidor har kunnat kommentera motionen utan att därför ha kommit in på kärnpunkten, nämligen de kostnader för sjukvården som vi har i dagens Sverige. När det i utskottsutlåtandet omnämnas att det finns organ för att styra utvecklingen i av motionärerna önskad riktning med parlamentarisk förankring, så vill jag fråga: Vilket organ finns det i dagens Sverige med parlamenta-

risk förankring som skall tjäna det syfte som vi motionärer hemställer att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall an hålla om?

Herr Paul Jansson har, tycker jag, värtaligt framfört en rad ting i dessa frågor som samtliga av de ärade kammarmedamöterna bör känna till. Därför är det svårt för mig att förstå att endast tre av utskottets ledamöter har under tecknat reservationen. Kan man genom att tillsätta en parlamentarisk utredning nedbringa kostnaderna för sjukvården, varför skulle man då inte göra det? Det kanske är enormt mycket pengar att vinna på detta, så varför inte göra ett försök? Kammaren skall ta ställning till utskottsmajoritetens och reservanternas yrkanden. Det skall bli intressant att se resultatet. När jag träffar de ärade landstingsrepresentanterna i andra sammanhang har de bara en mening, nämligen den att vi inte kan låta denna kostnadsutveckling fortsätta. Det är en enstämig uppfattning. Det skulle vara intressant att få veta om dessa landstingsledamöter har samma mening som ledamöter av denna kammare.

Det finns, herr talman, oändligt mycket att tillägga, men jag är medveten om att vi motionärer sitter litet illa till just nu. Det finns inte en enda reservant från denna kammare, men jag tar mig ändå friheten, herr talman, att yrka bifall till reservationen av fröken Åsbrink m. fl.

I detta anförande instämde herr *Nilsson, Ferdinand*, (c) och fru *Wallentheim* (s).

Herr **CARLSSON, OSCAR**, (s):

Herr talman! Jag begärde ordet närmast därför att herr Sörlin frågade vilka organ vi har i vårt samhälle, som kan ge oss anvisningar om hur vi skall klara kostnadsutvecklingen inom landstingen. Men herr Sörlin vet detta mycket väl. Herr Sörlin är ju själv en myc-

Om förebyggande åtgärder inom hälso- och sjukvården

ket framstående ledamot i ett av dessa organ, Svenska landstingsförbundet.

Svenska landstingsförbundet har gemensamt med statliga organ upprättat ett sjukvårdens organisations- och planeringsorgan, det s. k. SPRI, som är sjukvårdens och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut.

Min långa verksamhet inom landstinget — alltsedan 1934 — har gett mig den uppfattningen att vi har organ, som så att säga sträcker ut pekfinger och manar oss i landstingen att inte hasta för fort. Men frågan är väl, herr Sörlin, om vi i de olika landstingen i varje särskilt fall åtyder dessa organ. Vi har satt en ära i att bygga ut sjukvården, framför allt den slutna, så långt som våra resurser tillåtit. Nu har vi kommit i det läget att vi måste satsa mera på den öppna sjukvården, men där har socialstyrelsen — det vet herr Sörlin mycket väl — gett landstingen en fingervisning genom sitt stora verk »Åtgärder för den öppna sjukvården». Socialstyrelsen menar att vi inom landstingen i fortsättningen skall satsa alltmer på den öppna vården för att därigenom undvika att ytterligare bygga ut den dyra, slutna vården. Frågan är närmast huruvida vi ute i landstingsområdena följer dessa anvisningar. Gör vi det, så tror jag att vi har organ, som mycket väl kan leda oss rätt i detta hänseende. Dessa organ har vi ju redan instiftat.

Herr SÖRLIN (s):

Herr talman: SPRI är inget parlamentariskt sammansatt organ, herr Oscar Carlsson. När jag lyssnade till herr Carlsson fick jag närmast det intrycket att han var talesman för motionärerna och reservanterna.

Det finns oändligt många anvisningar i dagens Sverige om åtgärder av olika slag, som sjukvårdshuvudmännen skall klara av. Men vem är det som skall betala allt detta? Jo, sjukvårdshuvudmännen, dvs. landstingen. Varför kan inte herr Oscar Carlsson, som under en följd

av år verkat som en god och trogen landstingsman, instämma i motionsyrkandet och vi få ett stöd på landstingsidan, så att vi i någon mån kan hålla igen på den ökande landstingsskatten? Jag tycker att herr Carlsson skulle kunna göra oss den tjänsten. Jag väntar mig nu att han instämmer i detta mitt korta genmäle.

Herr CARLSSON, OSCAR, (s):

Herr talman! Jag skulle mycket väl kunna instämma, om herr Sörlin hade slutat sitt anförande med att säga att jag och han kunde vara överens om att ute i landstingsområdena söka följa de anvisningar som är givna. Då när vi det mål som herr Sörlin eftersträvar i sin motion.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av fröken Åsbrink m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Jansson, Paul, begärde voting, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad allmänna beredningsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 43, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av fröken Åsbrink m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositio-

Om förebyggande åtgärder inom hälso- och sjukvården

nen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jansson, Paul*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 65;

Nej — 35.

Därjämte hade 10 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 23.15.

In fidem

K.-G. Lindelöw

/Solveig Gemert
